

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์
ในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ENVIRONMENT CRIME: A CASE STUDY OF IMPACT OF ELECTRONIC WASTE SMUGGLING
IN THAILAND

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Criminology and Criminal Justice

Department of Sociology and Anthropology

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2021

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการ
	ลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ในประเทศไทย
โดย	น.ส.นภัสสร เปียจันทร์
สาขาวิชา	อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

----- คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.เอก ตังทรัพย์วัฒนา)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

----- ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิติยา เพชรมณี)

----- อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง)

----- กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์(พิเศษ) กุลพล พลวัน)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

นภัสสร เปี้ยจันทร์ : อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการลักลอบนำเข้า
 นำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ในประเทศไทย. (ENVIRONMENT CRIME: A CASE STUDY
 OF IMPACT OF ELECTRONIC WASTE SMUGGLING IN THAILAND) อ.ที่ปรึกษา
 หลัก : รศ. ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง

วิทยานิพนธ์เรื่องอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการลักลอบนำเข้า
 ขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและผลกระทบของการ
 ลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะ
 อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยและเสนอแนะแนวทางและมาตรการในการป้องกันและแก้ไขการ
 ลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel
 Convention) โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก
 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในหน่วยงานภาครัฐบาลและภาคประชาสังคม จำนวน 10 ราย ผลการศึกษาพบว่า
 สภาพปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เริ่มมาจากการที่ประเทศจีนมีประกาศห้ามนำเข้า
 ขยะรีไซเคิลอย่างเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2560 และปัญหาการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่มีอยู่เดิมของ
 ประเทศไทย ทำให้ปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยมีจำนวนสูงมากขึ้น พบการลักลอบ
 โดยการสำแดงเท็จ การดำเนินการส่วนใหญ่มีกฤษฎีที่ชั้นศุลกากรโดยไม่เข้าสู่กระบวนการทางอาญา
 แม้จะมีกฎหมายระบุไว้ การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบ
 นิเวศ สุขภาพ สังคม ชุมชน และเศรษฐกิจของประเทศ สำหรับปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะ
 อิเล็กทรอนิกส์นั้น มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านพื้นที่ ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่
 ผู้บังคับใช้กฎหมาย ปัจจัยด้านการบังคับใช้กฎหมาย และปัจจัยด้านความคุ้มค่า ผลการศึกษา
 แนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มีทั้งหมด 3 ด้าน
 ได้แก่ ด้านการปฏิบัติงาน และการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การปรับปรุงแก้ไข
 กฎหมาย/นโยบาย/มาตรการ และการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด และการสร้างจิตสำนึก และการ
 ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมให้มากยิ่งขึ้น

สาขาวิชา อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2564 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6380076124 : MAJOR CRIMINOLOGY AND CRIMINAL JUSTICE

KEYWORD: Environment Crime, Electronic Waste, Smuggling

Napassorn Piachan : ENVIRONMENT CRIME: A CASE STUDY OF IMPACT OF ELECTRONIC WASTE SMUGGLING IN THAILAND . Advisor: Assoc. Prof. SUMONTHIP CHITSAWANG, Ph.D.

The thesis on ENVIRONMENT CRIME: A CASE STUDY OF IMPACT OF ELECTRONIC WASTE SMUGGLING IN THAILAND. The objective is to study the problem condition and the impact of electronic waste smuggling in Thailand, study the factors of smuggling electronic waste in Thailand and prevention guidelines and solving the problem of electronic waste smuggling in Thailand in accordance with the Basel Convention. Which is a qualitative study with documentary research and in-depth interviews with key government informants and civil society groups of 10 people. The results of the study found the problem of electronic waste smuggling started with China's strict ban on importing recycled waste in 2017 and Thailand's existing e-waste disposal problem. Causing the amount of electronic waste In Thailand, the number is higher. The electronic waste smuggling was found by making a false statement. Cases are usually settled at the Customs Department without entering into criminal proceedings. The smuggling of electronic waste will affect the environment, ecosystem, health, society, community and economic. For the factors of electronic waste smuggling there are 4 things; area factor, performance factors of officers, law enforcement factors and value factor. The results of prevention guidelines and solving the problem of electronic waste smuggling in all 3 things; operational and integration of relevant agencies, amendments to laws or policy, strict enforcement and greater awareness of environmental problems.

Field of Study: Criminology and Criminal Justice Student's Signature

Academic Year: 2021 Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความเมตตาอย่างสูงจากท่านทั้งหลาย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้เป็นผู้ชี้แนะแนวทางและเป็นผู้สนับสนุนของผู้วิจัย ในโอกาสที่ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุมนทิพย์ จิตสว่าง ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษา สนับสนุน ชี้แนะ และให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยทางด้านวิชาการและด้านองค์ความรู้ รวมทั้งเสียสละเวลา แรงกาย แรงใจในการแนะนำปรึกษา อันมีคุณค่าและนำมาซึ่งความสำเร็จแก่ผู้วิจัย ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตติยา เพชรมณี ผู้เป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้การสนับสนุนข้อมูล คำชี้แนะที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่า ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) กุลพล พลวัน ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมาย อาชญาวิทยาและงานยุติธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ที่เสียสละเวลาอันมีค่า ผู้เป็นกรรมการสอบที่ช่วยชี้แนะให้ผู้วิจัยมีมุมมองด้านกฎหมาย ให้คำแนะนำให้แก้ไข เพิ่มเติมข้อมูลให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ อันได้แก่ กรมควบคุมมลพิษ กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมศุลกากร กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาลปกครองเพชรบุรี และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ ที่เสียสละเวลาอันมีค่ามาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นอกจากนี้ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ในภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดจนเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ด้านวิชาการ การให้คำแนะนำปรึกษา และผู้สร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาศักยภาพด้านวิชาการให้แก่ผู้วิจัย ตลอดจนขอขอบพระคุณเพื่อนร่วมรุ่น สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ปีการศึกษา 2563 ทุกท่าน รวมทั้งขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรทุกท่านที่ให้การช่วยเหลือสนับสนุนในด้านเอกสาร และข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในครั้งนี้ โดยเฉพาะคุณแม่นิพา พลสมัครคุณพ่อชนัด เปี้ยจันทร์ และครอบครัวของผู้วิจัย ผู้ซึ่งคอยสนับสนุนอย่างเต็มที่และเป็นกำลังใจ ให้ความรัก และความห่วงใยเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ของผู้วิจัย ที่คอยสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ ทำให้ผู้วิจัยมีความพยายาม มุ่งมั่น และอดทนต่ออุปสรรคเพื่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จ

นภัสสร เปี้ยจันทร์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....ค	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ง	ง
กิตติกรรมประกาศ..... จ	จ
สารบัญ..... ฉ	ฉ
สารบัญตาราง..... ฎ	ฎ
สารบัญรูปภาพ..... ฏ	ฏ
บทที่ 1 บทนำ..... 1	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ..... 1	1
1.2 คำถามวิจัย..... 7	7
1.3 วัตถุประสงค์..... 7	7
1.4 ขอบเขตงานวิจัย..... 7	7
1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา..... 7	7
1.4.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ..... 8	8
1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่..... 8	8
1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา..... 8	8
1.5 นิยามศัพท์ทั่วไป..... 8	8
1.6 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ..... 9	9
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย..... 9	9
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย..... 10	10
2.1 ความหมาย ประเภท และส่วนประกอบของขยะอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Waste หรือ E-Waste)..... 10	10

2.1.1 ความหมายของขยะอิเล็กทรอนิกส์.....	10
2.1.2 ประเภทของขยะอิเล็กทรอนิกส์.....	11
2.1.3 ส่วนประกอบของขยะอิเล็กทรอนิกส์.....	12
2.2 อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตราย และการ กำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal).....	15
2.2.1 ข้อตกลงตามอนุสัญญาบาเซล	18
2.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์.....	20
2.3.1 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม	20
2.3.2 ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามใน การนำเข้าในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563	23
2.3.3 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560	24
2.3.3.1 การนำเข้าทางทะเล.....	25
2.3.3.2 ความผิดทางศุลกากรและการลงโทษฐานความผิดทางศุลกากร	25
2.4 แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม.....	29
2.4.1 หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP)	30
2.5 แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญวิทยา	36
2.5.1 แนวคิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Crime).....	36
2.5.1.1 ลักษณะของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม	38
2.5.1.2 เหยื่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อม	40
2.5.2 แนวคิดองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transitional Organized Crime).....	41
2.5.2.1 ความหมายและลักษณะขององค์กรอาชญากรรม	42
2.5.2.2 ความหมายและลักษณะของอาชญากรรมข้ามชาติ.....	42
2.5.3 แนวคิดอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ (Transnational Economic Crime)	44
2.5.3.1 ความหมายของอาชญากรรมเศรษฐกิจ.....	44

2.5.3.2	ลักษณะของอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ.....	46
2.5.3.3	การลักลอบหลบหนีศุลกากร.....	48
2.5.3.4	คอร์รัปชัน (Corruption).....	49
2.5.4	ทฤษฎีคิดก่อนกระทำคามผิด (Rational Choice Theory).....	49
2.5.5	ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory).....	50
2.6	วิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	51
2.7	กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	57
บทที่ 3	ระเบียบวิจัย.....	58
3.1	วิธีการศึกษา.....	58
3.2	กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	58
3.3	เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	60
3.5	การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล.....	60
3.5.2	จำแนกและจัดระเบียบข้อมูลออกเป็นชุดคำตอบที่ชัดเจน.....	60
3.5.3	ตรวจสอบความครบถ้วน.....	61
3.6	จริยธรรมในการวิจัย.....	61
บทที่ 4	ผลการศึกษาและการอภิปรายผลการศึกษา.....	62
4.1	สภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย.....	66
4.1.1	สภาพปัญหาของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์.....	66
4.1.1.1	สภาพปัญหาด้านกฎหมาย.....	66
4.1.1.2	สภาพปัญหาด้านการดำเนินคดี.....	67
4.1.1.3	สภาพปัญหาด้านอื่น ๆ.....	70
4.1.2	ผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์.....	70
4.1.2.1	ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม.....	70

4.1.2.2 ผลกระทบด้านสุขภาพของมนุษย์	72
4.1.2.3 ผลกระทบด้านสังคม	74
4.1.2.4 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ	75
4.2 ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย	76
4.2.1 ปัจจัยด้านพื้นที่	76
4.2.2 ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย	78
4.2.2.1 การขาดกำลังคน	78
4.2.2.2 ปัญหาด้านการตีความตัวบทกฎหมาย	79
4.2.2.3 การขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน	80
4.2.2.4 การไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด	82
4.2.2.5 ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน	83
4.2.3 ปัจจัยด้านการบังคับใช้กฎหมาย	83
4.2.3.1 ช่องว่างของกฎหมาย	83
4.2.3.2 การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เน้นการแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม	85
4.2.3.3 การไม่สามารถดำเนินการตามมาตรการหรือนโยบายได้จริง	87
4.2.4 ปัจจัยด้านความคุ้มค่า	88
4.3 เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะ อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)	89
4.3.1 ด้านการปฏิบัติงาน และการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	89
4.3.2 การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย/นโยบาย/มาตรการ และการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด	91
4.3.3 การสร้างจิตสำนึก และการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม	94
4.4 การอภิปรายผลการศึกษา	95
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	103
5.1 สรุปผลการศึกษา	103

5.1.1 สภาพปัญหา และ ผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ในประเทศไทย	104
5.1.2 ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย	105
5.1.3 เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)	106
5.2 ข้อเสนอแนะ	107
5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	107
5.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ	108
5.2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป	110
บรรณานุกรม	111
ภาคผนวก	119
ก. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก: สำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม	120
ข. พิกัดศุลกากร 8548	122
ค. บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย แนบท้ายประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย พ.ศ. 2556 บัญชี 5.2 ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical waste)	124
ประวัติผู้เขียน	135

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 รายชื่อ 20 ประเทศที่ส่งออกขยะอิเล็กทรอนิกส์มายังประเทศไทยมากที่สุด	3
ตารางที่ 2 ผลการตรวจสอบผู้นำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับอนุญาตในประเทศไทย.....	5
ตารางที่ 3 สถิติการจับกุมขยะอิเล็กทรอนิกส์ พิกัด 84 85 รหัสสถิติ 800 899 ปี พ.ศ. 2558-2565.....	5
ตารางที่ 4 ส่วนประกอบของขยะอิเล็กทรอนิกส์ และความสัมพันธ์หรือองค์ประกอบ ในขยะอิเล็กทรอนิกส์.....	12
ตารางที่ 5 ภาพรวมข้อเสนอการเข้ามาตราทางเศรษฐกิจภายใต้นโยบายและแผนระดับชาติ...34	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 The Global E-Waste Monitor 2020.....	2
ภาพที่ 2 ขั้นตอนสำหรับแนวทางการนำกลับและส่งกลับของเสียอันตราย ที่เคลื่อนย้ายข้ามแดนอย่างผิดกฎหมาย	64

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

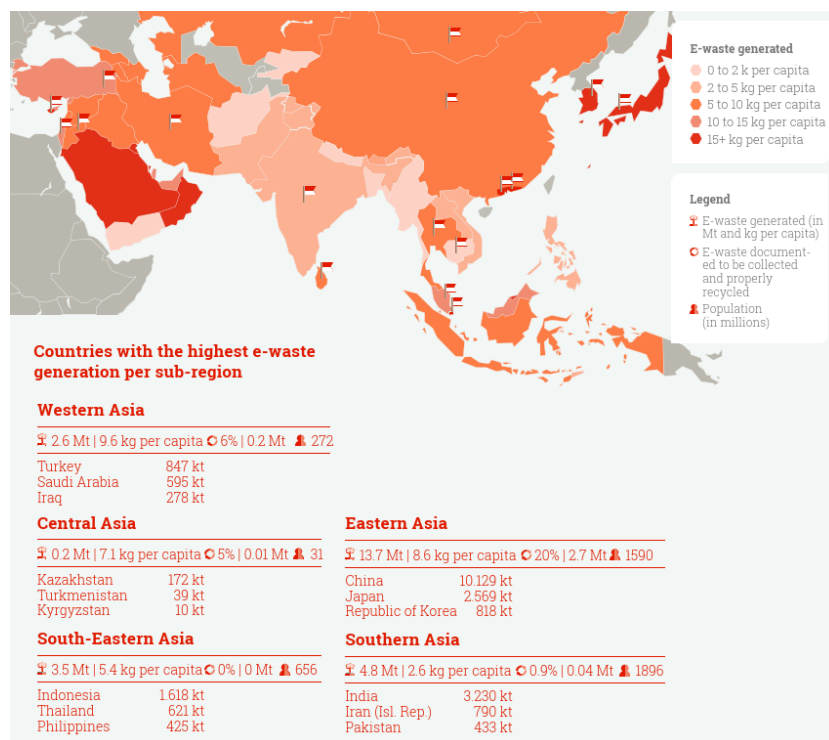
ในยุคปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่หลากหลายและมีนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งมีการพัฒนาอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอยู่เสมอ “เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์” จึงนับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น คอมพิวเตอร์ ถ่านอัลคาไลน์ ทีวี ตู้เย็น เป็นต้น อุปกรณ์เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีการใช้งานอยู่ทุกวัน บางประเภทอาจนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอีกหนึ่งประการนอกจากปัจจัย 4 ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาร์ตโฟน หรือโทรศัพท์มือถือ ซึ่งมีการพัฒนาและมีรุ่นใหม่ ๆ ผลิตออกมาให้ผู้ใช้ได้เลือกใช้อยู่เสมอ รวมถึงเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในครัวเรือนที่จำเป็น เช่น พัดลม เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น ฯลฯ และเมื่อความต้องการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ก็ยิ่งทำให้ซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย โดย “ซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์” หรือที่เรียกกันว่า WEEE (Waste from Electrical and Electronic Equipment) หมายถึง ซากเครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ซึ่งใช้กระแสไฟฟ้า หรือสนามแม่เหล็กในการทำงานที่ไม่ได้ตามมาตรฐาน (Off - Spec) หรือหมดอายุการใช้งาน หรือล้าสมัย (กรมควบคุมมลพิษ, 2557) ซึ่งต่อไปในงานวิจัยฉบับนี้ จะขอเรียก “ซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์” รวมกันว่า “ขยะอิเล็กทรอนิกส์” เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและการศึกษา

อย่างไรก็ตาม มนุษย์ส่วนใหญ่มักจะคำนึงถึงการใช้งานและการใช้ประโยชน์จากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น แต่ไม่คำนึงถึงการทำลายเมื่อเลิกใช้งานหรือหมดอายุการใช้งาน ส่งผลให้เกิดปัญหาการทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ผิดวิธี และทำให้มีปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากการรายงานของกรมควบคุมมลพิษ ในปี พ.ศ. 2561 พบว่า ปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นของเสียอันตรายจากชุมชนมีปริมาณ 414,600 ตัน ซึ่งได้รับการจัดการอย่างถูกต้องเพียง 83,600 ตัน ซึ่งเป็นการจัดการที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากยังไม่มีกฎระเบียบที่จะคัดแยกของเสียอันตรายออกจากขยะทั่วไป และยังไม่มีความหมายกำกับดูแลให้ภาคเอกชนรับผิดชอบในการจัดการซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ (พัชนีจ เนาวพันธ์ และอนุสรรา ชาวตร, 2563)

จากรายงาน The Global E-Waste Monitor 2020 ของมหาวิทยาลัยสหประชาชาติ (United Nation University, UNU) พบว่า ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 2 ใน 3 ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์สูง ปรากฏตามรูปภาพที่ 1 กล่าวคือ ประเทศอินโดนีเซีย มีปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์อยู่ที่ 1,618 กิโลตัน ประเทศไทยมีปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์

621 กิโลตัน และประเทศฟิลิปปินส์ มีปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์ 425 กิโลตัน ตามลำดับ (Vanessa Forti et al., 2020)

ภาพที่ 1 The Global E-Waste Monitor 2020

ที่มา : Vanessa Forti et al, 2020

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าเริ่มต้นมาจกปี พ.ศ. 2560 โดยทางรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ออกประกาศห้ามนำเข้าขยะจากต่างประเทศอย่างเด็ดขาด ทำให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงขยะพลาสติกจำนวนมากถูกย้ายเส้นทางมาสู่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่น ๆ ซึ่งรวมถึงประเทศไทย (สมิตานัน หยงสตาร์, 2563) มูลนิธิบูรณะนิเวศ (EARTH) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านมลพิษและขยะอุตสาหกรรม ได้มีการติดตามปัญหาและศึกษาข้อมูล พบว่าในช่วงเวลาระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2563 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2564 ประเทศไทยนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในพิกัดศุลกากร 8548¹ หรือจำพวก “เศษและของที่ใช้ไม่ได้ของเซลล์ปฐมภูมิ แบตเตอรี่ปฐมภูมิ และหม้อสะสมไฟฟ้า รวมถึงพวกเซลล์ปฐมภูมิที่ใช้แล้ว แบตเตอรี่ปฐมภูมิที่ใช้แล้วและหม้อสะสมไฟฟ้าที่ใช้แล้ว รวมทั้งส่วนประกอบทางไฟฟ้า ของเครื่องจักรหรือเครื่องอุปกรณ์ที่ไม่ได้ระบุหรือรวมไว้ในที่

¹ รายละเอียดปรากฏเพิ่มเติมในภาคผนวก

อื่นในตอนนั้” เข้ามาในประเทศสูงถึง 28.85 ล้านกิโลกรัม โดยเฉพาะในเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน 2564 มีการนำเข้าสูงถึง 13.56 ล้านกิโลกรัม ซึ่งมีรายชื่อ 20 ประเทศที่ส่งออกขยะอิเล็กทรอนิกส์มายังประเทศไทย มากที่สุดในช่วง 4 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2564 (เดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน) เรียงตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อ 20 ประเทศที่ส่งออกขยะอิเล็กทรอนิกส์มายังประเทศไทยมากที่สุด
(ข้อมูล ณ เดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน 2564)

ลำดับ	รายชื่อประเทศ	ปริมาณ (กิโลกรัม)
1	สหรัฐอเมริกา	10,855,517 กิโลกรัม
2	จีน	948,999 กิโลกรัม
3	ญี่ปุ่น	897,800 กิโลกรัม
4	เบลเยียม	275,652 กิโลกรัม
5	ฝรั่งเศส	213,595 กิโลกรัม
6	สหราชอาณาจักร	100,132 กิโลกรัม
7	แคนาดา	85,016 กิโลกรัม
8	เกาหลีใต้	74,521 กิโลกรัม
9	เมียนมา	33,695 กิโลกรัม
10	อิตาลี	26,961 กิโลกรัม
11	ฮ่องกง	11,480 กิโลกรัม
12	เวียดนาม	10,288 กิโลกรัม
13	ไต้หวัน	5,884 กิโลกรัม
14	อินเดีย	5,133 กิโลกรัม
15	โปรแลนด์	4,546 กิโลกรัม
16	มาเลเซีย	2,908 กิโลกรัม
17	สาธารณรัฐเช็ก	2,904 กิโลกรัม
18	อินโดนีเซีย	1,280 กิโลกรัม
19	นิวซีแลนด์	1,064 กิโลกรัม
20	สาธารณรัฐสโลวัก	891 กิโลกรัม
	อื่นๆ (รวม 19 ประเทศ)	3,278 กิโลกรัม
	รวม 39 ประเทศ	13,561,544 กิโลกรัม

ที่มา : ฐิติพันธ์ พัฒนมงคล, 2564.

สำหรับประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2561 รัฐบาลได้มีการวางแนวทางแก้ปัญหาการนำเข้าขยะต่างประเทอย่างจริงจัง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อบูรณาการการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์และเศษพลาสติกที่นำเข้าจากต่างประเทศอย่างเป็นระบบ โดยมีมติให้กระทรวงอุตสาหกรรมสามารถนำเข้าเศษพลาสติกจากต่างประเทศได้ไม่เกิน 2 ปี หรือห้ามไม่ให้นำเข้าเด็ดขาดนับตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 ในส่วนของขยะอิเล็กทรอนิกส์ คณะกรรมการชุดเดียวกันมีมติห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมด 432 รายการตามพิกัดศุลกากรที่กำหนด โดยมีมติให้กรมศุลกากรเป็นผู้ควบคุมดูแล กระทรวงพาณิชย์และกระทรวงอุตสาหกรรมให้ออกประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต่อมาจึงมีประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 ห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามรหัสสถิติ 899 ภายใต้การควบคุมตามอนุสัญญาบาเซล ว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของเสียอันตรายและการกำจัด (Basel Convention) จำนวน 428 รายการ ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 กันยายน 2563 ทั้งนี้ มีการตั้งข้อสังเกตว่า ประกาศกระทรวงพาณิชย์ไม่ได้ยกเลิกการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นของเสียอันตรายในทุกประเภทหรือทุกพิกัดศุลกากร เช่น ขยะอิเล็กทรอนิกส์ในพิกัดศุลกากร 8548 ของเสียอันตรายกลุ่มนี้จึงยังถูกนำเข้าประเทศได้อย่างถูกกฎหมาย ดังตารางที่ 1 หรือสิ่งของประเภทคอมพิวเตอร์ส่วนตัว แล็ปท็อป แป้นพิมพ์คอมพิวเตอร์ที่ใช้แล้ว เศษหรือชิ้นส่วนเครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ สามารถนำเข้ามาได้อย่างถูกกฎหมาย ทั้งนี้ มูลนิธิบูรณะนิเวศ ยังพบว่า การห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เฉพาะกลุ่มที่สำแดงรหัสสถิติ 899 ภายใต้อนุสัญญาบาเซล เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบกิจการสามารถนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้ หากสำแดงรหัสสถิติเป็น 800, 000, 090 และ 890 อันเป็นกลุ่มรหัสสถิติที่ไม่ได้ถูกตีความว่าเป็นของเสียภายใต้อนุสัญญาบาเซล ทั้งนี้ มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่เข้มงวดเพียงพอ เป็นการเปิดโอกาสให้ของเสียจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้ามาอย่างถูกกฎหมาย และเป็นแรงขับให้อุตสาหกรรมรีไซเคิลจากกลุ่มนายทุนต่างประเทศเข้ามาก่อตั้งโรงงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออก เช่น จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง ปราจีนบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร ซึ่งมีโรงงานหลายแห่งที่ไม่ได้มาตรฐานด้านการควบคุมมลพิษ ปัญหามลภาวะจากโรงงานรีไซเคิลจึงมีเพิ่มมากขึ้น นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา (ฐิติพันธ์ พัฒนมงคล, 2564)

นอกจากปัญหาการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศของประเทศไทยที่มีปริมาณสูงแล้วนั้น ยังพบว่า มีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ผิดกฎหมายอีกจำนวนมาก รวมถึงการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติก และขยะอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นการลักลอบนำเข้ามาโดยการสำแดงเท็จ อันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และเป็นการเพิ่มจำนวนขยะให้กับประเทศไทยอีกด้วย ข้อเท็จจริงปรากฏว่าในเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2561 เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เข้าตรวจค้นบริษัท Wai Mei Dat (WMD) Thai Recycling ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา หลังจากที่มีชาวบ้านในพื้นที่ได้แจ้งความกับสำนักงานเขตเกี่ยวกับปัญหากลิ่นเหม็นจากโรงงานของบริษัทดังกล่าว เมื่อเจ้าหน้าที่ทำการตรวจค้น พบว่า

บริษัทมีการจ้างคนงานอย่างผิดกฎหมายโดยเป็นคนประเทศลาวและเมียนมา เพื่อทำการแยกชิ้นส่วนขยะอิเล็กทรอนิกส์ หลังจากนั้นหน่วยงานกำกับดูแลของกรมโรงงานอุตสาหกรรมได้ทำการตรวจสอบตู้คอนเทนเนอร์ที่ขนออกจากเรือเพิ่มเติม พบว่า มีการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์และขยะพลาสติกจำนวนมาก และได้ตรวจสอบบริษัท 7 แห่งที่ได้รับใบอนุญาตให้สามารถนำเข้าขยะได้ ทั้งนี้ พบว่ามีเพียงบริษัท Fuji Xerox Eco Manufacturing Co., Ltd. ซึ่งเป็นผู้นำเข้าเพียงรายเดียวที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ดังตารางที่ 2 (So Sasaki, 2020)

ตารางที่ 2 ผลการตรวจสอบผู้นำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับอนุญาตในประเทศไทย

รายชื่อบริษัท	ประเทศ	จำนวน (ตัน)	รายงานผลจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม
Yong Tang Thai Co., Ltd	จีน	30,000	ผิดกฎหมาย (ลักลอบ)
JPS Metal Group International Co., Ltd	จีน	60,000	ผิดกฎหมาย (ลักลอบ)
Viro Green (Thailand) Co., Ltd	จีน	13,000	ผิดกฎหมาย (ลักลอบ)
Ming Engineering (Thailand) Co., Ltd	มาเลเซีย	150	ถูกกฎหมาย
OGI Co., Ltd	เกาหลี	15,000	ผิดกฎหมาย (ลักลอบ)
SS Import Export International Co., Ltd	จีน	2,000	ผิดกฎหมาย (ลักลอบ)
Fuji Xerox Eco Manufacturing Co., Ltd	ญี่ปุ่น	1,440	ถูกกฎหมาย

ที่มา : So Sasaki, 2020.

นอกจากนี้ จากสถิติการจับกุมขยะอิเล็กทรอนิกส์ พิกัด 84 85 รหัสสถิติ 800 899 ปี พ.ศ. 2558-2565 ของกรมศุลกากร พบว่า มีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ผิดกฎหมายรวมมูลค่าการจับกุมทั้งหมด 4,877,849 บาท ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สถิติการจับกุมขยะอิเล็กทรอนิกส์ พิกัด 84 85 รหัสสถิติ 800 899 ปี พ.ศ. 2558-2565

ปี	จำนวนราย	ของกลาง	มูลค่าการจับกุม (บาท)
2558	5	คอมเพรสเซอร์, แบตเตอรี่, จอมอนิเตอร์	1,289,387
2559	2	โทรศัพท์มือถือ, ชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์	91,724
2560	-	-	-
2561	1	จอแอลซีดีมอนิเตอร์	3,267,555
2562	-	-	-

ปี	จำนวนราย	ของกลาง	มูลค่าการจับกุม (บาท)
2563	1	ชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์อัดเป็นก้อน	229,183
2564	-	-	-
2565	-	-	-
รวม	9		4,877,849

ที่มา: กรมศุลกากร, 2565

จากสถิติการจับกุมขยะอิเล็กทรอนิกส์ พิกัด 84 85 รหัสสถิติ 800 899 ปี พ.ศ. 2558 – 2565 ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ในปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนการจับกุมมากที่สุด คือ จำนวน 5 ราย ลำดับรองลงมาคือปี พ.ศ. 2559 ซึ่งมีจำนวนการถูกจับกุมทั้งหมด 2 ราย และลำดับสุดท้ายคือปี พ.ศ. 2561 และปี พ.ศ. 2563 ซึ่งมีจำนวนการถูกจับกุมทั้งหมด 1 รายเท่ากัน ส่วนในปีพ.ศ. 2560 ปีพ.ศ. 2562 และปี พ.ศ. 2564 - 2565 ไม่พบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการเปิดตรวจสินค้าบริเวณท่าเรือนำเข้าส่งออกต่าง ๆ ในประเทศไทย ใช้ระบบการสุ่มตรวจ อาจเป็นสาเหตุทำให้ไม่ตรวจพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในบางปี และอีกสาเหตุที่สำคัญคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2563 ได้มีการบังคับใช้กฎหมายตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 จึงส่งผลทำให้จำนวนของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ลดลงอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ ในปีพ.ศ. 2564 – 2565 ไม่พบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ติดต่อกันเป็นเวลา 2 ปี

สำหรับกรณีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์บริเวณท่าเรือแหลมฉบัง อันเป็นท่าเรือที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยนั้น ในปี พ.ศ. 2561 มีการตรวจพบการกระทำความผิดดังกล่าว โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจกระทรวงอุตสาหกรรม และกรมศุลกากร ทำการตรวจสอบตู้คอนเทนเนอร์ที่ทำเรือแหลมฉบัง ทั้งหมด 7 ตู้ ที่นำเข้ามาจากประเทศ พบขยะอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วย เครื่องเล่นเกมสเก่า สายไฟ และแผงวงจร จากข้อมูลการนำเข้าได้มีการสำแดงไว้เป็นขยะพลาสติก แต่เมื่อเอกซเรย์กลับเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งถือเป็นการสำแดงเท็จ (ข่าวไทยพีบีเอส, 2561)

การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในข้างต้นนั้น อาจเป็นการนำเข้ามาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ต่อไป หรือเป็นการนำเข้ามาเพื่อการทำลายก็ตาม ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยสารพิษจากขยะอิเล็กทรอนิกส์จะปรากฏขึ้นในขั้นตอนของการกำจัดหรือทำลายขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการจากการเผาทำลาย ซึ่งจะทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารพิษในอากาศ ข้อเท็จจริงพบว่า ชุมชนมีการเผาชิ้นส่วนเพื่อแยกเอาวัสดุมีค่า เช่น การเผาสายไฟเพื่อเอาทองแดง การเผาชิ้นส่วนพลาสติกเพื่อเอาไนอตซึ่งเป็นโลหะ เป็นต้น การเผาชิ้นส่วนดังกล่าวส่งผลให้เกิดควันพิษ กลิ่นเหม็น และขี้เถ้าที่สามารถฟุ้งกระจายไปได้ไกลตามกระแสลม และเกิดสารพิษต่าง ๆ ได้แก่

ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ คาร์บอนมอนอกไซด์ และสารไดออกซิน และพีวแรนซึ่งเป็นสารก่อมะเร็งที่ร้ายแรง และยังทำลายชั้นโอโซนก่อให้เกิดภาวะเรือนกระจก (สุจิตรา วาสนาดำรงดี และปเนต มโนมัยวิบูลย์, 2557)

อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่ผิดกฎหมายอันเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และการทำลายบรรยากาศชั้นโอโซน เช่น การทิ้งและการเคลื่อนย้ายกากของเสียอันตราย ซึ่งขยะอิเล็กทรอนิกส์จะจัดอยู่ในประเภทของเสียอันตราย (Hazardous Waste) เนื่องจากมีส่วนประกอบหรือชิ้นส่วนที่เป็นอันตราย ในกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์จะส่งผลให้เกิดสารพิษที่ทำลายสภาพแวดล้อม สุขภาพของมนุษย์ สัตว์และพืช รวมถึงหมอกควันพิษที่ทำลายชั้นโอโซนอีกด้วย (สุนนทิพย์ จิตสว่าง และนที จิตสว่าง, 2561) อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม จึงเป็นปัญหาระดับชาติที่ทุกฝ่ายควรตระหนักถึง และให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาในลำดับต่อไป เพื่อเป็นการยกระดับมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศให้มีมาตรฐานที่สูงยิ่งขึ้น

1.2 คำถามวิจัย

1. การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย มีสภาพปัญหาอย่างไร และมีผลกระทบใดบ้างจากการลักลอบนำเข้า
2. ปัจจัยใดที่ทำให้ประเทศไทยมีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์
3. ประเทศไทยมีการนำอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention) มาปรับใช้กับมาตรการป้องกันการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในกรณีใดบ้าง และผลการปรับใช้เป็นอย่างไ

1.3 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย
2. ศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย
3. เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)

1.4 ขอบเขตงานวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย และเสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)

1.4.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) กลุ่มผู้บังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ ผู้แทนจากกรมศุลกากร ผู้แทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม ผู้แทนจากกรมควบคุมมลพิษ ผู้แทนจากศาลปกครองเพชรบุรี ผู้แทนจากสำนักงานอัยการสูงสุดและผู้แทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษ

2) กลุ่มองค์กรอิสระ ได้แก่ มูลนิธิบูรณะนิเวศ

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ทำการศึกษาเฉพาะจังหวัดชลบุรี โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสำนักงานศุลกากรท่าเรือแหลมฉบัง รวมถึงเก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงาน/องค์กรส่วนกลางอันได้แก่ กรมศุลกากร กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ ศาลปกครอง สำนักงานอัยการสูงสุดกรมสอบสวนคดีพิเศษ และมูลนิธิบูรณะนิเวศ

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ใช้เวลาในการศึกษา จำนวน 2 ภาค ปีการศึกษา 2564

1.5 นิยามศัพท์ทั่วไป

ขยะอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Waste/E-waste) หมายถึง ซากอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เศษชิ้นส่วนเครื่องยนต์ หรืออุปกรณ์ใด ๆ ที่มีแผงวงจร ซึ่งไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไป หรือเหลืออายุการใช้งานอีกไม่นาน ซึ่งจะแปรเปลี่ยนเป็นขยะในอนาคต และมีสารเคมีอันตรายเป็นส่วนประกอบ

การลักลอบนำเข้า (Smuggling) หมายถึง การกระทำความใด ๆ ที่เป็นการสำแดงเท็จ การนำเข้าสิ่งของต้องกักตัก หรือการนำเข้าสิ่งของใด ๆ อย่างผิดกฎหมายอันเป็นการฝ่าฝืนพิธีการศุลกากร

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Crime) หมายถึง การกระทำความใด ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งเป็นการกระทำโดยฝ่าฝืนกฎหมาย อันส่งผลอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มาทิ้ง หรือกำจัดอย่างผิดกฎหมาย ส่งผลให้สารเคมีอันตรายในขยะอิเล็กทรอนิกส์ปนเปื้อนลงสู่ดิน น้ำ อากาศ กระทบต่อระบบนิเวศ และสุขภาพของสิ่งมีชีวิต อาทิ คน สัตว์ และพืช เป็นต้น

พิกัดศุลกากร (HS Code) หมายถึง ซึ่งเป็นระบบในการจำแนกสินค้าแต่ละประเภทที่มีการนำเข้ามาจากต่างประเทศ เพื่อทำให้ง่ายต่อการตรวจสอบอัตราภาษีอากร รวมถึงง่ายต่อการระบุสินค้าที่ถูกนำเข้ามา เพื่อตรวจสอบว่าเป็นสินค้าที่กฎหมายอนุญาตให้สามารถนำเข้าได้ หรือห้ามนำเข้ามาภายในราชอาณาจักร เช่น พิกัดศุลกากรที่เริ่มต้นด้วย 8548 เป็นพิกัดของเศษ หรือชิ้นส่วนของขยะอิเล็กทรอนิกส์

1.6 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

สภาพปัญหา หมายถึง การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจของประเทศต่อไป ซึ่งเป็นการกระทำฝ่าฝืนกฎหมาย และเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบ หมายถึง ผลอันเนื่องมาจากการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ซึ่งเป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ สังคม และเศรษฐกิจ เช่น สารพิษจากขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่มาจากขั้นตอนในการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

ปัจจัยของการลักลอบนำเข้า หมายถึง เหตุ หรือองค์ประกอบ หรือส่วนสำคัญใด ๆ ที่คาดว่าจะมีผลก่อให้เกิดการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยปัจจุบัน ศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ และเสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention) โดยเป็นการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์กับแนวคิด ทฤษฎีทางอาชญาวิทยา รวมถึงแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อเป็นการยกระดับมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในลำดับต่อไป โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ มีดังต่อไปนี้

1.7.1 ทราบถึงสภาพปัญหา และสถานการณ์ของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยปัจจุบัน รวมถึงทราบถึงผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

1.7.2 ทราบถึงอุปสรรค และปัจจัยในการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

1.7.3 เกิดแนวทางในการป้องกันและแก้ไขที่เป็นรูปธรรม อันสามารถข่มขู่ยับยั้งการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้ในอนาคต

1.7.4 เกิดการผลักดันกฎหมาย นโยบาย หรือมาตรการต่าง ๆ โดยมีการนำต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมไปพิจารณา

1.7.5 ทุกภาคส่วนตระหนักถึงคุณค่าทางสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม อาทิ การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมประเภทอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาเรื่อง อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 ความหมาย และประเภทของขยะอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Waste/E-Waste)

2.2 อนุสัญญาบาเซล ว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตราย และการกำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal)

2.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

2.3.1 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

2.3.2 ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563

2.3.3 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560

2.4 แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม

2.5 แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยา

2.5.1 แนวคิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Crime)

2.5.2 แนวคิดองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transitional Organized Crime)

2.5.3 แนวคิดอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ (Transnational Economic Crime)

2.5.4 ทฤษฎีคิดก่อนกระทำความผิด (Rational Choice Theory)

2.5.5 ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 ความหมาย ประเภท และส่วนประกอบของขยะอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Waste หรือ E-Waste)

2.1.1 ความหมายของขยะอิเล็กทรอนิกส์

กรมอนามัย สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม ให้ความหมาย “ขยะอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Waste หรือ E-Waste)” ไว้ว่า ขยะอิเล็กทรอนิกส์ คือ เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ที่หมดอายุการใช้งาน หรือไม่ต้องการใช้งานอีกต่อไป (กรมอนามัย สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม, 2558)

ขยะอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Waste หรือ E-waste) หมายถึง ผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ที่หมดอายุการใช้งานหรือที่เราไม่ต้องการแล้ว ซึ่งกรมควบคุมมลพิษเลือกที่จะใช้คำว่า “ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์” (Waste Electrical and Electronic Equipment หรือ WEEE) ตามคำศัพท์ทางกฎหมายของสหภาพยุโรป (สุจิตรา วาสนาดำรงดี และปเนต มโนมัยวิบูลย์, 2557)

สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ได้ให้ความหมาย “ขยะอิเล็กทรอนิกส์” หรือ E-waste เป็นขยะอีกชนิดหนึ่งที่ไม่สามารถย่อยสลายเองได้ในธรรมชาติ ได้แก่ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่ไม่ใช้แล้วในชีวิตประจำวัน เช่น โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ แบตเตอรี่ และโทรศัพท์มือถือ ขยะเหล่านี้ เป็นขยะที่อันตรายอาจจะมีสารเคมีรั่วไหลจนก่อให้เกิดมลพิษกับสิ่งแวดล้อมได้ (ณิชชา บุรณสิงห์, 2559)

กองควบคุมสารพิษ (Department of Toxic Substances Control) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา นิยามคำว่า “ขยะอิเล็กทรอนิกส์” คือ ผลิตภัณฑ์ทางอิเล็กทรอนิกส์หลาย ๆ ประเภท ทั้งที่สำหรับใช้ในสถานที่ทำงาน และภายในบ้าน ซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมีสารอันตราย เช่น สารตะกั่ว และปรอท เมื่อผลิตภัณฑ์เหล่านี้หมดอายุการใช้งาน หรือถูกทิ้งเพราะล้าสมัย จะกลายเป็นขยะอันตราย ซึ่งไม่ควรถูกกำจัดในถังขยะแบบปกติเหมือนขยะทั่วไป แต่ควรมีการกำหนดวิธีการกำจัดที่เหมาะสม รวมถึงการนำกลับมาใช้ใหม่ การกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์แต่ละชิ้นจะมีวิธีการที่แตกต่างเฉพาะประเภทนั้น ๆ ซึ่งหากได้รับการจัดการที่ดี การลดขยะประเภทนี้จะสามารถช่วยลดความเสี่ยงจากอันตรายที่เกิดจากขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้เป็นอย่างมาก (นวลนดา สงวนวงษ์ทอง, 2558)

จากการนิยามความหมายของคำว่าขยะอิเล็กทรอนิกส์ข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรือ E-waste หมายถึง ผลิตภัณฑ์ของเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่หมดอายุการใช้งาน หรือไม่สามารถใช้งานได้อีกต่อไปแล้ว และไม่เป็นที่ต้องการ อาจเรียกว่าซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ ซึ่งขยะอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวมีสารอันตรายเป็นส่วนประกอบและไม่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ดังนั้น ในขั้นตอนการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการเฉพาะและเหมาะสม เพื่อป้องกันสารอันตรายก่อให้เกิดมลพิษอันส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ในลำดับต่อมา

2.1.2 ประเภทของขยะอิเล็กทรอนิกส์

สหภาพยุโรปได้จัดทำระเบียบที่เรียกว่า WEEE (Waste from Electronic and Electronic Equipment) ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการจัดการและควบคุมขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยครอบคลุมถึงการจัดการหลาย ๆ ส่วน เช่น การออกแบบผลิตภัณฑ์การจัดการการบำบัด การนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นต้น โดยขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามความหมายของ WEEE แบ่งออกเป็น 10 ประเภท ดังนี้ (กรมควบคุมมลพิษ, 2553)

1. เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในครัวเรือนขนาดใหญ่ เช่น เครื่องปรับอากาศ ตู้เย็น เครื่องล้างจาน เป็นต้น
2. เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในครัวเรือนขนาดเล็ก เช่น พัดลม เครื่องปั๊มขมปัง เตารีด เตอบขนาดเล็ก เป็นต้น
3. อุปกรณ์ไอที (IT) เช่น โทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือหรือสมาร์ทโฟน คอมพิวเตอร์ แป้นพิมพ์ เครื่องฉายโปรเจคเตอร์ เป็นต้น
4. เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับผู้บริโภค เช่น โทรทัศน์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง หูฟัง กล้อง เครื่องดนตรีที่ใช้ไฟฟ้า เป็นต้น
5. อุปกรณ์ให้แสงสว่าง เช่น หลอดไฟฟลูออเรสเซนต์
6. อุปกรณ์เครื่องมือการแพทย์
7. เครื่องมือวัดหรือควบคุมต่าง ๆ เช่น เครื่องควบคุมอุณหภูมิ ฯลฯ
8. ของเล่นที่ใช้ไฟฟ้า เช่น เครื่องเล่นเกม Playstation
9. เครื่องมือไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ เช่น สว่าน เลื่อยไฟฟ้า
10. เครื่องจำหน่ายสินค้าอัตโนมัติ

2.1.3 ส่วนประกอบของขยะอิเล็กทรอนิกส์

Robinson (2009, อ้างถึงใน สุจิตรา วาสนาดำรงดี, 2558) ได้รวบรวมชนิดของสารอันตรายและโลหะหนักที่ใช้ในกระบวนการผลิตเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พบว่า มีจำนวนมากกว่า 20 ชนิด ตามปรากฏในตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 ส่วนประกอบของขยะอิเล็กทรอนิกส์ และความสัมพัทธ์หรือองค์ประกอบในขยะอิเล็กทรอนิกส์

ส่วนประกอบ (โลหะหนัก/สารอันตราย)	ความสัมพัทธ์/องค์ประกอบในขยะอิเล็กทรอนิกส์
สารหน่วงการติดไฟกลุ่มโบรมีน (สารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน) polybrominated diphenyl ethers, PBDEs; polybrominated biphenyls, PBBs; tetrabromobisphenol-A, TBBPA)	สารหน่วงการติดไฟ (Flame retardants) ที่ผสมในพลาสติก
โพลีคลอริเนตไบฟีนิล (polychlorinated biphenyls, PCBs)	คอนเดนเซอร์ (เครื่องควบแน่น), หม้อแปลงไฟฟ้า
คลอโรฟลูออโรคาร์บอน (chlorofluorocarbon,	สารทำความเย็นและน้ำมันในตู้เย็น และเครื่อง

ส่วนประกอบ (โลหะหนัก/สารอันตราย)	ความสัมพันธ์/องค์ประกอบในขยะอิเล็กทรอนิกส์
CFC)	ปรับอากาศ โฟมฉนวนกันความร้อนในตู้เย็น (รุ่นเก่า)
โพลีไซคลิกอะโรมาติก ไฮโดรคาร์บอน (polycyclicaromatic hydrocarbons, PAHs)	เกิดขึ้นจากกระบวนการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ ของสารอินทรีย์
ไดออกซินและฟิวแรน (polychlorinated dibenzo- p-dioxins, PCDDs, polychlorinated dibenzofurans, PCDFs)	เกิดขึ้นจากกระบวนการเผาไหม้ชิ้นส่วนพลาสติก ที่มีคลอรีนเป็นองค์ประกอบ
อะเมริเซียม (americium, Am)	เครื่องตรวจจับควันชนิดไอออนไนเซชัน
สารหนู (arsenic, As)	แผ่นวงจร, จอ CRT, จอ LCD, จอพลาสมา, วัสดุในการโดดสำหรับซิลิคอน
แบเรียม (barium, Ba)	จอ CRT, จอ LCD, จอพลาสมา
แบริลเลียม (beryllium, Be)	วงจรเรียงกระแสที่ควบคุมด้วยซิลิคอน (siliconcontrolled rectifiers), แผ่นวงจร, สายไฟ
แคดเมียม (cadmium, Cd)	แบตเตอรี่, แผ่นวงจร, ชิ้นส่วนพลาสติก, โทนเนอร์
โครเมียม (chromium, Cr)	คอมพิวเตอรื, แผ่นวงจร, จอ CRT, จอ LCD, จอพลาสมา
ทองแดง (copper, Cu)	ระบบสายไฟ, แผ่นวงจร, จอ CRT, โรเตอร์ หรือ ตัวหมุนในมอเตอร์
แกลเลียม (gallium, Ga)	สารกึ่งตัวนำ
อินเดียม (indium, In)	จอ LCD, แผ่นวงจร
ตะกั่ว (lead, Pb)	แบตเตอรี่, จอ CRT, จอ LCD, แผ่นวงจร, โลหะ บัดกรี, ฮาร์ดดิสก์
ลิเทียม (lithium, Li)	แบตเตอรี่
ปรอท (mercury, Hg)	หลอดฟลูออเรสเซนต์, แบตเตอรี่, สวิตช์,

ส่วนประกอบ (โลหะหนัก/สารอันตราย)	ความสัมพันธ์/องค์ประกอบในขยะอิเล็กทรอนิกส์
	จอ LCD, แผ่นวงจร
นิกเกิล (nickel, Ni)	แบตเตอรี่, จานเล่นแผ่นซีดี, ฮาร์ดดิสก์, จอ LCD, แผ่นวงจร
ซีเลเนียม (selenium, Se)	แผ่นวงจร, วงจรเรียงกระแส (rectifier)
เงิน (silver, Ag)	จอ LCD, แผ่นวงจร, โลหะบัดกรี, สวิตช์, ระบบสายไฟ
ดีบุก (tin, Sn)	โลหะบัดกรี, จอ LCD
สังกะสี (zinc, Zn)	ที่วางแผ่นซีดี, จอ CRT, ฮาร์ดดิสก์, แผ่นวงจร, จอพลาสติก
แร่ธาตุหายาก (rare earth elements)	CRT screens, แผ่นวงจร

ที่มา : สุจิตรา วาสนาดำรงดี, 2558

จากตารางที่ 4 กล่าวได้ว่า เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์แต่ละประเภทยังมีส่วนประกอบเป็นสารอันตรายที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสุขอนามัยของมนุษย์เป็นอย่างมาก เนื่องจากสารอันตรายดังกล่าวอาจทำให้เกิดอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตได้หากได้รับการกำจัดที่ไม่ถูกวิธี ยกตัวอย่างเช่น พลวง (antimony, Sb) อันเป็นสารอันตรายที่พบในชิ้นส่วนโทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ และคอมพิวเตอร์ โดยกลไกการก่อโรคของพลวงปัจจุบันยังไม่ทราบแน่ชัด แต่เนื่องจากมีโครงสร้างทางเคมีคล้ายกับสารหนู จึงเชื่อว่าจะเกิดจากการจับกับ Sulfhydryl groups ทำให้เกิดภาวะ Oxidative stress และยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ในร่างกาย ผลเฉียบพลันเมื่อสัมผัสพลวงทางการกิน ซึ่งพบได้บ่อยจากการกินเป็นยารักษาโรคปริสตี (Stibo-gluconate) คือ ทำให้เกิดอาการ คลื่นไส้ อาเจียน เบื่ออาหาร ปวดท้อง แสบท้อง ภาวะอาหารอักเสบแบบมีเลือดออก (Hemorrhagic gastritis) ท้องเสียอย่างหนัก (Cholera stibie) และอาจเสียชีวิตได้ บางรายมีอาการปวดข้อ ตับอ่อนอักเสบ ไอบอดอักเสบ ตับอักเสบ และไตพร่องหน้าที่ (Renal insufficiency) ซึ่งพบร่วมได้จากการสัมผัสฝุ่นพลวงทางการหายใจ และทางผิวหนัง แต่อาจมีโอกาสเกิดผลเฉียบพลันน้อยกว่าการกินโดยตรง ทั้งนี้ การสูดดมฝุ่น หรือพุ่มของพลวงเข้าไปในระยะยาว เช่น ในกลุ่มคนงานที่ทำงานสัมผัสฝุ่นพลวง จะทำ

ให้เกิดอาการปวดศีรษะ คลื่นไส้ ท้องเสีย ปอดอักเสบ เป็นต้น และมีผื่นผิวหนังอักเสบ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นตุ่มหนอง (Pustule) และจุดแดง (Eruption) ซึ่งการสูดดมฝุ่นพลวงในรูปแอนติโมนีไตรออกไซด์ และ/หรือ แอนติโมนีเพนทอกไซด์ ในปริมาณสูงไปนาน ๆ สามารถทำให้เกิดโรคฝุ่นจับปอด (Pneumoconiosis) ได้ (จุฑารัตน์ จิโน, 2561)

นอกจากนี้ Robinson ได้ทำการประมาณปริมาณสารอันตรายและโลหะหนักบางชนิดที่มีอยู่ในขยะอิเล็กทรอนิกส์ทั่วโลก พบว่า โลหะหนักที่มีอยู่ในขยะอิเล็กทรอนิกส์มากที่สุด ได้แก่ ทองแดง คือ 820,000 ตันต่อปี นิกเกิล 206,000 ตันต่อปี โครเมียม 198,000 ตันต่อปี สังกะสี 102,000 ตันต่อปี และตะกั่ว 58,000 ตันต่อปี ตามลำดับ (Robinson, 2009) โดยแหล่งสำคัญของตะกั่วมาจากหลอดแก้วจอภาพชนิด cathode ray tube (CRT) ของโทรทัศน์ และเครื่องคอมพิวเตอร์แบบเก่า ซึ่งปัจจุบันผู้บริโภคได้เปลี่ยนมาใช้โทรทัศน์ และจอคอมพิวเตอร์แบบใหม่ที่เป็นจอแบน (LCD) ทำให้โทรทัศน์และจอคอมพิวเตอร์ชนิดหลอดภาพ CRT ถูกทิ้ง หรือขายให้กับพ่อค้ารับซื้อของเก่ามากขึ้นเรื่อย ๆ โดยผลกระทบจากสารตะกั่ว คือ สารตะกั่วจะออกฤทธิ์โดยจับกับ Sulhydryl group ของระบบ Enzyme และยังไปแทนที่โลหะตัวอื่นที่เป็นส่วนสำคัญของ Enzyme ทำให้ทำงานไม่ได้ พิษของตะกั่วมีผลแบบ Nonspecific ดังนั้น จึงอาจเกิดพยาธิสภาพได้หลายระบบ เช่น อ่อนเพลีย ปวดศีรษะ หงุดหงิดง่าย เบื่ออาหาร และท้องผูก อาการทางระบบประสาทส่วนปลาย ในผู้ใหญ่บางราย อาจจะมีอาการทาง Neuropsychiatric ได้แก่ ความจำถดถอย ไม่มีสมาธิ และการทำงาน Psychomotor ผิดปกติ เป็นต้น เรียกว่า Adult mental deficiency ในรายที่มีระดับตะกั่วสูงมาก ผู้ป่วยจะมีอาการทาง Encephalopathy ได้แก่ ซึม อาการโคม่า และชัก เป็นต้น (ศูนย์พิษวิทยารามาธิบดี, ม.ป.ป.)

2.2 อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตราย และการกำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal)

การจัดการของเสียอันตรายเป็นประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมในเวทีระหว่างประเทศตั้งแต่ตอนต้นของยุคปี ค.ศ. 1980 เมื่อประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมนี้ได้รับการระบุให้เป็นหนึ่งในสามของประเด็นสำคัญภายใต้โครงการ Montevideo ว่าด้วยเรื่องกฎหมายสิ่งแวดล้อมในปี ค.ศ. 1981 ของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) “อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal)” หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า “อนุสัญญาบา

เซล” จึงได้รับการรับรองขึ้นตั้งแต่วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2533 โดยอนุสัญญาบาเซล คือ ข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด เนื่องจากปัญหาการลักลอบนำของเสียอันตรายไปทิ้งหรือกำจัดทำลายในประเทศด้อยพัฒนา ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ทำให้โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ร่วมกับผู้แทนจากประเทศสมาชิกจัดทำอนุสัญญาบาเซลขึ้นมา ซึ่งได้เปิดให้ประเทศต่าง ๆ ลงนามเข้าร่วมเป็นภาคีได้ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดข้อตกลงระหว่างประเทศในการควบคุมการนำเข้า การส่งออก การนำผ่าน พร้อมทั้งการจัดการของเสียอันตรายให้มีความปลอดภัย ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเป็นการป้องกันการขนส่งที่ผิดกฎหมาย ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 186 ประเทศ (ข้อมูล ณ เดือนตุลาคม 2561) และ 1 กลุ่ม (European Economic Community) สำหรับประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน (Ratification) เป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาบาเซล เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 และอนุสัญญามีผลบังคับใช้กับประเทศไทยตั้งแต่วันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, ม.ป.ป.)

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาบาเซล คือ การปกป้องสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากผลกระทบอันไม่พึงประสงค์จากของเสียอันตราย ทั้งนี้ ขอบเขตของอนุสัญญาบาเซลครอบคลุมของเสียประเภทต่าง ๆ ตามที่ได้รับการนิยามว่าเป็น “ของเสียอันตราย” โดยพิจารณาจากแหล่งกำเนิด และ/หรือ องค์ประกอบและคุณลักษณะของของเสียตามที่ได้กำหนดไว้ในอนุสัญญาบาเซล รวมทั้งของเสียอีกสองประเภทที่ได้รับการนิยามว่าเป็นของเสียอื่นตามอนุสัญญาบาเซล พันธกรณีของอนุสัญญาบาเซลเกี่ยวข้องกับเป้าหมายหลัก ๆ เพื่อให้เกิด (1) การลดการเกิดของเสียอันตรายและการส่งเสริมการจัดการของเสียอันตรายอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมไม่ว่าสถานที่บำบัดกำจัดจะอยู่ที่ใดก็ตาม (2) การจำกัดการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตราย ยกเว้นเมื่อการเคลื่อนย้ายนั้น เป็นไปตามหลักการของการจัดการของเสียอันตรายอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ (3) ระบบกฎหมายที่ใช้กับกรณีที่มีการเคลื่อนย้ายข้ามแดนเมื่อได้รับอนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายข้ามแดน

ผลประโยชน์ของการเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาบาเซล ได้แก่ การสามารถป้องกันปัญหาการลักลอบนำของเสียมาทิ้งในประเทศจากกลุ่มประเทศภาคีสมาชิก เนื่องจากอนุสัญญาบาเซล กำหนดมาตรการบังคับให้ประเทศภาคีสมาชิกผู้ส่งออกรับผิดชอบในการนำกลับหรือชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้น และกำหนดให้เป็นการขนส่งที่ผิดกฎหมาย ซึ่งในการปฏิบัติตามข้อกำหนดของอนุสัญญาบาเซล จะทำให้ทราบล่วงหน้าหากมีการนำเข้า นำผ่าน และส่งออกของเสียอันตราย การเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกทำให้ต้องมีการกำหนดมาตรการ และระเบียบปฏิบัติในการควบคุมการส่งออก การนำเข้า และการนำผ่านของเสียอันตราย ทั้งนี้ยังได้รับสิทธิการจัดการอุปกรณ์ สถานที่กำจัดของเสียอันตรายภายในประเทศ รวมถึงได้รับสิทธิในการส่งออกของเสียอันตรายไปกำจัดในประเทศภาคีซึ่งมีเทคโนโลยี

ที่เหมาะสม นอกจากนี้ มีความสามารถในการกำจัดของเสียอันตราย สามารถค้าขายกับประเทศภาคี ในการส่งออกและนำเข้าของเสียอันตรายเพื่อการอุตสาหกรรมที่ใช้ของเสียอันตรายเป็นวัตถุดิบใน ขบวนการผลิต และที่สำคัญจะได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือทั้งทางด้านวิชาการ ด้านการเงินจาก กองทุนหมุนเวียนเพื่อแก้ไขปัญหากรณีเกิดอุบัติเหตุอันเนื่องมาจากการขนส่ง เคลื่อนย้าย และกำจัดของ เสียอันตราย และจะได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ จากประเทศภาคีที่พัฒนาแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาการจัดการของเสียอันตรายภายในประเทศ (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, ม.ป.ป.)

ตั้งแต่อนุสัญญาบาเซลได้รับการรับรอง ได้มีพัฒนาการต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย การแก้ไข อนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด หรือที่เรียกว่า “Ban Amendment” ได้รับการรับรองในคราวการประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาบาเซลครั้งที่ 3 (COP-3) การ แก้ไขอนุสัญญาฯ กำหนดขึ้นเพื่อห้ามไม่ให้เกิดการส่งออกของเสียอันตรายทั้งหมดที่ครอบคลุมภายใต้ อนุสัญญาฯ ไปเพื่อการกำจัดขั้นสุดท้าย การใช้ซ้ำ การรีไซเคิล และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ สิ่ง สำคัญที่สุดประการหนึ่งของอนุสัญญาบาเซลในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ในการมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาคือ การ จัดทำรายละเอียดที่มีนัยสำคัญต่อเครื่องมือในเชิงนโยบายต่าง ๆ ที่ไม่มีลักษณะบังคับภายในกรอบ แนวทางของอนุสัญญาบาเซล แนวทางด้านเทคนิควิชาการจำนวนมากเกี่ยวกับการจัดการของเสียประเภท ต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาขึ้นมาโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ และได้รับความเห็นชอบ จากที่ประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาบาเซล เครื่องมือที่ไม่มีลักษณะเชิงบังคับเหล่านี้ ได้รับการออกแบบมาเพื่อ ใช้งานโดยรัฐบาลในทุกระดับรวมทั้งผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติและอำนวยความสะดวกในการ จัดการของเสียประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในปี พ.ศ. 2545 (ค.ศ. 2002) การประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาบาเซล สมัยที่ 6 (COP-6) ได้ให้การรับรองแผนยุทธศาสตร์เพื่อการดำเนินงานตามอนุสัญญาบาเซล สำหรับปี พ.ศ. 2545 - 2553 (ค.ศ. 2002 - 2010) เพื่อให้ความช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนา และประเทศที่อยู่ ระหว่างการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจ ในการปฏิบัติตามพันธกรณีของอนุสัญญาบาเซล ทั้งนี้ ได้มีการ ดำเนินโครงการเสริมสร้างขีดความสามารถระดับประเทศและระดับภูมิภาคและโครงการฝึกอบรมต่าง ๆ จำนวนมาก ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ฯ นี้ โดยได้รับความช่วยเหลือจากสำนักเลขาธิการอนุสัญญาบาเซล และศูนย์ภูมิภาคเพื่อการประสานงานอนุสัญญาบาเซล ทั้งนี้ ในการประชุมรัฐภาคี สมัยที่ 10 (COP-10) เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2554 (ค.ศ. 2011) ได้ให้การรับรองกรอบยุทธศาสตร์ใหม่เพื่อการดำเนินงานตาม อนุสัญญาบาเซล สำหรับปี พ.ศ. 2554 - 2564 (ค.ศ. 2011 - 2021) ซึ่งกำหนดเป้าหมายและลำดับ ความสำคัญของอนุสัญญาบาเซลสำหรับช่วงทศวรรษดังกล่าว ควบคู่ไปกับการคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลง ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่การรับรองอนุสัญญาบาเซล (กรมควบคุมมลพิษ, 2563)

ในช่วงกว่า 20 ปีที่ผ่านมา อนุสัญญาบาเซลได้มีโอกาสมากมายในการปรับตัวต่อการพัฒนา และความต้องการใหม่ ๆ ในระดับนานาชาติ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการของเสีย ด้วย

ประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นจากความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับอนุสัญญา Rotterdam² และอนุสัญญาสตอกโฮล์ม³ อนุสัญญาบาเซลจึงมีศักยภาพที่จะเริ่มต้นการพิจารณาเกี่ยวกับของเสียเพิ่มขึ้นตลอดทั้งวงจรชีวิต สิ่งนี้จะเป็นการช่วยให้สามารถเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ ได้ อนุสัญญาบาเซลมีบทบาทในเชิงการตัดสินใจในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ในการลดปัญหาความยากจน ลดอัตราการเสียชีวิตของเด็ก พัฒนาสุขภาพของมารดาตั้งครรภ์ และทำให้เกิดความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (กรมควบคุมมลพิษ, 2563)

2.2.1 ข้อตกลงตามอนุสัญญาบาเซล

อนุสัญญาบาเซล ประกอบไปด้วยข้อตกลงทั้งหมด 29 ข้อ แต่เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จึงจะขอกำหนดเฉพาะ ข้อ 9 เรื่อง การขนย้ายที่ผิดกฎหมาย เท่านั้น โดยภาคีแห่งอนุสัญญาบาเซลนี้ จะตระหนักถึงความเสี่ยงจากความเสียหายต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมซึ่งมีสาเหตุจากของเสียอันตรายและของเสียอื่น และการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและของเสียอื่นคำนึงถึง การคุกคามต่อสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมซึ่งเติบโตขึ้นจากการเพิ่มขึ้นของการก่อกำเนิดและความซับซ้อน และการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและของเสียอื่นและคำนึงถึงวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการคุ้มครองสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากของเสียดังกล่าว คือการลดการก่อกำเนิดให้น้อยที่สุดทั้งด้านปริมาณและ/หรือศักยภาพความเป็นอันตรายเชื่อมั่นว่า รัฐควรดำเนินมาตรการที่จำเป็นเพื่อประกันว่าการจัดการของเสียอันตรายและของเสียอื่น รวมทั้งการเคลื่อนย้ายข้ามแดนและการกำจัดของเสียเหล่านั้น สอดคล้องกับการคุ้มครองสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมไม่ว่าสถานที่กำจัดจะเป็นอย่างไร

ในส่วน of ข้อตกลงข้อ 9 “การขนย้ายอย่างผิดกฎหมาย” กำหนดไว้ว่า

“เพื่อความมุ่งประสงค์ของอนุสัญญานี้ การเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายหรือของเสียอื่น

(ก) โดยปราศจากการแจ้งบัพัญญัติของอนุสัญญานี้ไปยังรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งปวง หรือ
 (ข) โดยปราศจากการยินยอมตามบัพัญญัติของอนุสัญญานี้ของรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือ
 (ค) ด้วยการยินยอมจากรัฐที่เกี่ยวข้องที่ได้มาโดยการปลอมแปลง การสำแดงเท็จ หรือกลฉ้อฉล หรือ

(ง) ที่ไม่สอดคล้องในสาระสำคัญกับเอกสารอื่น ๆ หรือ

² อนุสัญญา Rotterdam ระบุว่าด้วยกระบวนการแจ้งข้อมูลสารเคมีล่วงหน้าสำหรับสารเคมีอันตรายและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และสัตว์บางชนิดในการค้าระหว่างประเทศ

³ อนุสัญญาสตอกโฮล์มว่าด้วยสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน

(จ) ซึ่งเป็นผลให้มีการกำจัดของเสียอันตรายหรือของเสียอื่นอย่างจงใจ (เช่น การถ่ายทิ้ง) โดยขัดต่ออนุสัญญาฯนี้และหลักกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไป ให้ถือว่าเป็นการขนย้ายที่ผิดกฎหมาย

ในกรณีการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายหรือของเสียอื่นที่ถือว่าเป็นการขนย้ายผิดกฎหมาย เป็นผลเนื่องมาจากการกระทำในส่วนของผู้ส่งออก หรือผู้ก่อกำเนิด รัฐผู้ส่งออกต้องประกันว่าของเสียที่เป็นปัญหา ต้อง

(ก) ถูกนำกลับโดยผู้ส่งออก หรือผู้ก่อกำเนิด หรือหากจำเป็น โดยตนเอง ไปยังรัฐที่ส่งออก หรือหากไม่สามารถทำในทางปฏิบัติ

(ข) หรือมิฉะนั้นถูกกำจัดตามบทบัญญัติของอนุสัญญาภายใน 30 วัน นับแต่เวลารัฐผู้ส่งออกได้รับแจ้งเกี่ยวกับการขนย้ายที่ผิดกฎหมายหรือภายในระยะเวลาอื่นตามที่รัฐที่เกี่ยวข้องอาจตกลงเพื่อวัตถุประสงค์นี้ ภาคิที่เกี่ยวข้องต้องไม่คัดค้าน ขัดขวางหรือห้ามการส่งของเสียเหล่านี้กลับไปยังรัฐผู้ส่งออก

ในกรณีที่การเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนของของเสียอันตรายหรือของเสียอื่นที่ถือว่าเป็นการขนย้ายที่ผิดกฎหมายเป็นผลเนื่องมาจากการกระทำส่วนของผู้นำเข้าหรือกำจัด รัฐผู้นำเข้าจะต้องประกันว่าของเสียที่เป็นปัญหาได้รับการกำจัดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยผู้นำเข้าหรือผู้กำจัด หรือหากจำเป็นโดยตนเองภายใน 30 วัน นับแต่เวลาที่การขนย้ายที่ผิดกฎหมายเป็นสิ่งล่วงรู้ของรัฐนำเข้า หรือภายในระยะเวลาอื่นซึ่งรัฐที่เกี่ยวข้องอาจตกลง เพื่อวัตถุประสงค์นี้ ภาคิที่เกี่ยวข้องต้องให้ความร่วมมือตามที่จำเป็นในการกำจัดของเสียที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

ในกรณีที่ไม่สามารถกำหนดความรับผิดชอบในการขนย้ายที่ผิดกฎหมายว่าเป็นของผู้ส่งออก หรือผู้ก่อกำเนิด หรือเป็นของผู้นำเข้า หรือผู้กำจัด ภาคิที่เกี่ยวข้องหรือภาคิอื่นตามที่เหมาะสมต้องประกันโดยผ่านการให้ความร่วมมือกำจัดของเสียที่เป็นปัญหาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะในรัฐผู้ส่งออกหรือรัฐผู้นำเข้า หรือที่อื่นตามที่เหมาะสม

ภาคิแต่ละฝ่ายต้องเสนอกฎหมายแห่งชาติที่เหมาะสมเพื่อป้องกันและลงโทษการขนย้ายที่ผิดกฎหมาย ภาคิต้องร่วมมือกันโดยมุ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ของข้อนี้” (กรมควบคุมมลพิษ, 2549)

สำหรับประเทศไทยมีกฎหมายที่สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซลที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 โดยพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม นั้น จะกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการนำผ่านวัตถุอันตรายไว้เป็นการเฉพาะ และมีมาตรการกำกับดูแลอย่างเคร่งครัด โดยไม่ให้เกิดเปลี่ยนแปลงการนำผ่านวัตถุอันตรายเป็นการนำเข้าหรือให้ตกเป็นของแผ่นดิน เพื่อป้องกันไม่ให้นำวัตถุอันตรายที่นำผ่านในราชอาณาจักรมาใช้ประโยชน์ หรือปล่อยทิ้งโดยไม่สามารถหาตัวเจ้าของได้

และเกิดอันตรายในราชอาณาจักร รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการนำกลับเข้ามา และการส่งกลับออกไปเพื่อเป็นการลดภาระแก่ผู้ประกอบการ รวมถึงกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการโฆษณาวัตถุอันตรายให้เป็นธรรมต่อผู้บริโภคยิ่งขึ้น และกำหนดให้มีการจ่ายค่าเสียหายเบื้องต้นเพื่อชดเชยแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากวัตถุอันตราย และผู้เข้าช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทา หรือขจัดความเสียหายที่เกิดขึ้น รวมทั้งมีบทกำหนดโทษและบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปรียบเทียบที่เหมาะสม ส่วนการออกประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 เนื่องจากมีความจำเป็นเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสาธารณสุข การคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน และเพื่อให้การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

ตามที่อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัดมีขึ้นเพื่อป้องกันปัญหาการเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายข้ามแดน และประเทศไทยได้ให้สัตยาบันแล้วนั้น ประเทศไทยมีกฎหมายที่สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล และสอดคล้องกับกรณีของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมด 3 ฉบับ อันได้แก่ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 และพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายวัตถุอันตรายเป็นกฎหมายที่ใช้ควบคุมเกี่ยวกับเคมีภัณฑ์ซึ่งเป็นวัตถุอันตราย ปัจจุบันมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ 6 หน่วยงาน โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน ตามวัตถุประสงค์ของการนำวัตถุอันตรายไปใช้ ได้แก่ กรมโรงงานอุตสาหกรรม รับผิดชอบวัตถุอันตรายที่นำไปใช้ในทางอุตสาหกรรม กรมวิชาการเกษตร รับผิดชอบวัตถุอันตรายที่นำไปใช้ทางการเกษตร กรมประมง รับผิดชอบวัตถุอันตรายที่นำไปใช้ทางการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ กรมปศุสัตว์ รับผิดชอบวัตถุอันตรายที่นำไปใช้ทางปศุสัตว์ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา รับผิดชอบวัตถุอันตรายที่นำไปใช้ในบ้านเรือน หรือ ทางสาธารณสุข และกรมธุรกิจพลังงาน รับผิดชอบวัตถุอันตรายที่เป็นก๊าซปิโตรเลียม

สำหรับพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม นั้น เป็นหนึ่งในกฎหมายวัตถุอันตราย ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ในปัจจุบันมีการนำวัตถุอันตราย

มาใช้ในกิจการประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และวัตถุอันตรายบางชนิดอาจก่อให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรงแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์ และสิ่งแวดล้อมได้ แม้ว่าในขณะนี้จะมีกฎหมายที่ใช้ควบคุมวัตถุที่ก่อให้เกิดอันตรายอยู่บ้างแล้วก็ตาม แต่ก็มีอยู่หลายฉบับและอยู่ในอำนาจหน้าที่ของหลายกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งกฎหมายเหล่านั้นได้ออกมาต่างยุคต่างสมัยกัน ทำให้มีบทบัญญัติที่แตกต่างกันและยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ จึงมีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยวัตถุมีพิษโดยขยายขอบเขตให้ครอบคลุมวัตถุอันตรายต่าง ๆ ทุกชนิด กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการควบคุมวัตถุอันตรายให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พร้อมกับจัดระบบบริหารให้มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับการควบคุมดูแลวัตถุอันตรายดังกล่าวด้วย

พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้ให้คำนิยามของคำว่า วัตถุอันตราย ไว้ในมาตรา 4 โดย “วัตถุอันตราย” หมายความว่า วัตถุดังต่อไปนี้

- (1) วัตถุระเบิดได้
- (2) วัตถุไวไฟ
- (3) วัตถุออกซิไดซ์และวัตถุเปอร์ออกไซด์
- (4) วัตถุมีพิษ
- (5) วัตถุที่ทำให้เกิดโรค
- (6) วัตถุกัมมันตรังสี
- (7) วัตถุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรม
- (8) วัตถุกัดกร่อน
- (9) วัตถุที่ก่อให้เกิดการระคายเคือง
- (10) วัตถุอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็เคมีภัณฑ์หรือสิ่งอื่นใด ที่อาจทำให้เกิดอันตรายแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์ หรือสิ่งแวดล้อม

และได้กำหนดชนิดของวัตถุอันตรายไว้ใน มาตรา 18 กำหนดให้วัตถุอันตรายแบ่งออกตามความจำเป็นแก่การควบคุม ดังนี้

1. วัตถุอันตรายชนิดที่ 1 ได้แก่ วัตถุอันตรายที่การผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครองต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด
2. วัตถุอันตรายชนิดที่ 2 ได้แก่ วัตถุอันตรายที่การผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครองต้องแจ้งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทราบก่อน และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดด้วย

3. วัตถุอันตรายชนิดที่ 3 ได้แก่ วัตถุอันตรายที่การผลิต การนำเข้า การส่งออก หรือการมีไว้ในครอบครองต้องได้รับใบอนุญาต

4. วัตถุอันตรายชนิดที่ 4 ได้แก่ วัตถุอันตรายที่ห้ามไม่ให้มีการผลิต การนำเข้า การส่งออก การนำผ่าน หรือการมีไว้ในครอบครอง

เพื่อประโยชน์แก่การป้องกันและระงับอันตรายที่อาจมีแก่บุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์หรือสิ่งแวดล้อม ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม โดยความเห็นของคณะกรรมการมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาระบุชื่อหรือคุณสมบัติของวัตถุอันตราย ชนิดของวัตถุอันตราย กำหนดเวลาการใช้บังคับ และหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการควบคุมวัตถุอันตรายดังกล่าวด้วย

ซึ่งตามกฎหมายวัตถุอันตรายได้มีการออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย เพื่อใช้สำหรับการควบคุมวัตถุอันตรายภายในประเทศ ซึ่งขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรือสารประกอบของอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์อยู่ในบัญชี 5.2 ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes) ของประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย พ.ศ. 2556

สำหรับบทลงโทษของผู้ใดที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นระงับการกระทำที่ฝ่าฝืน หรือแก้ไขปรับปรุง หรือปฏิบัติให้ถูกต้องได้ ในกรณีนี้หากเป็นกรณีมีเหตุอันสมควร พนักงานเจ้าหน้าที่จะสั่งให้ผู้นั้นส่งออกไปซึ่งวัตถุอันตรายนั้น เพื่อคืนให้แก่ผู้ผลิตหรือผู้จัดส่งวัตถุอันตรายนั้นมาให้ หรือเพื่อการอื่นตามความเหมาะสมก็ได้ โดยต้องดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ส่งมอบวัตถุอันตรายนั้นแก่พนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อทำลายหรือจัดการตามสมควร

ผู้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ส่งออก หรือผู้มีไว้ในครอบครองซึ่งวัตถุอันตรายประกอบกิจการอันมีสภาพที่อาจก่อให้เกิดอันตราย ความเสียหาย หรือความเดือดร้อนแก่บุคคล ทรัพย์สินที่อยู่ในสถานประกอบกิจการ หรือที่อยู่ใกล้เคียงกับสถานประกอบกิจการ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นดำเนินการแก้ไขการกระทำดังกล่าวได้

ในกรณีที่วัตถุอันตรายก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคล สัตว์ พืช หรือสิ่งแวดล้อม ถ้ารัฐได้รับความเสียหายเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายเข้าช่วยเหลือ เคลื่อนย้าย บำบัด บรรเทา หรือขจัดความเสียหายให้คืนสู่สภาพเดิม หรือใกล้เคียงกับสภาพเดิม หรือเป็นความเสียหายที่เกิดต่อทรัพย์ที่ไม่มีเจ้าของ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพย์สินของแผ่นดิน เมื่อได้รับคำร้องขอจากหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบวัตถุอันตรายดังกล่าว ให้พนักงานอัยการมีอำนาจฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายของรัฐดังกล่าวได้

นอกจากนี้ ได้มีการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ ในมาตรา 70 - มาตรา 89 ซึ่งมีทั้งการลงโทษทางอาญา อันได้แก่ การปรับ จำคุก หรือทั้งจำทั้งปรับ (กรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2562)

2.3.2 ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563

ขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยนับว่าเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความรุนแรง และมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น ขยะอิเล็กทรอนิกส์มาจาก 3 แหล่ง คือ

1. ขยะอิเล็กทรอนิกส์จากครัวเรือน ซึ่งเกิดจากการใช้งานในชีวิตประจำวัน รวมถึงขยะจากบริษัทและห้างร้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นขยะที่เกิดจากการใช้งานผลิตภัณฑ์จนหมดอายุการใช้งาน ถูกทิ้งเพราะล้าสมัย หรือชำรุดเสียหายจนไม่สามารถนำกลับมาใช้งานได้

2. ขยะอิเล็กทรอนิกส์จากภาคอุตสาหกรรม ที่เกิดจากกระบวนการผลิตภายในโรงงาน ทั้งส่วนที่มีองค์ประกอบของสารเคมี และเศษซากเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิต รวมถึงผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน

3. ขยะอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศ ที่ได้รับการนำเข้ามาจากต่างประเทศ ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

หากขยะอิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้ถูกทิ้งโดยไม่แยกก่อนทิ้ง และไม่ได้นำมาจัดการอย่างถูกวิธี จะทำให้ส่วนประกอบทางเคมี และโลหะหนักที่อยู่ในเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น สารตะกั่วในแบตเตอรี่ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ หรือแผงวงจรต่าง ๆ สารปรอทในหลอดไฟ และจอภาพ แคดเมียมที่พบในจอภาพและแผงพิมพ์วงจรต่าง ๆ ปนเปื้อนออกมาสู่สิ่งแวดล้อม และตกค้างอยู่ในดินหรือน้ำ และแทรกซึมเข้าไประบบนิเวศ ห่วงโซ่อาหาร ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพของมนุษย์ในลำดับต่อไปได้ (สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), 2564)

จากผลกระทบที่เกิดจากขยะอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้ทั่วโลกให้ความสำคัญ และหาวิธีการในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสม รวมถึงประเทศไทยได้มีการออก “ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563” โดยมีความจำเป็นเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสาธารณสุข การคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน และเพื่อให้การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เห็นสมควรกำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 5 วรรคหนึ่ง (1) แห่งพระราชบัญญัติการส่งออกไปนอก และการ

นำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ทั้งนี้ เนื่องจากขยะอิเล็กทรอนิกส์ส่วนใหญ่เป็นการนำเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นอีกสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์และมลพิษต่าง ๆ ด้วย โดยความในประกาศสามารถสรุปได้ดังนี้ (ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร, 2563)

ในประกาศได้นิยามความหมายของคำว่า “ขยะอิเล็กทรอนิกส์” ไว้ในข้อที่ 3 ว่า ชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ หรือเศษ (ไม่รวมเศษจากเครื่องกำเนิดไฟฟ้า) ที่มีส่วนประกอบ ซึ่งได้แก่ ตัวเก็บประจุไฟฟ้า และแบตเตอรี่อื่น ๆ สวิตช์ที่มีปรอทเป็นองค์ประกอบในการทำงาน เศษแก้วจากหลอดรังสีแคโทด และแอกติเวเต็ดกลาสอื่น ๆ ตัวเก็บประจุไฟฟ้าที่มีสารพิษซีบี หรือที่ปนเปื้อนด้วยแคดเมียมปรอท ตะกั่ว โพลีคลอรีเนทเต็ดไบฟีนิล ซึ่งเป็นของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes) ตามบัญชี 5.2 ลำดับที่ 2.18 ของประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย พ.ศ. 2556 ตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย

ทั้งนี้ ในข้อ 4 แห่งประกาศ ได้บัญญัติไว้ว่า ให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามพิกัดอัตราศุลกากรตอนที่ 84 และตอนที่ 85 เฉพาะรหัสสถิติ 899 ตามบัญชีแนบท้ายประกาศนี้ เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร กล่าวคือ เฉพาะของเสียอิเล็กทรอนิกส์ภายใต้อนุสัญญาบาเซล⁴

สำหรับบทลงโทษตามประกาศนี้ ผู้ฝ่าฝืนนำเข้ามีโทษจำคุก 10 ปี หรือปรับเป็นเงิน 5 เท่าของราคาสินค้า หรือทั้งจำทั้งปรับ

2.3.3 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติศุลกากร คือ กฎหมายที่ตราขึ้นและประกาศใช้เนื่องจากได้มีการทำความตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามพรมแดน เพื่อวางกรอบความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ของประเทศภาคีตามความตกลงในการดำเนินพิธีการในการขนส่งข้ามพรมแดนร่วมกันและพร้อมกันในพื้นที่เดียวกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ อำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามพรมแดนและเป็นการปฏิบัติตามพันธกรณีตามความตกลงดังกล่าวจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (พระราชบัญญัติศุลกากร, 2560) ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ภายใต้การบังคับใช้พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 ซึ่งหากต้องการนำสินค้าทุกประเภทเข้ามาในประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 เรื่อง การนำเข้าสินค้า ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้ในหมวดที่ 3 เรื่องการนำเข้าและการส่งของออก และแบ่งย่อยออกเป็น 3 ส่วน อันได้แก่ การนำเข้าและการส่งของออกทางทะเล การนำเข้าและการส่งของออกทางบก และการนำเข้าและการส่งของออกทางอากาศ ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการศึกษาการลักลอบนำเข้าในพื้นที่บริเวณท่าเรือแหลมฉบัง

⁴ สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ในอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด

ผู้วิจัยจึงจะขอกล่าวถึงเฉพาะส่วนของการนำของเข้าทางทะเล โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้ (กรมศุลกากร, 2560)

2.3.3.1 การนำของเข้าทางทะเล

ขั้นตอนในการนำของเข้าในขั้นตอนแรกของการปฏิบัติพิธีการนำเข้าสินค้าทางเรือ ผู้นำเข้าหรือตัวแทนจะต้องจัดเตรียมข้อมูลใบขนสินค้าเข้าสู่เครื่องคอมพิวเตอร์ของตนเองหรือผ่าน Service Counter และให้ผู้นำเข้าหรือตัวแทนส่งข้อมูลใบขนสินค้ามายังเครื่องคอมพิวเตอร์ของกรมศุลกากร โดยกรมศุลกากรจะตรวจสอบข้อมูลกับแฟ้มข้อมูลอ้างอิง การอนุมัติ/อนุญาต เกี่ยวข้องและตรวจสอบบัญชีสินค้าสำหรับเรือโดยอัตโนมัติผ่านระบบคอมพิวเตอร์ สำหรับการตรวจปล่อยสินค้า จะนำระบบบริหารความเสี่ยง (Risk Management) มาใช้ในการสั่งการตรวจตามเงื่อนไขที่หน่วยงานศุลกากรกำหนดไว้ในระบบ Profile เพื่อจัดกลุ่มใบขนสินค้าเป็น 2 กลุ่ม คือ ให้เปิดตรวจ (Red Line) หรือให้ยกเว้นการตรวจ (Green Line) เมื่อระบบตรวจสอบเสร็จแล้วจะกำหนดเลขที่ใบขนสินค้าและสั่งการตรวจให้อัตโนมัติ พร้อมกับแจ้งตอบกลับไปยังผู้ประกอบการทราบผ่านทางอิเล็กทรอนิกส์ และแจ้งโรงพักสินค้าหรือท่าเทียบเรือทราบถึงผลการสั่งการตรวจจากศุลกากร ในกรณียกเว้นการตรวจ ผู้ประกอบการสามารถติดต่อโรงพักสินค้าหรือท่าเทียบเรือรับมอบสินค้าได้ทันที ส่วนในกรณีให้เปิดตรวจ ผู้ประกอบการสามารถติดต่อโรงพักสินค้าหรือท่าเทียบเรือเพื่อเตรียมของเพื่อตรวจแล้วติดต่อเจ้าหน้าที่ศุลกากรเพื่อตรวจปล่อยสินค้า

ในการชำระและวางเงินประกันค่าภาษีอากรนั้น สำหรับในช่วงที่ยังสามารถนำเข้าเศษอิเล็กทรอนิกส์ หรือขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้อยุ่นั้น พบว่า ไม่มีการเรียกเก็บภาษีศุลกากร (ภาษีศุลกากร 0%)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3.3.2 ความผิดทางศุลกากรและการลงโทษฐานความผิดทางศุลกากร

ผู้ใดที่กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติศุลกากรเกี่ยวกับการนำของเข้าและส่งออกพระราชบัญญัติศุลกากรได้กำหนดความผิดไว้ 6 ฐานความผิด ดังนี้ (กรมศุลกากร, ม.ป.ป. อ้างถึงใน ชนิดศุทธยาลัย, 2555)

(1) ความผิดฐานลักลอบหนีศุลกากร หมายถึง การนำของที่ยังไม่ได้เสียค่าภาษีอากรหรือของที่ควบคุมการนำเข้าหรือของที่ยังไม่ได้ผ่านพิธีการศุลกากรโดยถูกต้องเข้ามาหรือส่งออกไปนอกประเทศไทย โดยของที่ลักลอบหนีศุลกากรอาจเป็นของที่ต้องเสียภาษีหรือไม่ต้องเสียภาษีก็ได้หรืออาจเป็นของต้องห้ามหรือของต้องจำกัดหรือไม่ก็ได้ หากไม่นำมาผ่านพิธีการศุลกากร ก็มีความผิดฐานลักลอบหนีศุลกากร ทั้งนี้ กฎหมายศุลกากรได้กำหนดโทษผู้กระทำความผิดฐานลักลอบหนีศุลกากร คือ สำหรับความผิดครั้งหนึ่ง ๆ ให้ปรับเป็นเงิน 4 เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรเข้าด้วยแล้ว หรือจำคุกไม่เกินสิบปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

(2) ความผิดฐานหลีกเลี่ยงภาษีอากร หมายถึง การนำของที่ต้องชำระค่าภาษีอากรเข้ามาหรือส่งของออกไปนอกประเทศไทยโดยนำมาผ่านพิธีการศุลกากรโดยถูกต้อง แต่ใช้วิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมี เจตนาเพื่อให้ไม่ต้องชำระค่าภาษีอากรหรือชำระในจำนวนที่น้อยกว่าที่จะต้องชำระ เช่น สำแดงปริมาณ น้ำหนัก ราคา ชนิดสินค้า หรือพิกัดอัตราศุลกากรเป็นเท็จ เป็นต้น ดังนั้นผู้นำเข้าหรือส่งออกที่มีความผิดฐานหลีกเลี่ยงภาษีอากรจึงมีความผิดฐานสำแดงเท็จอีกฐานหนึ่งด้วย แต่เป็นกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบทจึงต้องใช้บทหนักลงโทษ สำหรับบทโทษผู้กระทำความผิดฐานหลีกเลี่ยงภาษีอากร คือ สำหรับความผิดครั้งหนึ่ง ๆ ให้ปรับเป็นเงิน 4 เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรเข้าด้วยแล้ว หรือจำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือทั้งปรับทั้งจำ ซึ่งเกณฑ์การเปรียบเทียบงดการฟ้องร้องหรือ เกณฑ์การเปรียบเทียบประจักษ์คดีกรณีที่มีการนำของชุกช่อนมากับของที่สำแดงเพื่อหลีกเลี่ยงภาษีอากรสำหรับของชุกช่อน โทษสำหรับผู้กระทำผิด คือ ปรับ 4 เท่าของอากรที่ขาดกับอีก 1 เท่าของภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสรรพสามิต และภาษีเพื่อมหาดไทยที่ขาด (ถ้ามี) และให้ยกของที่ชุกช่อนมาเป็นของแผ่นดิน

(3) ความผิดฐานสำแดงเท็จ หมายถึง การสำแดงใด ๆ เกี่ยวกับการนำเข้าหรือส่งออกสินค้าไม่ตรงกับหลักฐานเอกสารและข้อเท็จจริงในการนำเข้าและส่งออก พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 ได้กำหนดความผิดฐานการสำแดงเท็จไว้ในมาตรา 202-205 โดยบัญญัติไว้ว่า

มาตรา 202 “ผู้ใดยื่น จัดให้ หรือยอมให้ผู้อื่นยื่นใบขนสินค้า เอกสาร หรือข้อมูล ซึ่งเกี่ยวกับการเสียอากรหรือการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ไม่ถูกต้องหรือไม่บริบูรณ์ อันอาจก่อให้เกิดความสำคัญผิดในรายการใด ๆ ที่ได้แสดงไว้ในใบขนสินค้า เอกสาร หรือข้อมูลดังกล่าวต่อพนักงานศุลกากร ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าแสนบาท”

มาตรา 203 “ผู้ใดแจ้งข้อความ ให้ถ้อยคำ หรือตอบคำถามด้วยถ้อยคำอันเป็นเท็จ หรือไม่ตอบคำถามของพนักงานศุลกากรตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้ตอบ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตรา 204 “ผู้ใดปลอมหรือแปลงเอกสารที่ใช้ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ หรือแก้ไขเอกสารที่ทางราชการออกให้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ หรือปลอมดวงตราลายมือชื่อ หรือเครื่องหมายอื่นใดของพนักงานศุลกากรที่ใช้เพื่อการอย่างใดอันเกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัตินี้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้ใดใช้เอกสาร ดวงตรา ลายมือชื่อ หรือเครื่องหมาย ที่เกิดจากการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน”

มาตรา 205 “ผู้ส่งของออกผู้ใดยื่นใบขนสินค้าขาออกเพื่อขอคืนอากรโดยแสดงข้อมูลเกี่ยวกับของไม่ถูกต้องและพนักงานศุลกากรพบว่าของนั้นไม่ตรงตามที่แสดงไว้ หรือมีปริมาณน้อยกว่าที่แสดงหรือไม่มีการส่งออกตามที่แสดง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกิน

ห้าแสนบาท หรือปรับเป็นเงินสี่เท่าของจำนวนเงินอากรที่ขอคืน แล้วแต่จำนวนใดจะมากกว่า หรือ ทั้งจำทั้งปรับ และให้รับของนั้น” (พระราชบัญญัติศุลกากร, 2560)

ดังนั้นสรุปได้ว่าการกระทำผิดฐานสำแดงเท็จมีหลายลักษณะ ดังนี้

- การยื่นใบขนสินค้า คำสำแดง ใบรับรอง บันทึกเรื่องราว หรือตราสารอย่างอื่นต่อกรมศุลกากรเป็นความเท็จ หรือไม่บริบูรณ์หรือชักพาให้หลงผิดในรายการใด ๆ ก็ตาม
- การไม่ตอบคำถามของเจ้าหน้าที่ศุลกากรที่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายด้วยความสัตย์จริง
- การไม่ยอมหรือละเลย ไม่ทำ ไม่รักษานบันทึกเรื่องราว หรือทะเบียน หรือสมุดบัญชี หรือเอกสาร หรือตราสารอย่างอื่น ๆ ซึ่งกฎหมายศุลกากรกำหนดไว้
- การปลอมแปลงหรือใช้เอกสาร บันทึกเรื่องราว หรือ ตราสารอย่างอื่นที่ปลอมแปลงแล้ว
- การแก้ไขเอกสาร บันทึกเรื่องราว หรือตราสารอย่างอื่นภายหลังที่ทางราชการออกให้แล้ว
- การปลอมดวงตรา ลายมือชื่อ ลายมือชื่อย่อ หรือเครื่องหมายอย่างอื่นของพนักงานศุลกากรซึ่งพนักงานศุลกากร นั้น ๆ ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย การกระทำตามลักษณะที่เป็นไปตามที่กล่าวข้างต้น ให้ถือเป็นความผิดโดยไม่ต้องคำนึง ถึงว่า ผู้กระทำผิดมีเจตนาหรือกระทำโดยประมาทเลินเล่อหรือไม่ ทั้งนี้ กฎหมายศุลกากรได้กำหนดโทษผู้กระทำผิดฐานสำแดงเท็จ คือ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 500,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(4) ความผิดฐานนำของต้องห้ามต้องจำกัดเข้ามาในหรือส่งออกนอกราชอาณาจักร โดย “ของต้องห้าม” คือ ของที่มีกฎหมายห้ามมิให้นำเข้าหรือส่งออก เช่น วัตถุลามก ของที่มีการแสดงถิ่นกำเนิดเป็นเท็จ ของที่ละเมิดลิขสิทธิ์ หรือทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น ส่วนของต้องจำกัดคือ ของที่จะนำเข้า-ส่งออกได้ ต้องได้รับอนุญาตหรือปฏิบัติให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้น ๆ เช่น ต้องมีใบอนุญาตนำเข้าหรือส่งออกของกระทรวงอุตสาหกรรมหรือกระทรวงสาธารณสุข ต้องปฏิบัติตามประกาศอันเกี่ยวกับฉลาก หรือใบรับรองการวิเคราะห์หรือเอกสารกำกับยา เป็นต้น

บทโทษผู้กระทำผิดฐานนำของต้องห้ามต้องจำกัดเข้ามาในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต คือ สำหรับความผิดครั้งหนึ่ง ๆ ให้ปรับเป็นเงิน 4 เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรเข้าด้วยแล้ว หรือจำคุก ไม่เกิน 10 ปี หรือทั้งปรับทั้งจำ

(5) ความผิดฐานรับของหลีกเลี่ยงอากรหรือข้อห้ามข้อจำกัด ฐานความผิดนี้แยกต่างหากจากความผิดฐานลักลอบหนีศุลกากรและความผิดฐานลักลอบหนีศุลกากร โดยลักษณะความผิดเป็นการช่วยซ่อนเร้น ช่วยจำหน่าย ช่วยพาเอาไปเสีย ซ้อม รับจำนำ หรือรับไว้โดยประการใดซึ่ง

ของอันตนรู้ว่ายังเป็นของที่ยังไม่ได้เสียค่าภาษี หรือของต้องจำกัด หรือของต้องห้าม หรือที่เข้ามาในราชอาณาจักรโดยยังไม่ได้ผ่านศุลกากรโดยถูกต้องก็ดี หรือเป็นของที่นำเข้ามาในราชอาณาจักรโดยหลีกเลี่ยงอากร ข้อจำกัดหรือข้อห้ามอันเกี่ยวแก่ของนั้น สำหรับบทลงโทษต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปีหรือปรับเป็นเงิน 4 เท่าราคาของซึ่งได้รวมค่าอากรเข้าด้วยแล้ว หรือทั้งจำทั้งปรับ

(6) ความผิดฐานฝ่าฝืนพิธีการศุลกากร ในการนำเข้าและส่งออกสินค้าแต่ละครั้งผู้นำเข้าและส่งออกจะต้องปฏิบัติให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายศุลกากรและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริหารและการควบคุมการจัดเก็บภาษีอากรและการนำเข้า-ส่งออกเป็นไปด้วยความเรียบร้อย การกระทำผิดฐานฝ่าฝืนพิธีการศุลกากรมีหลายลักษณะ เช่น การปฏิบัติพิธีการศุลกากรผิดท่า การขอยื่นปฏิบัติพิธีการศุลกากร แบบใบขนสินค้าขาเข้าตามมาตรา 19 ทวิ ย้อนหลัง เกณฑ์การเปรียบเทียบงดการฟ้องร้องหรือ เกณฑ์การเปรียบเทียบประจักษ์คดีสำหรับการกระทำผิดฐานฝ่าฝืนระเบียบที่กำหนดเกี่ยวกับพิธีการศุลกากรให้ปรับ 1,000 บาท

จากขั้นตอนการนำเข้าขยะทุกประเภทเข้ามาในประเทศไทยซึ่งต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 เรื่องการนำเข้าสินค้า และจากที่อนุสัญญาบาเซลได้กำหนดไว้ว่า การเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายหรือของเสียอื่นด้วยการยินยอมจากรัฐที่เกี่ยวข้องที่ได้มาโดยการปลอมแปลง การสำแดงเท็จ หรือกลฉ้อฉล หรือที่ไม่สอดคล้องในสาระสำคัญกับเอกสารอื่น ๆ ถือว่าเป็นการขนย้ายที่ผิดกฎหมาย ให้ภาคีแต่ละฝ่ายต้องเสนอกฎหมายแห่งชาติที่เหมาะสมเพื่อป้องกันและลงโทษการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายทั้ง 2 ฉบับ เนื่องจากมีการปลอมแปลงเอกสาร การระบุสิ่งของไม่ตรงกับความเป็นจริงเพื่อให้สามารถนำขยะดังกล่าวเข้ามาได้ หรือเรียกว่าการสำแดงเท็จ การกระทำในลักษณะนี้ให้ถือเป็นความผิดโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้กระทำความผิดมีเจตนาหรือไม่ กฎหมายศุลกากรได้กำหนดโทษสูงสุดสำหรับผู้กระทำผิดฐานสำแดงเท็จ คือปรับเป็นเงินไม่เกิน 50,000 บาท หรือจำคุกไม่เกิน 6 เดือน และยังมีความผิดฐานนำของต้องห้ามต้องจำกัดเข้ามาในหรือส่งออกนอกราชอาณาจักร โดยของต้องห้ามเช่นว่านั้น คือ ของที่มีกฎหมายห้ามไม่ให้นำเข้า หรือส่งออก เช่น วัตถุลามก ของที่มีการแสดงถิ่นกำเนิดเป็นเท็จ ของที่ละเมิดลิขสิทธิ์หรือทรัพย์สินทางปัญญา ส่วนของต้องจำกัด คือ ของที่จะนำเข้าหรือส่งออกนั้น ต้องได้รับอนุญาตหรือปฏิบัติให้ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องนั้น ๆ เช่น ต้องมีใบอนุญาตนำเข้าหรือส่งออกของกระทรวงที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นการนำเข้าขยะโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งกฎหมายศุลกากรได้กำหนดโทษสำหรับผู้กระทำผิดในการนำของต้องห้ามต้องจำกัดเข้าประเทศไทยโดยไม่รับอนุญาตไว้ คือ ให้อำนาจของที่นำเข้านั้นและปรับเป็นเงิน 5 เท่าของราคาของ หรือจำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติศุลกากร พนักงานศุลกากรจะมีอำนาจในการจับกุมและปราบปราม ในกรณีที่มีเหตุอันสมควรเชื่อได้ว่ามีการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของ

พระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับการศุลกากร ให้พนักงานศุลกากรซึ่งอธิบดีมอบหมาย มีอำนาจในการค้น จับกุม ยึดและอายัดของกลาง และเรียกให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำ เพื่อดำเนินคดี ทางอาญาหรือทางแพ่งต่อไปได้ ตามมาตรา 157 (1), (2), (3) และ (4) ข้อสังเกตที่สำคัญ คือ การระงับ คดีศุลกากร กล่าวคือ ภายใต้บังคับมาตรา 257 บรรดาความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าบุคคลหรือ ผู้กระทำความผิดนั้น ยินยอมชำระเงินค่าปรับ หรือได้ทำความตกลง หรือทำทัณฑ์บน หรือให้ประกัน ให้ถือว่าคดีเลิกกันตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.4 แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม

การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม ส่งผล กระทบต่อระบบนิเวศ สิ่งมีชีวิต สารพิษจะปนเปื้อนลงสู่ดิน น้ำ และอากาศ ซึ่งถือว่าเป็นปัญหา สิ่งแวดล้อมที่ควรได้รับการแก้ไขและป้องกัน ทั้งนี้ ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมเคยถูกมองว่ามีความสำคัญน้อยกว่าปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จนในเวลาต่อมาได้กลายเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น บ่อยครั้งยังก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนผู้ได้รับผลกระทบหรือความเสียหายจาก โครงการต่าง ๆ ของภาคอุตสาหกรรมและภาครัฐด้วย หรือปัญหาระหว่างโรงงานและภาครัฐที่เกี่ยวข้อง แม้จะมีมาตรการ และวิธีแก้ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมหลายประการ แต่กฎหมายสิ่งแวดล้อม ของประเทศไทยจะเน้นไปที่มาตรการกำกับและควบคุมเป็นหลัก ซึ่งมีข้อจำกัดในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ยังไม่เข้มงวดในการบังคับใช้กฎหมาย บทลงโทษ และค่าปรับตามกฎหมายที่ต่ำ ประกอบ กับหน่วยงานรัฐยังขาดการติดตามตรวจสอบแหล่งกำเนิดมลพิษอย่างรวดเร็วด้วย อาจมาจากเหตุผล ด้านบุคลากร งบประมาณ และอื่น ๆ ซึ่งนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมของผู้ที่ได้รับผลกระทบ และการขาด ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อม และภาระในการรับผิดชอบมักตกไปอยู่ที่กลุ่มคนที่ ยากจนและด้อยโอกาสในสังคม เช่น อาชีพเก็บของเก่า อาชีพเก็บขยะขาย เป็นต้น

ปัจจุบันหลายประเทศได้มีการนำ “เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Instruments)” มาใช้สนับสนุนมาตรการกำกับและควบคุมดูแลในการบริหารจัดการปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพราะเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ถือเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการสะท้อนต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อม ตาม “หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP)” และเป็นมาตรการที่สร้าง แรงจูงใจให้ผู้ก่อมลพิษและผู้บริโภคเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และดำเนินกิจกรรมที่ลดการสร้างมลพิษ สิ่งแวดล้อมดังนั้น กฎหมายที่ว่าด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมจึง เป็นนวัตกรรมใหม่ที่จะมาช่วยเสริมความเข้มแข็งให้แก่กฎหมายสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ โดยการให้หน่วยงาน ต่าง ๆ สามารถนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการบริหารจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมได้อย่าง หลากหลายตามความเหมาะสม และตามพันธกิจของแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งเป็นการส่งเสริมการ กระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหา และมีรายได้

จากการบริหารจัดการมลพิษสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเครื่องมือดังกล่าว ได้แก่ ค่าปรับ ค่าภาษีการปล่อยมลพิษ การซื้อขายหรือขอใบอนุญาตการปล่อยมลพิษ ค่าธรรมเนียมการอนุญาต การใช้ระบบภาษีที่แตกต่างกัน มาตรการอุดหนุน การวางประกันความเสี่ยงหรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ระบบมัดจำคืนเงิน เป็นต้น ซึ่งเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญสองประการ คือ เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ผลิตและผู้บริโภคในการลดการก่อมลพิษสิ่งแวดล้อม และเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ลดการก่อมลพิษ (Green Network, 2561)

2.4.1 หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP)

หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย มาจากพื้นฐานแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากร และในกระบวนการผลิตผู้ประกอบการต้องการจะลดต้นทุนการผลิต จึงผลกระทบในการจัดการบางอย่างไปสู่สังคมภายนอก (Externalized cost) เช่น การผลิตจากโรงงานเกิดน้ำเสียที่ปนเปื้อนสารเคมี โรงงานควรจะบำบัดน้ำให้มีคุณภาพดีดังเดิมก่อนที่จะปล่อยน้ำเสียนั้นลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ แต่เนื่องจากการบำบัดน้ำมีค่าใช้จ่ายต้องติดตั้งระบบบำบัดน้ำ รวมทั้งการเปิดใช้ระบบต้องเสียใช้ หากแบกภาระนั่นเอง หรือหากจะผลักให้ผู้บริโภค ก็ทำให้ราคาสินค้าแพงขึ้นอยู่ดี ดังนั้น การที่จะลดต้นทุนได้ คือ การผลกระทบให้แก่สังคม เมื่อปล่อยน้ำเสียที่ไม่ได้บำบัดลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ สังคมต้องแบกรับภาระในการบำบัดน้ำเสียนั้น โดยรัฐหรือชุมชนต้องเป็นผู้จัดการ เป็นต้น ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวจึงเกิดแนวความคิดที่ว่า “ใครเป็นผู้ก่อมลพิษ ก็ต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในการบำบัดมลพิษนั้น”

ต้นกำเนิดของหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายนี้ เริ่มจากการสนับสนุนขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-Operation and Development – OECD) ที่กำหนดไว้ในแนวทางเกี่ยวกับนโยบายสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (OECD Guiding Principles Concerning the International Economic Aspects of Environmental Policies) เมื่อปี 1972 ได้วางหลักเกณฑ์ทั่วไปว่า ผู้ก่อมลพิษควรเป็นผู้รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายเพื่อป้องกันและควบคุมมลพิษ เพื่อให้สภาพแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี โดยการดำเนินการตามมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้น และค่าใช้จ่ายในการผลิตเหล่านี้ ก็ควรจะสะท้อนอยู่ในราคาสินค้าที่เป็นต้นทุนในการผลิตที่แท้จริง ซึ่งใจความสำคัญหลักก็คือ การผลักค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนในการผลิต (internalization) ให้สะท้อนอยู่ในราคาของสินค้าและบริการที่เป็นจริงในสังคม จะทำให้กระบวนการผลิตที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้ระวังให้มากขึ้น แนวความคิดนี้ได้ขยายขอบเขตไปสู่การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมว่า ผู้ที่มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ควรมีหน้าที่รับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นด้วย เช่น ผู้ที่ใช้สินค้าเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้น้ำ การใช้ถุงพลาสติก ยิ่งใช้มากยิ่งก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้สิ้นเปลือง และต้องกำจัดของเสีย จึงเกิดหลักผู้ใช้เป็นผู้จ่าย (User Pays Principle - UPP) วิธีการที่นำหลักการนี้ไปใช้อาศัยเครื่องมือการ

คิดคำนวณทางเศรษฐศาสตร์ ถึงต้นทุนการผลิตที่อาจก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม โดยการคิดเป็นค่าธรรมเนียมในการผลิต การกำหนดให้เป็นภาษีสิ่งแวดล้อม เช่น Carbon tax ระบบใบอนุญาตที่สามารถซื้อขายได้ (Marketable permits) หากผู้ผลิตพยายามปรับปรุงการผลิตของตนเองเพื่อลดการก่อมลพิษ ก็สามารถนำใบอนุญาตนั้นไปขายได้ เช่น กรณี Carbon credit 9 และระบบมัดจำ-คืนเงิน (deposit refund system) เช่น การวางเงินมัดจำในกรณีผู้ได้รับสัมปทานทำเหมืองแร่ เป็นต้น (นันทมน คงเจริญ, 2561)

สำหรับประเทศไทย กรมควบคุมมลพิษได้มีการจัดทำแผนการดำเนินงานการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการมลพิษ พ.ศ. 2559 – 2562 เพื่อขับเคลื่อนให้มีการประยุกต์ใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์กับเครื่องมือการกำกับและควบคุม มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหามลพิษ จึงเสนอการนำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย (Polluters Pay Principle, PPP) หลักการผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย (Beneficiaries Pay Principle ; BPP) หลักการขยายความรับผิดชอบต่อผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility ; EPR) และหลักการการวางหลักประกันและการชดเชยค่าเสียหายจากการแพร่กระจายมลพิษ มาเป็นแรงจูงใจส่งเสริมการลดมลพิษหรือปรับปรุงกระบวนการผลิตที่ปราศจากมลพิษ สนับสนุนการผลิต และการบริโภคสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมกรบริโภคของประชาชนให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (กรมควบคุมมลพิษ, 2559) ทั้งนี้ ยังไม่พบแผนการดำเนินงานการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการมลพิษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 จนถึงปี พ.ศ. 2565

อย่างไรก็ตามการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวในการจัดการมลพิษจะเกี่ยวข้องกับนโยบายและแผนระดับชาติ ดังต่อไปนี้

1. (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570)

แนวคิด เป้าหมาย และหมุดหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม คือ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” โดยมุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่ม ทั้งในมิติของการมีปัจจัยที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานที่เพียงพอ การมีสภาพแวดล้อมที่ดี การมีปัจจัยสนับสนุนให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การมีโอกาสที่จะใช้ศักยภาพของตนในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดี รวมถึงการมุ่งส่งต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีไปยังคนรุ่นต่อไป โดยหมุดหมายที่ 10 จะมุ่งเน้นให้ประเทศไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ ความท้าทายในการขับเคลื่อนหมุดหมาย คือ การลดลงของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น และแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของการปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างต่อเนื่อง เป็นปัญหาท้าทายที่สำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนที่สังคมไทยและประชาคมโลกตระหนักและให้ความสำคัญมากขึ้น รวมทั้งเป็นปัจจัยกำหนดความสำเร็จที่สำคัญต่อการบรรลุ

วิสัยทัศน์มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของการพัฒนาภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนโมเดลเศรษฐกิจ BCG เพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง รวมทั้งได้ระบุเป้าหมายการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในการมีส่วนร่วมลดก๊าซเรือนกระจกที่ประเทศกำหนด

นอกจากนั้น ประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการจัดทำยุทธศาสตร์ระยะยาวในการพัฒนาแบบปล่อยก๊าซเรือนกระจกต่ำของประเทศไทย ในการมุ่งสู่การปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ โดยคาดการณ์ประเทศไทยจะปล่อยก๊าซเรือนกระจกสูงสุด ในช่วงปี พ.ศ. 2573-2583 อย่างไรก็ตาม การพัฒนาโมเดลเศรษฐกิจ BCG ยังต้องการการขับเคลื่อนโดยการบูรณาการจากทุกภาคส่วน และในทุกระดับของแผนที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในระดับที่สูงขึ้นและสอดคล้องกับกระแสโลก ยังเป็นเรื่องที่มีความท้าทาย รวมทั้งต้องการแนวทางและการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมและมีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาในด้านอื่น ๆ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

2. แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560 – 2564

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีได้รับการป้องกัน บำบัด และฟื้นฟูมีแนวทางสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ดังนี้

(1) การป้องกัน ลด และขจัดมลพิษ เครื่องมือกลไกการบริหารจัดการที่ผลักดันให้มีการนำเครื่องมือ และกลไกทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างแรงจูงใจในการลดการปล่อยมลพิษ ณ แหล่งกำเนิด เช่น การจัดเก็บภาษีการปล่อยมลพิษ การเก็บค่าธรรมเนียมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ก่อมลพิษสูง การเรียกเก็บเงินค้ำมัดจำ - คืนเงิน บรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และส่งเสริมหลักการ 3R (Reduce, Reuse, Recycle)ให้นำมาประยุกต์และปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมทั่วประเทศ เป็นต้น รวมถึงการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย โดยพัฒนากลไกทางภาษีเพื่อ ควบคุมการใช้กล่องโฟม และถุงพลาสติกที่ย่อยสลายได้ยากให้ลดการใช้ลงไป และเพิ่มความรับผิดชอบให้แก่ผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility) ในการจัดการซากผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบครบวงจร ตั้งแต่การออกแบบผลิตภัณฑ์การผลิตผลิตภัณฑ์ การรวบรวมซากผลิตภัณฑ์ การจัดสถานที่จัดเก็บ การขนส่ง จนถึงการจัดการอย่างถูกต้องเหมาะสมและปลอดภัย ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่าตลอดวัฏจักรชีวิตผลิตภัณฑ์ และเร่งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีงบประมาณเพียงพอในการเดินระบบและบำรุงรักษาระบบได้อย่างต่อเนื่อง

(2) การเยียวยาช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ สร้างกลไกการเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบฉุกเฉิน รวมถึงการเยียวยาในระยะสั้นและระยะยาว โดยจัดตั้งระบบกองทุนฉุกเฉิน เพื่อ

ชดเชยค่ารักษาพยาบาล และค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องแก่ผู้ได้รับผลกระทบ ร่วมกับการศึกษาและกำหนดใช้มาตรการทางการคลังที่เหมาะสม เป็นธรรม และเป็นไปตามหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย

(3) การจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมเมืองและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ การจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองมีการกำหนดกฎ หลักเกณฑ์ และกฎหมาย เพื่อให้มีการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น พร้อมทั้งให้ความรู้แก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งในภาพกว้างและรายสาขา

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่า และยั่งยืน มีแนวทางสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การปรับฐานเศรษฐกิจให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ออกหรือปรับปรุงระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐทุกแห่ง เป็นหน่วยขับเคลื่อนการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การปรับเปลี่ยนมาตรการทางการคลัง และการผลักดันการบริหารจัดการงบประมาณของประเทศ เพื่อผลักดันการสร้างแรงจูงใจในการใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และลดการก่อมลพิษ รวมทั้งผลักดันมาตรการทางภาษีที่สนับสนุนการพัฒนา หรือยกระดับเทคโนโลยีการผลิต ที่สะอาด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสร้างแรงจูงใจโดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์และการคลังในการสนับสนุนกระบวนการผลิตภาคอุตสาหกรรมให้ได้มาตรฐานการจัดการด้านมลพิษ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร เพื่อให้เกิดการลงทุนในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิตให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น รวมถึงการแสดงความรับผิดชอบต่อชุมชนและสังคม เช่น การเข้าร่วมโครงการอุตสาหกรรมสีเขียว

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างศักยภาพเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยธรรมชาติ และส่งเสริมความร่วมมือกับต่างประเทศ ซึ่งมีแนวทางสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ คือ สร้างแรงจูงใจให้ภาคประชาชนและภาคธุรกิจปรับเปลี่ยนการใช้จ่ายยานพาหนะเพื่อการเดินทาง และขนส่งสินค้าที่มีประสิทธิภาพ อาทิ ลดหรือคืนภาษีสำหรับผู้ซื้อและผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กำหนดให้มีฉลากแสดงอัตราการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการใช้พลังงานของยานพาหนะ (แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2564)

3. วาระปฏิรูปที่ 25 : ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พัฒนาเครื่องมือเศรษฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น การจัดเก็บภาษีมลพิษ การเก็บค่าธรรมเนียมในการใช้สินค้าที่ก่อมลพิษสูง การจัดเก็บภาษีจากผู้ประกอบการ/นักท่องเที่ยว การจัดเก็บค่าธรรมเนียมผลิตภัณฑ์ ระบบมัดจำ - คืนเงิน (Deposit – Refund System) บรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ โดยเน้นหลัก 3Rs (Reduce Reuse และ Recycle) การจัดเก็บค่าธรรมเนียมฝังกลบขยะ (Landfill Tax) เป็นต้น นอกจากนี้ยังผสมผสานการใช้เครื่องมือเศรษฐศาสตร์กับเครื่องมือกำกับและควบคุม และเครื่องมือ

ทางสังคม เช่น การลดการใช้ถุงพลาสติกและโฟม ควรใช้ทั้งการสร้างตระหนักรู้ มาตรการบังคับ และจูงใจกับประชาชน มีการเผยแพร่ผ่านการศึกษา สื่อต่าง ๆ รวมทั้งมีการจัดเก็บค่าธรรมเนียม ถุงพลาสติกและโฟม การห้ามใช้ในระดับ องค์กร และสนับสนุนทางเลือกบรรจุภัณฑ์ที่ย่อยสลายได้ เป็นต้น (กรมควบคุมมลพิษ, 2559)

ตารางที่ 5 ภาพรวมข้อเสนอการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ภายใต้นโยบายและแผนระดับชาติ

มาตรการทางเศรษฐศาสตร์	ประเภทมลพิษ/ผลิตภัณฑ์
ภาษีสิ่งแวดล้อม	ผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม/ ผู้ประกอบการ/นักท่องเที่ยว
ค่าธรรมเนียมการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดมลพิษ	ผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
ภาษีการปล่อยมลพิษ	มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ
ระบบมัดจำ - คืนเงิน	บรรจุภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ
ภาษีหรือค่าธรรมเนียมถุงพลาสติก/โฟม	พลาสติก/โฟม ที่ย่อยสลายได้ยาก
หลักการขยายความรับผิดชอบให้แก่ผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility ; EPR)	ซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์
ค่าธรรมเนียมการบำบัด/กำจัดของเสีย	ขยะมูลฝอย น้ำเสีย
ค่าธรรมเนียมรถติด 	พื้นที่ที่มีการจราจรหนาแน่น
การวางหลักประกันความเสี่ยง	กิจการที่มีความเสี่ยงก่อให้เกิดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม
การลดหรือคืนภาษี (มาตรการจูงใจ)	ผู้ผลิตหรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม
ระเบียบพัสดุ	สินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
มาตรการการคลังและงบประมาณ	ผู้ผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ที่มา : กรมควบคุมมลพิษ, 2559

จากตารางข้างต้น เป็นภาพรวมข้อเสนอการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ภายใต้นโยบาย และแผนระดับชาติ ที่กล่าวถึงในแผนการดำเนินงานการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการ มลพิษ พ.ศ. 2559-2562 สำหรับในปี พ.ศ. 2563-2565 ยังไม่พบแผนการดำเนินงานเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามยังคงยึดมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวในการดำเนินงานทางด้านสิ่งแวดล้อมอยู่คงเดิม ทั้งนี้ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับภาพอนาคต ทางด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงานของประเทศไทยในมิติต่าง ๆ ที่รวมถึง ด้านมลพิษ พบว่า การมุ่ง พัฒนาสังคมและเศรษฐกิจโดยหลงลืมประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม อาจทำให้ไม่สามารถจินตนาการได้ว่า ประเทศไทยจะฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม คุณภาพอากาศและความเป็นอยู่ของผู้คนที่ดีขึ้นได้อย่างไร ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าการที่ประเทศไทยไม่มีการดำเนินมาตรการใด ๆ เพิ่มเติม ผลการศึกษาพบว่า ยังมีภาพอนาคต ที่เป็นไปได้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ดี ดังนั้น ความท้าทายสำหรับประเทศไทยคือ ภายในระยะเวลา 20 ปี จะก้าวไปสู่ฉากทัศน์ “สภาพแวดล้อมดี” ได้อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาที่มีข้อเสนอให้มีการดำเนิน มาตรการแบ่งออกตามช่วงเวลา ได้แก่ มาตรการระยะสั้น (5 ปี) มาตรการระยะกลาง (10 ปี) และ มาตรการระยะยาว (15-20 ปี) ที่ประกอบด้วย มาตรการระยะสั้น (5 ปี) ประเทศไทยต้องมีการใช้ เครื่องมือเศรษฐศาสตร์เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนลดมลพิษ เช่น มาตรการทางภาษีที่จัดเก็บจาก ผู้ปล่อยมลพิษ ส่วนมาตรการที่ควรเริ่มทำได้เลยในระยะสั้น (5 ปี) และควรดำเนินการต่อเนื่องไปถึง ระยะกลาง (10 ปี) เช่น การดำเนินมาตรการจัดการมลพิษที่แหล่งกำเนิด เช่น การห้ามเผาในที่โล่ง การยกระดับมาตรฐานการปล่อยมลพิษในภาคยานยนต์ ไปพร้อมกับการถ่ายทอดความรู้และสร้าง ความตระหนักให้กับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนเพื่อให้เห็นความสำคัญของ ผลกระทบจากมลพิษ และสำหรับมาตรการที่ควรทำตลอดตั้งแต่ ระยะสั้น (5 ปี) ระยะกลาง (10 ปี) และในระยะยาว (15-20 ปี) เช่น การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและบูรณาการการทำงานร่วมกัน ในการแก้ไขปัญหามลพิษ และการส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายด้านมลพิษ (กรรณิการ์ ธรรมพานิชวงศ์, 2565)

จากการนำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์มาปรับใช้ในมาตรการควบคุมดูแลด้านสิ่งแวดล้อม หรือที่ เรียกกันว่า เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม นั้น สามารถสรุปได้ว่า เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม คือ การนำเอาหลัก เศรษฐศาสตร์หรือวิธีวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ มาอธิบายหรือวิเคราะห์สิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะ เป็น ปัญหาของสิ่งแวดล้อม ที่มาของปัญหาสิ่งแวดล้อม ผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อม และการกำหนด มาตรการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การลดแรงจูงใจในการก่อมลพิษของภาคเอกชน โดยการออก มาตรการเรียกเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม การขยายความรับผิดชอบให้แก่ผู้ผลิตในกรณีของซาก เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

2.5 แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญวิทยา

อาชญวิทยา (Criminology) หมายถึง การศึกษาปัญหาอาชญากรรม สาเหตุของอาชญากรรม และแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม โดยแนวคิดและทฤษฎีทางด้านอาชญวิทยามีความจำเป็นต่อการอธิบายสาเหตุในการกระทำผิดของอาชญากร เพื่อนำไปสู่แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคriminalกระทำผิดของอาชญากร (สมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2561) ในกรณีของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ จะมีความแตกต่างจากอาชญากรรมประเภทอื่น ๆ อาทิ ลัก วิ่ง ชิง ปล้น ที่มีผู้กระทำความผิด เขี้ยว และผลของการกระทำผิดที่ชัดเจน แต่ผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มักไม่ปรากฏในทันที จะใช้เวลานานจึงจะปรากฏผล ยกตัวอย่างเช่น กรณีฝังกลบขยะอิเล็กทรอนิกส์ในดิน การเผาแยกชิ้นส่วนขยะอิเล็กทรอนิกส์ สารพิษต่าง ๆ ที่อยู่ในขยะอิเล็กทรอนิกส์จะปนเปื้อน และใช้เวลานานจึงจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในชุมชนนั้น รวมถึงความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ อากาศในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ซึ่งยากต่อการสืบสวนสอบสวนเพื่อดำเนินคดี อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยเรื่องนี้จะขอกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีทางอาชญวิทยา เพื่อใช้ในการอธิบายลักษณะของอาชญากรรม รวมถึงสาเหตุของการกระทำความผิด เพื่อนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ อันได้แก่ แนวคิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Crime) แนวคิดองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transitional Organized Crime) แนวคิดอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ (Transnational Economic Crime) ทฤษฎีคิดก่อนกระทำความผิด (Rational Choice Theory) และทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.5.1 แนวคิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Crime)

อาชญวิทยาสีเขียว (A green criminology) หมายถึง อาชญวิทยาที่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หรือการศึกษาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Crimes against the environment) โดยนักอาชญวิทยา ได้แบ่งอาชญากรรมสีเขียวออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (พิมพ์พร เนตรพุกกณะ, ม.ป.ป.)

1. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมขั้นปฐมภูมิ (Primary green crimes) หมายถึง อาชญากรรมที่ส่งผลกระทบต่อการทำลายทรัพยากรบนโลกโดยการกระทำของมนุษย์ ซึ่งสามารถแบ่งย่อยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่อาชญากรรมการก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ อาชญากรรมการตัดไม้ อาชญากรรมที่มีต่อสัตว์ป่าธรรมชาติและเผ่าพันธุ์ และอาชญากรรมก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ

2. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมขั้นทุติยภูมิ (Secondary or symbiotic green crimes) คือ อาชญากรรมที่ไม่ได้กระทำต่อทรัพยากรธรรมชาติโดยตรงแต่เกิดผลทางอ้อม อาทิ การที่หน่วยงานตลอดจนบริษัทเอกชนต่าง ๆ ในบางประเทศ จงใจละเมิดกฎระเบียบข้อบังคับของประเทศตนเอง และก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ หรือกรณีการใช้ความรุนแรงของรัฐบาลต่อกลุ่มองค์กร

ฝ่ายตรงข้ามที่เรียกร้องไม่ให้เกิดการกระทำผิดด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ในปี ค.ศ. 1985 เรือ Rainbow Warrior ของกลุ่มกรีนพีซได้ถูกเจ้าหน้าที่หน่วยงานของประเทศฝรั่งเศสลอบวางระเบิดขณะกำลังรณรงค์ต่อต้านการทดลองนิวเคลียร์ของประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น

ดังนั้น อาชญาวิทยาสีเขียว คือ แนวคิดทางอาชญาวิทยาที่ใช้อธิบายถึงการกระทำความผิดของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อม อันสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม และสามารถส่งผลเสียต่อมนุษย์ได้ในลำดับต่อไป ซึ่งเรียกอาชญากรรมประเภทนี้ว่า “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Crime)”

สถาบันวิจัยอาชญากรรมและความยุติธรรมระหว่างภูมิภาคของสหประชาชาติ (UNICRI) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการจัดการกับปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ได้นิยามความหมายของ “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม” ไว้ว่า เป็นการกระทำผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำอันได้แก่ การค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย การค้าผิดกฎหมายซึ่งทำลายบรรยากาศชั้นโอโซน การทิ้งขยะของเสียอันตราย การประมงที่ผิดกฎหมาย การลักลอบค้าไม้ที่ผิดกฎหมาย โดยอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพของอากาศ น้ำ ดิน โดยมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่รอดของสายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต และนำไปสู่สาเหตุของปัญหาร้ายแรงที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ภัยธรรมชาติ เป็นต้น (สุนันทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2561)

เอมี โรนฮาร์ด ที่ปรึกษาฝ่ายต่างประเทศของสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย กล่าวว่า อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม หมายถึง การแสวงหาประโยชน์ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่ให้ผลร้ายแก่ธรรมชาติ อาจเกิดจากภาคเอกชน ภาครัฐบาล หรือชุมชน อีกทั้งยังเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้ทรุดโทรมเสื่อมลงเองของธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถไปเอาผิดกับผู้ที่กระทำผิดได้ และเกิดขึ้นโดยมนุษย์ฝ่าฝืนกฎระเบียบทางกฎหมายที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ (ธนินสา ตันติเจริญ, 2557)

สุนันทิพย์ จิตสว่าง ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า เป็นการกระทำใด ๆ ที่ผิดกฎหมายอันเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โดยเป็นพฤติกรรมการกระทำความผิดที่ประกอบด้วย การค้าสัตว์ป่า การทำลายบรรยากาศชั้นโอโซน การทิ้งและการเคลื่อนย้ายกากของเสียอันตราย การประมงผิดกฎหมาย และการค้าไม้ (สุนันทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2561)

การกระทำความผิดที่นับว่าเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมตามความหมายข้างต้น ทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมมาเป็นระยะเวลาช้านาน โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ของประเทศไทยได้มีการระบุไว้ว่า “ในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมของประเทศกำลังเสื่อมโทรม และกลายเป็นจุดอ่อนในการรักษาพื้นฐานของการผลิตบริการ และการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืน มีการใช้ต้นตอทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากเพื่อการพัฒนา ส่งผลให้เกิดการกร่อนสลายอย่างต่อเนื่อง ป่าได้หมดลง และความหลากหลายทางชีวภาพถูกคุกคาม

ในขณะที่แสดงความเสี่ยงต่อการขาดแคลนน้ำในอนาคต การจัดหาน้ำที่มีอยู่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ ได้ ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดจากการจัดสรรของการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรม ยิ่งไปกว่านั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้เพิ่มขึ้นพร้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการทำให้กลายเป็นเมือง ปัญหาทั้งหมดเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและเพิ่มความเสียหายทางเศรษฐกิจมากขึ้น” (แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 12, 2564) จะเห็นได้ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าว เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบในระดับประเทศ และส่งผลกระทบหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการดำรงชีวิตของประชาชน รวมถึงด้านเศรษฐกิจ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากการกระทำของมนุษย์ทั้งสิ้น อาจเกิดจากการไม่ตระหนักถึงปัญหาของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ยกตัวอย่าง การทิ้งและการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ผิดวิธี การตัดไม้ทำลายป่า ฯลฯ นอกจากนี้ยังเกิดจากการฝ่าฝืนกฎหมาย หรือการละเมิดกฎหมายต่าง ๆ ด้วย เช่น การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ การลักลอบทิ้งขยะอย่างผิดกฎหมายของโรงงานอุตสาหกรรม การล่าสัตว์สงวน การแสวงหาประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ขององค์กรอย่างผิดกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญและควรได้รับการป้องกันและแก้ไขอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม ปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ประชาชนส่วนใหญ่มักไม่มองเป็นอาชญากรรม เนื่องจากไม่ใช่การทำความผิดที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินโดยตรงเหมือนอาชญากรรมประเภทอื่น ๆ เช่น การทำร้ายร่างกาย การปล้น การฆ่าชิงทรัพย์ การข่มขืน เป็นต้น ซึ่งอาชญากรรมเหล่านี้เป็นการทำความผิดที่เห็นชัดในตัวเอง (Mala Inse)

และจะมีเหยื่อโดยตรง สำหรับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมจะไม่มีเหยื่อโดยตรง แต่จะส่งผลกระทบในวงกว้างทั้งระดับประเทศและระดับโลก จึงนับว่าเป็นอาชญากรรมชั้นสูง (High Crime) ที่เกิดจากกฎหมายกำหนดไว้ว่า การกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และนับว่าเป็นอาชญากรรม (Mala Prohibita) (สุมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2561)

2.5.1.1 ลักษณะของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมจะมีลักษณะที่แตกต่างจากอาชญากรรมทั่วไป ได้แก่

1. ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำผิดอย่างชัดเจนทันที ต้องใช้เวลาในการสืบหาว่าผู้ใดอยู่เบื้องหลัง
2. ผลเสียหายของอาชญากรรมยังไม่เกิดขึ้นทันที ต้องใช้เวลานานจึงจะปรากฏผล
3. อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมไม่ได้กระทบบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่กระทบต่อส่วนรวมหรือคนเป็นจำนวนมาก

ในปัจจุบันปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากไม่ใช่อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมทั่วไป แต่มีลักษณะเป็น “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติ” อันทำให้

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมีการขยายรูปแบบของการกระทำที่มีความผิดที่มีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดรายได้มูลค่ามหาศาลแก่ผู้กระทำความผิด และยากต่อการพิสูจน์หลักฐานการกระทำผิดต่าง ๆ โดยเครือข่ายและองค์กรอาชญากรรมจะได้รับผลประโยชน์จำนวนมากจากการกระทำผิดดังกล่าวในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ โดยเป็นปรากฏการณ์ที่กระตุ้นให้เกิดการคอร์รัปชัน การฟอกเงินและการกระทำผิดกฎหมายในรูปแบบใต้ดินต่าง ๆ ก่อให้เกิดผลกระทบที่มีความรุนแรงต่อประชาชนในสังคมประกอบด้วยปัญหาสุขภาพ และความมั่นคงปลอดภัยในคุณภาพชีวิต รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติที่ควรจะได้รับ การจัดสรรที่มีความเหมาะสม สำหรับระดับความรุนแรงของสิ่งแวดล้อมยังมีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมประเภทต่าง ๆ อาทิ การขโมย ฉ้อโกง คอร์รัปชัน ยาเสพติด การค้าสัตว์ป่าการค้ามนุษย์ และการฟอกเงิน แสดงให้เห็นถึงอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ และมีการพัฒนารูปแบบที่มีความรุนแรง และมีความซับซ้อนมากขึ้น (UNICRI, 2015) ทั้งนี้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจะไม่ได้เกิดเพียงประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อข้ามชาติด้วย กล่าวคือ มีการกระทำเกิดขึ้นที่ประเทศหนึ่ง แต่ส่งผลกระทบต่ออีกประเทศหนึ่ง

จากความหมายและลักษณะของของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมขั้นทุติยภูมิ และเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติ เนื่องจากมีพฤติการณ์เป็นการขนขยะอิเล็กทรอนิกส์มาจากประเทศอื่น เพื่อลักลอบนำเข้ามาทิ้ง และกำจัดในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย อันก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เนื่องจากขยะอิเล็กทรอนิกส์จะจัดอยู่ประเภทของเสียอันตราย (Hazardous Waste) มีส่วนประกอบหรือชิ้นส่วนที่เป็นอันตราย และในกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดสารพิษที่ทำลายสภาพแวดล้อม และชั้นโอโซน รวมถึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพ สุขอนามัยของประชาชนภายในประเทศอีกด้วย

ความตื่นตัวตอบสนองต่อกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมที่เคร่งครัดของโลกอุตสาหกรรมในช่วงปี ค.ศ. 1970 ถึง ปี ค.ศ. 1980 ทำให้ประชาคมต่างต่อต้านการทิ้งขยะของเสียอันตรายในลักษณะที่ห้ามมีการนำเข้ามาทิ้งในประเทศอื่น หรือที่กล่าวขานกันว่า “NIMBY หรือ Not in my back yard” ทำให้ค่าใช้จ่ายในการกำจัดของเสียสูงมากขึ้น ผู้ประกอบการบางรายจึงหาวิธีการกำจัดที่ค่าใช้จ่ายต่ำกว่าในยุโรปตะวันออก ในขณะที่ความตระหนักทางด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา มีไม่สูง และยังไม่มีความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม หรือกลไกบังคับใช้กฎหมายในขณะนั้น ทำให้มีการจัดทำอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนและการกำจัดของของเสียอันตราย (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal) และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อลดการสร้างของเสียอันตรายและสนับสนุนวิธีบริหารจัดการของเสียอันตรายที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะกำจัดที่ใดก็ตาม รวมถึงเพื่อจำกัดการเคลื่อนย้ายของเสียอันตรายผ่าน

การข้ามแดน (Transboundary Movement) ยกเว้นในกรณีที่สอดคล้องกับหลักการการบริหารจัดการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อจัดตั้งระบบควบคุม (Regulatory System) กรณีที่อนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายของเสียผ่านข้ามแดน (นิตี วิทยา เต็ม, 2561) ดังนั้น การกระทำอันฝ่าฝืนอนุสัญญาบาเซล เช่น การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ผิดกฎหมาย หรือการนำเข้าโดยไม่ได้รับอนุญาต จึงเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมซึ่งผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการลงโทษ และในระดับประเทศต้องมีการออกมาตรการ และบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดต่อไป

2.5.1.2 เหยื่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

รายงานวิจัยเรื่อง “เหยื่อของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม - การระบุปัญหา” ของ Eileen Skinnider ผู้อำนวยการฝ่ายสิทธิมนุษยชนและการวิจัยศูนย์ระหว่างประเทศเพื่อการปฏิรูปกฎหมายอาญาและนโยบายความยุติธรรมทางอาญา ได้ระบุขอบเขตของเหยื่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้ (Eileen Skinnider, 2011)

(1) เหยื่อประเภทต่าง ๆ

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมักถูกกล่าวถึงเหยื่อว่า "มองไม่เห็น (do not see)" หรือถูกอธิบายว่า “ไม่มีเหยื่อ (victimless)” นักวิชาการบางรายโต้แย้งว่าอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นนามธรรมและขาดความเป็นรูปธรรม คำอธิบายเหล่านี้โดยทั่วไปมาจากมุมมองด้านมานุษยวิทยา ที่กล่าวถึงมนุษย์ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อในแง่ทั่วไป เช่น ในฐานะผู้บริโภค แรงงาน ชุมชน หรือประชาชนทั่วไป ในขณะที่นักอาชญาวิทยาและนักเหยื่อวิทยาจะใช้คำจำกัดความที่กว้างขวาง กล่าวคือ อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมจะมีเหยื่อจำนวนมาก เป็นได้ทั้งบุคคล ชุมชน (ชนพื้นเมือง เกษตรกรรม ฯลฯ) รวมถึงสายพันธุ์ที่ไม่ใช่มนุษย์ สิ่งแวดล้อม ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับโลก และคนรุ่นต่อไปในอนาคต

(2) กฎหมายกำหนด “เหยื่อ” อย่างไร

ผู้ใดหรือสิ่งใด ๆ ที่ได้รับอันตรายจากปัญหาสิ่งแวดล้อมอาจจะถูกมองว่าเป็นเหยื่อ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม และการพิจารณาการลงโทษตามกฎหมาย อาจส่งผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่มองว่าใครเป็นเหยื่อ โดยทั่วไปจะมองเฉพาะระดับความรุนแรงการละเมิดของกฎหมาย หรือ จำนวนและประเภทของการตกเป็นเหยื่อ เหยื่อไม่ว่าจะเป็นบุคคลทั่วไป สาธารณะ หรือสิ่งแวดล้อม จะถูกจำกัดเฉพาะคำที่ใช้ในบริบทเฉพาะของความผิด และการกำหนดความผิดตามกฎหมายที่ละเมิด กฎหมายอาญามักมุ่งเน้นไปที่ผู้ตกเป็นเหยื่อแต่ละราย ในขณะที่กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมมักอธิบายถึงความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมว่า เป็นความผิดต่อผลประโยชน์สาธารณะ

การกระทำที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ตกเป็นเหยื่อด้านสิ่งแวดล้อม อาจมีตั้งแต่การกระทำโดยเจตนาไปจนถึงการกระทำที่ประมาทเลินเล่อ ซึ่งการประมาทสามารถกล่าวแย้งได้ด้วยการตรวจสอบวิเคราะห์มาตรฐานขั้นต่ำในการกำกับดูแล เช่น กรณีโรงงานอุตสาหกรรมขยะรีไซเคิล

จะตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำเพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการได้ทำทุกอย่างเท่าที่ทำได้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดอันเป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์แล้ว อย่างไรก็ตามจากมุมมองของเหยื่อ “ผลกระทบที่เป็นอันตราย” อาจส่งผลให้การกระทำความผิดนั้น ๆ จัดเป็นอาชญากรรม การฝ่าฝืนกฎระเบียบ หรือการกระทำที่ประมาทเลินเล่อ ประเด็นเพิ่มเติมที่ต้องวิเคราะห์เพิ่มเติมต่อไป คือ แนวคิดดั้งเดิมของการตกเป็นเหยื่อแต่ละรายนั้น รวมเอาลักษณะการตกเป็นเหยื่อแบบกลุ่ม ซึ่งมักพบโดยเหยื่อของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอหรือไม่ และการวิเคราะห์ว่ากรอบกฎหมายต่าง ๆ กำหนดแนวคิดของเหยื่ออย่างไร และการคุ้มครองที่แต่ละฝ่ายมีให้คืออะไร

สำหรับการสำรวจผู้เสียหายจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม มักเกิดความยากลำบาก เช่น มลภาวะหรือการปนเปื้อนสารเคมีต่าง ๆ ผู้ตกเป็นเหยื่อมักไม่รู้ตัวว่าตนเองได้ผลกระทบที่เป็นอันตราย นอกจากนี้ ยังมีความท้าทายอื่น ๆ เช่น การตกเป็นเหยื่อหลายครั้งซ้ำ ๆ ซึ่งความเสียหายสะสมอยู่ตามกาลเวลาโดยไม่รู้ตัว หรือแม้ว่าคุณจะตระหนักถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมอันตรายต่าง ๆ พวกเขาอาจไม่ถือว่าตนเองเป็นเหยื่ออาชญากรรม จึงไม่รายงานความเสียหาย หรือร้องเรียนต่อหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย นอกจากนี้ เหยื่ออาจไม่ใช่มนุษย์ก็ได้ เช่น สัตว์ป่าและแหล่งที่อยู่อาศัย ซึ่งยากต่อการตรวจสอบ ทั้งนี้ อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมบางรูปแบบไม่ได้เป็นที่สังเกต หรือตรวจพบได้ง่าย และไม่ส่งผลกระทบที่ชัดเจน ทำให้ยากต่อการระบุปัญหาเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

2.5.2 แนวคิดองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transitional Organized Crime)

ในอดีต “องค์กรอาชญากรรม” และ “อาชญากรรมข้ามชาติ” ได้มีการนิยามหรือให้ความหมายไว้แยกออกจากกัน แต่เนื่องจากในปัจจุบันมีลักษณะเป็นโลกาภิวัตน์ ทำให้การกระทำผิดในรูปแบบต่าง ๆ พัฒนามาความรุนแรงกลายเป็น “องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ” ซึ่งเป็นการกระทำความผิดขององค์กรอาชญากรรมที่มีการติดต่อประสานงานกันข้ามประเทศอย่างไร้พรมแดน “แนวคิดองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transitional Organized Crime)” จึงเป็นพัฒนาการของอาชญากรรมที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรอันเป็นผลดำนลบจากโลกาภิวัตน์ที่มีปัจจัยด้านความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ระบบการเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย การคมนาคมขนส่งที่สะดวกรวดเร็ว และการขยายตัวทางการค้า รวมถึงการเงินระหว่างประเทศเป็นตัวขับเคลื่อน (Stiglitz 2002; Viano 2009; Okubo et al. 2011 อ้างถึงใน ชิตพล กาญจนกิจ, 2559) องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และโครงสร้างการทำงานแบบเครือข่ายข้ามกลุ่ม ซึ่งมีความหลากหลายในการขยายกิจกรรมดำเนินธุรกิจผิดกฎหมาย นักวิชาการต่างประเทศได้วิเคราะห์ไว้ว่า มีกิจกรรมผิดกฎหมายมากถึง 52 ลักษณะที่อยู่ในขอบข่ายองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ เช่น การลักลอบค้าอาวุธ การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ ไปจนถึงอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม โดยประเทศไทยเป็นเป้าหมายหนึ่งขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเหล่านี้

เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงคำนิยามของทั้ง 2 รูปแบบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.5.2.1 ความหมายและลักษณะขององค์กรอาชญากรรม

องค์กรอาชญากรรม (Organized Crime) หมายถึง อาชญากรรมซึ่งอาชญากรได้รวมตัวกันตามสายบังคับบัญชาในรูปแบบองค์กร โดยมีการวางแผน และดำเนินงานเพื่อประกอบธุรกิจผิดกฎหมายประเภทต่าง ๆ มีลักษณะการดำเนินงานที่เป็นทางการ ซึ่งมีลักษณะดังนี้ (สุมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2561)

1. มีการรวมกลุ่มของคณะบุคคลอย่างมั่นคง
2. มีการวางแผน กำหนดนโยบายในการประกอบอาชญากรรม
3. มีการบริหาร และจัดการภายในองค์กร
4. มีหัวหน้าที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง รวมถึงมีบทบาทหน้าที่ทางสังคม
5. อาจมีสมาชิกเป็นข้าราชการ หรือนักการเมือง
6. มีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรอาชีพ กล่าวคือ บุคคลผู้มีความรู้ ความชำนาญในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ และมีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมข้ามชาติ
7. มีลักษณะการใช้เงินที่มีจำนวนมาก มีการใช้เงินจัดสรรดูแลสมาชิก
8. อาจมีการใช้ความรุนแรงในการดำเนินธุรกิจ

โดยองค์การสหประชาชาติ ได้แบ่งลักษณะขององค์กรอาชญากรรม ออกเป็น 10 ลักษณะ ได้แก่ การลักลอบค้ายาเสพติด การลักลอบนำคนเข้าเมือง การค้าอาวุธ การลักลอบค้าอาวุธนิวเคลียร์ กลุ่มองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติและก่อการร้าย การค้าหญิงและเด็ก การลักลอบค้าชิ้นส่วนมนุษย์ การโจรกรรมและการลักลอบค้ายานพาหนะ การฟอกเงิน และการกระทำอื่น ๆ เช่น การโจรกรรมศิลปวัตถุ การให้สินบนเจ้าหน้าที่ อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม อาชญากรรมทรัพย์สินทางปัญญา การฉ้อโกงประกันภัยทางทะเล เป็นต้น

2.5.2.2 ความหมายและลักษณะของอาชญากรรมข้ามชาติ

สำหรับอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational Crime) สหประชาชาติไม่ได้ให้คำนิยามไว้เป็นการเฉพาะในอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ.2000 (United Nations Convention against Transnational Organized Crime 2000) แต่สามารถอนุมานได้ว่า “อาชญากรรมข้ามชาติ” หมายถึง การกระทำความผิดทางอาญาที่ได้กระทำความผิดมากกว่าในหนึ่งประเทศ หรือมีส่วนหนึ่งส่วนใดของการกระทำผิดหรือผลกระทบเกี่ยวข้องตั้งแต่สองประเทศขึ้นไป (United Nations Convention against Transnational Organized Crime, 2000)

ขอบเขตของอาชญากรรมข้ามชาติตามอนุสัญญาฯ ข้างต้น ระบุไว้ชัดเจนว่า ลักษณะดังต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นอาชญากรรมข้ามชาติ

1. ความผิดนั้นได้กระทำลงในประเทศมากกว่าหนึ่งประเทศ
2. ความผิดนั้นกระทำลงในประเทศหนึ่งแต่ส่วนสำคัญของการเตรียม การวางแผน การสั่งการ หรือการควบคุมได้กระทำในอีกประเทศหนึ่ง
3. ความผิดนั้นกระทำลงในประเทศหนึ่ง แต่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาในอาณาเขตของประเทศมากกว่าหนึ่งประเทศ
4. ความผิดนั้นกระทำลงในประเทศหนึ่งแต่มีผลกระทบที่สำคัญเกิดขึ้นในอีกประเทศหนึ่ง

ซึ่งหลายประเทศในภูมิภาคอาเซียนได้เป็นภาคีอนุสัญญาฯ และได้ออกกฎหมายเพื่ออนุวัติการอนุสัญญาดังกล่าวแล้ว เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 ของประเทศไทย เป็นต้น

ทั้งนี้ กิจกรรมผิดกฎหมายที่เข้าลักษณะอาชญากรรมข้ามชาติมีอยู่หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับการกำหนดของหน่วยงานและกรอบการพิจารณาของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศ โดยองค์การตำรวจสากล (Interpol) ได้แบ่งอาชญากรรมข้ามชาติออกเป็น 16 ประเภท ประกอบด้วย การทุจริต อาชญากรรมที่กระทำต่อเด็ก อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ การค้ายาเสพติด อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม อาชญากรรมการเงิน การลักลอบค้าอาวุธ โจรสลัด องค์กรอาชญากรรม อาชญากรรมเกี่ยวกับยา การก่อการร้าย การค้ามนุษย์และชิ้นส่วนมนุษย์ การลักลอบค้าของเถื่อน การโจรกรรมยานพาหนะ อาชญากรรมสงคราม และการลักลอบค้าศิลปวัตถุผิดกฎหมาย (ชิตพล กาญจนกิจ, 2559)

จากคำนิยามและลักษณะขององค์กรอาชญากรรม และอาชญากรรมข้ามชาตินั้น สรุปได้ว่า “องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ” หมายถึง อาชญากรรมที่ดำเนินการข้ามพรมแดนของประเทศต่าง ๆ และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับกลุ่มองค์กร หรือเครือข่ายบุคคลในประเทศต่าง ๆ ด้วยแผนการที่จะก่ออาชญากรรม โดยผู้กระทำผิดแสวงหาหนทางในการสร้างผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ผ่านการกระทำความผิดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ลักลอบขนยาเสพติด การค้ามนุษย์ การค้าอาวุธ ค้าไม้และสัตว์ป่า และสินค้าปลอมแปลง ข้ามพรมแดน ซึ่งเป็นการกระทำผิดที่เป็นภัยอย่างยิ่งต่อความมั่นคงและการพัฒนาประเทศ (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน), ม.ป.ป.)

ปัจจัยแวดล้อมระหว่างประเทศที่ส่งผลต่อการขยายตัวขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ คือ “ความเป็นโลกาภิวัตน์” ซึ่งส่งผลให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างกันทางคมนาคมขนส่ง เทคโนโลยี บริการ อันเป็นช่องโอกาสให้องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติสามารถดำเนินกิจกรรมผิดกฎหมายได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบังคับใช้กฎหมายของรัฐนั้น ๆ (Williams 1994, 96-113 อ้างถึงใน ชิตพล กาญจนกิจ, 2559)

ทั้งนี้ เทคโนโลยีการสื่อสาร และข้อมูลข่าวสารสมัยใหม่ ทำให้ผู้คนสามารถติดต่อถึงกัน และรู้เหตุการณ์ระหว่างกันได้อย่างรวดเร็ว ข้อมูลจำนวนมากสามารถเคลื่อนย้ายข้ามประเทศภายในเวลาอันสั้น หัวหน้า หรือผู้สั่งการให้กระทำความผิดไม่จำเป็นต้องอยู่ภายในอาณาบริเวณของการกระทำผิด แต่สามารถใช้เทคโนโลยีสั่งการข้ามดินแดนได้จากการโทรศัพท์ หรือการใช้อินเทอร์เน็ตไร้สาย ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการเดินทาง และขนส่งข้ามดินแดน โดยอาชญากรสามารถกระทำผิดในประเทศหนึ่งและหลบหนีออกนอกประเทศได้ สินค้าผิดกฎหมายสามารถถูกเคลื่อนย้ายจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งได้ง่าย และอาจปราศจากการตรวจสอบ เนื่องจากสินค้านั้นถูกลักลอบขนไปพร้อมกับสินค้าถูกกฎหมายอย่างอื่น ด้วยเหตุนี้ กิจกรรมผิดกฎหมายจึงไม่ได้จำกัดอยู่ภายในรัฐใดรัฐหนึ่งเท่านั้น แต่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกพื้นที่ หรือทุกชาติทั่วโลก

นอกจากนี้ การขยายตัวของเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ รวมถึงอิทธิพลของการค้าเสรี (Free trade) ทำให้การค้าขายไม่ได้ถูกจำกัดภายในรัฐแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่มีการติดต่อซื้อขายระหว่างรัฐกับรัฐ และเอกชนกับเอกชนได้ทั่วโลก จึงทำให้ปริมาณการซื้อขายสินค้ามีการขยายตัวไปอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคหลังทศวรรษที่ 21 ที่มีการลงทุนข้ามประเทศ ทำให้องค์กรอาชญากรข้ามชาติได้ใช้โอกาสดังกล่าว ในการลักลอบขนส่งสินค้าผิดกฎหมายข้ามประเทศมากขึ้น (ชิตพล กาญจนกิจ, 2559)

2.5.3 แนวคิดอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ (Transnational Economic Crime)

อาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติ คือ อาชญากรรมที่มีรูปแบบ หรือประเภทที่เข้าข่ายทั้งอาชญากรรมเศรษฐกิจ และอาชญากรรมข้ามชาติ ดังนั้น การนิยามความหมายของอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ จำเป็นต้องอธิบายความหมายของคำว่า อาชญากรรมเศรษฐกิจ และอาชญากรรมข้ามชาติร่วมด้วย ซึ่งความหมายของคำว่าอาชญากรรมข้ามชาติ สามารถดูได้จากบทที่ 2 หัวข้อที่ 2.8.2

2.5.3.1 ความหมายของอาชญากรรมเศรษฐกิจ

อาชญากรรมเศรษฐกิจ (Economics Crimes) เป็นที่รู้จักกันในนาม “อาชญากรรมคอปกขาว (White collar crimes)” ซึ่งเป็นการอนุมาณถึงผู้กระทำความผิดที่เป็นกลุ่มคนทำงานดี แต่งตัวด้วยการใส่เสื้อเชิ้ตคอปกสีขาว หรือเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ นอกเหนือจากนี้ นักวิชาการได้ให้คำนิยามของอาชญากรรมเศรษฐกิจไว้แตกต่างกัน อาทิ อาชญากรรมทางธุรกิจ (Business Crime) อาชญากรรมทางการพาณิชย์ (Commercial Crime) องค์กรอาชญากรรม (Organized Crime) อาชญากรรมทางการเงิน (Financial Crime) อาชญากรรมที่เกิดจากหน่วยงานธุรกิจเอกชน (Corporate Crime) และอาชญากรรมอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพ (Occupation Crime) ซึ่งมีความหมายในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ การกระทำความผิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไร หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเป็นการกระทำความผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการพาณิชย์ อันส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ (นพดล นุ้ยจ้อย, 2550)

ความหมายของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจค่อนข้างกว้าง ครอบคลุมความผิดหลายรูปแบบ เป็นการกระทำที่สร้างความเสียหายทั้งแก่เศรษฐกิจของปัจเจกชน สังคมส่วนรวม และประเทศชาติที่มีลักษณะเป็นการทำลายความเชื่อถือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น ความผิดเกี่ยวกับการปลอมแปลงเงินตรา การปั่นหุ้น ความผิดเกี่ยวกับภาษีอากร สถาบันการเงิน เกี่ยวกับการค้า หรือธุรกิจเงินนอกระบบ (วนัสนันท์ กันทะวงศ์, 2562) โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

Edwin H. Sutherland เป็นบุคคลแรกที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับ White Collar Crime หรือ อาชญากรรมคอปกขาว โดยเสนอรายงานวิจัยเมื่อปี ค.ศ. 1949 เพื่อเรียกร้องให้คนหันมาสนใจการทำความผิดของบุคคลในสังคมชั้นสูง โดยเปลี่ยนความเชื่อที่ว่า อาชญากรรมเกิดจากบุคคลในชนชั้นล่างเท่านั้น และให้คำนิยามไว้ว่า เป็นความผิดที่กระทำโดยบุคคลที่มีผู้นำถือตา มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Person in upper socio-economic class) ได้อาศัยตำแหน่งหน้าที่การงานเป็นช่องทางในการทำความผิด และความผิดดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายต่อแวดวงธุรกิจและเศรษฐกิจของประเทศ (E.H. Sutherland, 1961)

Herbert Edelhertz ให้คำนิยาม White Collar Crime หรือ อาชญากรรมคอปกขาว ไว้ว่า เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย หรือการกระทำที่ผิดกฎหมายต่อเนื่องกัน ซึ่งไม่ใช่การใช้กำลัง บังคับ แต่ใช้การปิดบังซ่อนเร้น หรือการหลอกลวง เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน เพื่อหลีกเลี่ยงการจ่าย หรือสูญเสียเงิน หรือทรัพย์สินโดยเปล่าประโยชน์ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อได้เปรียบทางธุรกิจ หรือผลประโยชน์ส่วนตัว (Herbert Edelhertz, 1970)

คณะกรรมการของสมาคมทนายความสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของคำว่า อาชญากรรมเศรษฐกิจไว้ว่า อาชญากรรมเศรษฐกิจ คือ พฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย มีการแสดงออกที่ไม่รุนแรง ส่วนใหญ่เป็นการกระทำที่เกี่ยวกับการหลอกลวง การปลอมแปลง การปกปิด ซ่อนเร้น การยกยอกถ่ายเท การละเลยต่อหน้าที่ หรือการใช้อุบายที่ผิดกฎหมาย (Committee on Economic offenses, 1976 อ้างถึงใน นพดล น้อยจ้อย, 2550)

วีระพงษ์ บุญโญภาส ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมเศรษฐกิจไว้ว่า เป็นการทำความผิดต่อกฎหมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ โดยมีได้จำกัดเฉพาะความผิดทางอาญาเท่านั้น ผู้ทำความผิดดังกล่าวมักจะเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคม มีตำแหน่งหน้าที่ และมีความรู้ (วีระพงษ์ บุญโญภาส, 2544)

จากคำนิยามหรือความหมายของอาชญากรรมเศรษฐกิจข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า อาชญากรรมเศรษฐกิจเป็นการทำความผิดโดยละเมิดกฎหมายต่าง ๆ ไม่เพียงแต่เฉพาะกฎหมายอาญาเท่านั้น ซึ่งมีรูปแบบของการทำความผิดที่หลากหลาย ส่วนใหญ่ไม่พบการใช้ความรุนแรงแต่

มักจะอยู่ในรูปแบบของการหลอกลวง ปลอมแปลง การกระทำหรือการละเว้นการกระทำ เพื่อให้ได้มาเพื่อผลประโยชน์ทางการเงิน ธุรกิจ หรือทรัพย์สิน

สำหรับ “อาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ” ยังไม่พบว่ามีนักวิชาการท่านใดได้ให้ความหมายไว้เป็นการเฉพาะ แต่สามารถให้ความหมายโดยนัยยะจากนิยามข้างต้นได้ กล่าวคือ อาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ หมายถึง การกระทำความผิดกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นโดยบุคคลกระทำในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ อาศัยความสัมพันธ์ทางอาชีพของบุคคลเหล่านั้น และความผิดดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายต่อวงการธุรกิจ ตลอดจนเศรษฐกิจของรัฐหรือประเทศนั้น ๆ ดังนั้น ตัวแสดงในทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจจึงอาจได้แก่ รัฐ (State) องค์กรระหว่างประเทศระดับเอกชน (Non-Government Organization, NGO) บริษัทธุรกิจข้ามชาติ (Multinational Corporation, MNC) ขบวนการระหว่างประเทศ องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ และปัจเจกบุคคลที่มีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (นพดล น้อยจ้อย, 2550)

2.5.3.2 ลักษณะของอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ

อาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติจะมีลักษณะเป็นบุคคล บริษัทข้ามชาติ หรือเครือข่ายที่มีความรอบรู้ และเข้าใจในระบบธุรกิจการค้า เศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นอย่างดี และมีความน่าเชื่อถือในทางธุรกิจระหว่างประเทศ โดยเป็นการกระทำความผิดกฎหมาย หรือการแฝงเร้นการกระทำความผิดกฎหมายไว้ในกิจการที่ถูกกฎหมาย เช่น การลักลอบประกอบการทำแร่เถื่อน การค้าของหนีภาษี แשר ลูกโซ่ เป็นต้น อาจมีลักษณะของการใช้เทคนิค การใช้เครื่องมือเข้าช่วย หรือการใช้วิธีการซับซ้อนในการกระทำความผิด ทำให้ยากต่อการสืบสวนสอบสวน ทั้งนี้ เป็นไปโดยประสงค์ต่อเงิน ทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์สูงสุดของคู่ค้าเป็นหลัก อาศัยกลอุบาย หลอกลวงให้หลงเชื่อ แต่ไม่มีลักษณะของความรุนแรงโดยใช้กำลังทำร้ายหรือการใช้อาวุธ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการกระทำความผิดที่สังเกตได้ยาก เนื่องจากผู้เสียหายอาจไม่รู้สึกรู้ว่าตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม เพราะอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติจะมีความซับซ้อน และมีการกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป จึงรู้ผลถึงความเสียหายล่าช้า นอกจากนี้ อาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติยังมีความเกี่ยวข้องกับความบกพร่องของสังคมระหว่างประเทศที่ไม่เป็นธรรม รวมถึงเศรษฐกิจที่เปิดช่องโอกาสให้เกิดการกระทำความผิดด้วย

Commonwealth ในเครือจักรภพอังกฤษ ได้แบ่งลักษณะของอาชญากรรมเศรษฐกิจไว้ดังนี้

1. การฉ้อโกงทางหุ้นส่วนบริษัท
2. การฉ้อโกงที่เกี่ยวข้องกับหลักทรัพย์
3. การลักลอบนำสินค้าเข้ามาโดยหลีกเลี่ยงภาษี

4. การละเมิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดเกี่ยวกับเงินตรา รวมถึงการลักลอบขนเงิน
เข้าประเทศ

5. การปลอมเงินตรา และปลอมตราสารเปลี่ยนมือ
6. การปลอมแปลงเอกสาร และผลิตภัณฑ์ปลอมแปลง
7. การปลอมเฟรนไชส์
8. การให้กู้ยืมเงินโดยเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา และการกู้ยืมเงินผิดกฎหมาย
9. การฉ้อโกงเงินประกันสังคมและเงินสวัสดิการ
10. การฉ้อฉลโดยการเอาประกัน
11. การฉ้อโกงในการนำสินค้าเข้าประเทศ
12. การฉ้อโกงเกี่ยวกับการให้เครดิต
13. การฉ้อโกงบัตรเครดิต
14. การโจรกรรมข้อมูลทางเศรษฐกิจและโรงงานอุตสาหกรรม
15. การยกยอกและการทุจริต คอร์รัปชัน
16. การหลีกเลียงภาษี สรรพากร สรรพสามิต
17. การขโมยบันทึกแผ่นฟิล์ม สิ่งตีพิมพ์ รวมทั้งสิทธิบัตรและเครื่องหมายทางการค้า
18. การฉ้อโกงค่าธรรมเนียมในการโอนเงินข้ามชาติ
19. การกระทำความผิดอาญาต่อธนาคาร
20. การล้มละลายโดยทุจริต การแสดงบัญชีเท็จ
21. การฉ้อโกงโดยคอมพิวเตอร์

จากลักษณะของอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติข้างต้น ในกรณีส่วนใหญ่
อาชญากรรมที่มักปรากฏจะได้แก่ การฟอกเงิน การลักลอบนำสินค้าเข้ามาโดยหลีกเลียงภาษี การ
ละเมิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดเกี่ยวกับเงินตรา การฉ้อโกงบัตรเครดิต การฉ้อโกงค่าธรรมเนียมใน
การโอนเงินข้ามชาติ การละเมิดลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร การค้ามนุษย์ข้ามชาติ การลักลอบค้ายาเสพติด การ
ลักลอบนำคนเข้าเมือง การลักลอบค้าอาวุธ และการโจรกรรมและลักลอบค้ายานพาหนะ (นพดล น้อย
จ้อย, 2550)

สำหรับกรณีของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยนั้น มักพบในรูปแบบ
ของโรงงานอุตสาหกรรม อาทิ โรงงานที่ประกอบกิจการรีไซเคิล เป็นผู้ลักลอบนำเข้ามา โดยการ
สำแดงเท็จ หรือเลี่ยงพิกัดศุลกากรเป็นของอื่น ๆ ที่ยังสามารถนำเข้าได้ เพื่อเป็นการลดขั้นตอน ลด
ต้นทุนด้านเวลา และลดต้นทุนในค่าใช้จ่าย ซึ่งในการลักลอบนำเข้ามานั้น ผู้ประกอบการอาจไม่เสีย
ค่าใช้จ่ายในการซื้อเศษอิเล็กทรอนิกส์เลยก็เป็นได้ เนื่องจากผู้ประกอบการจากประเทศปลายทาง
ต้องการที่จะทิ้งอยู่แล้ว เมื่อเทียบกับการที่จะต้องซื้อเศษอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศที่มีราคาสูงกว่า

ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงได้ผลประโยชน์ในส่วนนี้ อันเป็นแรงจูงใจให้มีการลักลอบนำเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย

2.5.3.3 การลักลอบหลบหนีศุลกากร

ภาษีศุลกากร คือ การเก็บภาษีจากการนำเข้าสินค้าเพื่อเป็นกำแพงภาษี และเก็บภาษีจากการส่งออก ทั้งนี้ เพื่อเป็นการป้องกันอุตสาหกรรมในประเทศ และเป็นการส่งเสริมการส่งออก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นรายได้ของรัฐ คุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ พัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศ ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมใหม่ และเพื่อส่งเสริมหรือจำกัดการบริโภคของประชาชน (ปราโมทย์ บุญมาตา, 2559) สำหรับประเทศไทยที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา ภาษีศุลกากรมีบทบาทต่อความเจริญของประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นประเทศกำลังพัฒนา จึงมีการสั่งสินค้าเข้ามาในประเทศจำนวนมาก รายได้ส่วนใหญ่มาจากการจัดเก็บภาษีศุลกากร โดยรัฐบาลจะนำไปใช้จ่ายในกิจการของประเทศในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านการลงทุน แผนการพัฒนาประเทศ การจัดเก็บภาษีจึงนับว่ามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศ

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่า ภาษีศุลกากรถือว่าเป็นรายได้สำคัญของประเทศ แต่ก็ยังพบว่ามีรายได้จากภาษีศุลกากรบางรายการรั่วไหล กล่าวคือ มีการลักลอบหนีภาษีศุลกากรเข้ามาในราชอาณาจักร หรือการลักลอบนำเข้าสินค้าโดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นจำนวนมาก เพราะโดยปกติแล้วบุคคล หรือองค์กรบางแห่งอาจมีความคิดที่ไม่อยากเสียภาษี เนื่องจากการเสียภาษีถือว่าเป็นการสูญเสียรายได้ ทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ โดยเฉพาะภาษีศุลกากรซึ่งเป็นภาษีทางอ้อมที่ทำให้สินค้าที่ถูกนำเข้ามามีราคาที่สูงขึ้น ทำให้ผู้นำเข้าหรือส่งออกเสียเปรียบทางการค้า หรือการแข่งขันด้านราคา ดังนั้น จึงเกิดการหาวิธีเพื่อหลีกเลี่ยงภาษี ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย (นพดล นุ้ยจ้อย, 2550)

การกระทำผิดความผิดโดยการลักลอบหลบหนีศุลกากรข้างต้น นับว่าเป็นปัญหาอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติที่ส่งผลกระทบต่อภายในประเทศหลายประการ อาทิ รัฐบาลขาดรายได้ที่พึงจะได้รับจากภาษีอากร เกิดความไม่เป็นธรรมภายในสังคม ในขณะที่ประชาชนผู้ปฏิบัติตามกฎหมายต้องเสียภาษีอากรอย่างถูกต้อง แต่ผู้กระทำความผิดกับหลีกเลี่ยงเพื่อผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก ทั้งนี้ ยังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงภายในประเทศ เนื่องจากการลักลอบนำเข้าสินค้าเข้ามานั้น อาจเป็นสินค้าที่ผิดกฎหมาย เช่น อาวุธ ยาเสพติด เป็นต้น และเป็นลักลอบนำเข้ามาอันส่งผลกระทบต่อในด้านอื่น ๆ เช่น การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เพื่อมาทำลายอย่างผิดกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดมลพิษและผลกระทบต่อทางด้านคุณภาพในการดำรงชีวิตของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ

2.5.3.4 คอร์รัปชัน (Corruption)

คอร์รัปชัน (Corruption) มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Corruptio เป็นคำที่รู้จักกันดีทั่วไปมานาน แต่ความหมายของคำนี้มีหลากหลายต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์การใช้หลักการหรือมุมมองในทางศีลธรรมทางการเมืองหรือทางเศรษฐศาสตร์ ในมุมมองของพฤติกรรมหรือการกระทำนั้น คอร์รัปชันจัดเป็นอาชญากรรม (crime) ประเภทหนึ่ง ในบางกรณีคอร์รัปชันอาจจะถูกมองในความหมายที่แคบและต่างจากการโกง ยักยอก รีดไถ การชู้ โดยมองว่าคอร์รัปชันเป็นการกระทำของคนสองฝ่ายที่หาประโยชน์ร่วมกันจากฝ่ายที่สาม เช่น การติดสินบน นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติ ให้ความหมายคอร์รัปชัน คือ ไม่ใช่แค่พฤติกรรม แต่เป็นปรากฏการณ์ (phenomenon) ในทางสังคม การเมืองและเศรษฐศาสตร์ ที่เป็นปัญหาสำคัญและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั่วโลก และองค์การระหว่างประเทศด้านความโปร่งใส Transparency International (TI) ให้นิยามคำคอร์รัปชัน คือ การใช้อำนาจที่ได้รับความไว้วางใจในทางที่ผิด (abuse of entrusted power) เพื่อประโยชน์ส่วนบุคคลซึ่งใช้ได้ทั้งภาครัฐและเอกชน (สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, ม.ป.ป.)

จากนิยามข้างต้น สรุปได้ว่า “คอร์รัปชัน” เป็นการกระทำที่มีการใช้อำนาจ หรือการให้สินบน ที่อาจจะผิดหรือไม่ผิดกฎหมายก็ได้ แต่มีเจตนาให้ได้รับประโยชน์อันไม่สมควรจะได้ และคอร์รัปชันนั้นเกิดขึ้นได้ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน (ฐานันท์ วรรณโกวิทย์, 2554) สำหรับกรณีของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ อาจพบการทุจริตคอร์รัปชันได้ เช่น ผู้ประกอบการหรือโรงงานอุตสาหกรรมมีการติดสินบนเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อให้ละเว้นหน้าที่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้สามารถนำขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาได้โดยไม่ผ่านการตรวจสอบ เป็นต้น

2.5.4 ทฤษฎีคิดก่อนกระทำผิด (Rational Choice Theory)

ทฤษฎีคิดก่อนกระทำผิดเริ่มมีการนำเสนอเข้าสู่วงการอาชญาวิทยาโดยนักเศรษฐศาสตร์ เช่น แกรี่ เบเกอร์ (Becker, 1968) โรเบิร์ต คrouch (Crouch, 1979) โดยมีสมมติฐานที่เหมือนกันสองประการ คือ เชื่อว่าบุคคลเป็นผู้ที่มีอิสระในการที่จะเลือกกระทำผิด และในการเลือกพฤติกรรมผิดกฎหมายนั้นขึ้นอยู่กับสิ่งที่บุคคลจะได้รับความพึงพอใจหรือผลประโยชน์สูงสุด ซึ่งความพึงพอใจนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบของทรัพย์สินเท่านั้น จะรวมถึงความพึงพอใจด้านจิตใจด้วย สมมติฐานนี้มีความคล้ายคลึงกับสมมติฐานของสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม หลักการที่นักอาชญาวิทยาแนวนี้ได้เสนอเพิ่มเติม คือ การที่บุคคลได้คิดคำนวณถึงผลที่จะตามมาหลังจากการประกอบอาชญากรรมแล้ว ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ที่ได้รับ ความเป็นไปได้ที่จะถูกจับกุม อัตราโทษที่จะได้รับ หากถูกจับกุม ตลอดจนหนทางเลือกอื่นที่ถูกกฎหมาย (พรชัย ชันดี, 2558)

ทฤษฎีนี้มีฐานคติที่สำคัญว่า อาชญากรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้กระทำผิดได้มีการชั่งใจไตร่ตรองถึงผลได้และผลเสีย กำไรหรือขาดทุนที่ตนจะได้รับจากการกระทำผิดในขนาดนั้น ดังนั้น คน

ที่ตัดสินใจกระทำความผิด ก็เพื่อที่จะให้ตนเองได้รับผลประโยชน์สูงสุด และในขณะเดียวกันก็ให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุดจากการกระทำนั้น โดยผลประโยชน์ที่ว่ามีได้แก่ ผลประโยชน์ที่เป็นวัตถุ เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง รวมถึงผลประโยชน์ที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความสุขทางใจ ความสำเร็จในชีวิต เกียรติยศ เป็นต้น ส่วนความสูญเสียหรือการขาดทุน หมายถึง ความสูญเสียทางด้านวัตถุ ด้านจิตใจ โอกาสและอิสรภาพ ซึ่งกระบวนการเลือกหรือการชั่งใจกับการกระทำความผิด คนเราจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับทางเลือกต่าง ๆ ที่พิจารณาแล้วเห็นว่าสามารถที่จะตอบสนองความต้องการหรือตอบสนองผลประโยชน์ของตนได้เป็นสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยต้องอาศัยปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมของการกระทำความผิดในขณะนั้นด้วย เช่น บริเวณพื้นที่ การตรวจตราของเจ้าหน้าที่ ลักษณะของรั้ว ตั้วอาคาร เป็นต้น หากสภาพแวดล้อมเหล่านี้สามารถสนับสนุนหรือเอื้ออำนวยต่อการกระทำความผิด คนเราก็จะตัดสินใจในการกระทำความผิด นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับอาชญากรรมในแง่ของผู้กระทำความผิด และการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นเป็นการเฉพาะ ไม่ใช่การตัดสินใจกระทำความผิดโดยทั่วไป การตัดสินใจในครั้งนี้จะต้องอาศัยปัจจัยทางด้านภูมิหลังของสังคมต่าง ๆ ตลอดจนประสบการณ์ และการเรียนรู้อาชญากรรมที่ผ่านมา รวมถึงปัจจัยทางด้านทักษะ เทคนิค และบุคลิกภาพด้วย (ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี, 2554)

จากทฤษฎีคิดก่อนกระทำความผิด ข้างต้น จะขอยกตัวอย่างกรณีในการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ผิดกฎหมาย กล่าวคือ ผู้กระทำความผิดได้มีการคิดไตร่ตรองไว้ก่อนแล้วว่า ผลประโยชน์จากการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จะสร้างรายได้ให้กับตนเองมากกว่าผลเสีย หรือโทษที่จะได้รับ เนื่องจากอัตราโทษของการลักลอบนำเข้าสิ่งของต้องกำกัดนั้นไม่รุนแรงมากพอ ในทางปฏิบัติพบว่ายังมีเพียงยึดของกลางและทำการปรับเท่านั้น ส่งผลทำให้ผู้กระทำความผิดตัดสินใจในการกระทำความผิดดังกล่าว นอกจากนี้ทำเรื่องการขนส่งสินค้ายังขาดเจ้าหน้าที่ในการตรวจตราอย่างเข้มงวด จากการรายงานพบว่าในแต่ละวันมีจำนวนตู้คอนเทนเนอร์มาเทียบท่าเรือเป็นจำนวนมากเกินกว่ากำลังในการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ ทำให้การตรวจสินค้าในตู้คอนเทนเนอร์ มีประสิทธิภาพไม่มากพอ จนเกิดการกระทำความผิดในที่สุด

2.5.5 ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory)

ทฤษฎีนี้พัฒนาขึ้นมาโดย รอเรนซ์ โคเฮน (Lawrence Cohen) และมาร์คัส เฟลสัน (Marcus Felson) ใน ค.ศ. 1979 ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน ได้วิเคราะห์ว่าการตกเป็นเหยื่อเป็นผลจากการที่เหยื่อเข้าไปสัมผัสโดยตรงกับผู้กระทำความผิดด้วยความประจวบเหมาะในปัจจัย สามประการ ได้แก่ ผู้กระทำความผิดที่ได้รับแรงจูงใจ (Motivated Offenders) เป้าหมายที่เหมาะสม (Suitable Targets) และการขาดผู้คุ้มครอง (Absence of Capable Guardians) ข้อสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ โอกาส ความใกล้ชิด การเปิดเผยตัวของเหยื่อเองและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่เป็นสาเหตุทำให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ เช่น การที่เหยื่อทำกิจกรรมซ้ำ ๆ ในเวลาเดิม ๆ ทำให้ผู้กระทำความผิดหรือ

อาชญากรรมทราบและรู้ถึงเวลาของของเหยื่อเป็นอย่างดี จนนำไปสู่การก่ออาชญากรรมในที่สุด (พรชัย
 ชันดี, 2558)

จากทฤษฎีข้างต้นนำมาสู่การอธิบายสาเหตุของการกระทำผิดได้ โดย “ทฤษฎีสามเหลี่ยม
 อาชญากรรม (Crime Triangle Theory)” เป็นทฤษฎีที่ได้อธิบายสาเหตุของการเกิดอาชญากรรม
 อันมีปัจจัยทั้งสามประการเช่นเดียวกันกับสาเหตุของการตกเป็นเหยื่อตามทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน
 และยังถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการป้องกันอาชญากรรมได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งทฤษฎีสามเหลี่ยม
 อาชญากรรมจะอธิบายถึงสาเหตุหรือองค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรม ซึ่งองค์ประกอบทั้งสาม
 ด้าน ได้แก่ ด้านที่หนึ่ง คือ ผู้กระทำผิดที่มีความต้องการจะก่อเหตุ ด้านที่สอง คือ เหยื่อ (Victim) หรือ
 เป้าหมาย (Target) ที่อาจเป็นได้ทั้งบุคคล สถานที่ หรือวัตถุสิ่งของที่ถูกรุมหมายกระทำต่อ และด้านที่
 สาม คือ โอกาส (Opportunity) หมายถึง ช่วงเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมที่ผู้กระทำผิดมี
 ความสามารถจะลงมือกระทำความผิดหรือก่ออาชญากรรม และเมื่อเหตุการณ์ครบองค์ประกอบทั้ง
 สามด้านดังกล่าวข้างต้น จะทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น ดังนั้น ทฤษฎีดังกล่าวจึงได้ถูกนำมาเสนอ
 แนวคิดในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม หรือการป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรม โดยการพยายามทำ
 อย่่างไรก็ตามที่จะให้องค์ประกอบของสามเหลี่ยมอาชญากรรมด้านใดด้านหนึ่งหายไป ก็จะทำให้
 อาชญากรรมไม่เกิดขึ้น (ศรีวราห์ รังสิพราหมณกุล และชยพล ฉัตรชัยเดช, 2558)

ยกตัวอย่างของกรณีลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ หากผู้กระทำความผิดมีแรงจูงใจในการ
 ที่จะลักลอบนำขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางการเงิน หรือความพึง
 พอใจทางจิตใจก็ตาม ประกอบกับการที่ขาดเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจตราอย่างเข้มงวดในบริเวณท่าเรือแหลม
 ฉะบอง เนื่องจากท่าเรือแหลมฉะบองเป็นท่าเรือสินค้าที่เป็นศูนย์กลาง ปริมาณเรือขนส่งสินค้าจึงมาเทียบท่า
 เป็นจำนวนมาก จึงทำให้บริเวณดังกล่าวเป็นสถานที่ที่เหมาะสมในการเลือกที่จะกระทำความผิด
 รวมถึงการขาดการดูแลที่เหมาะสม เนื่องจากไม่ได้มีการตรวจตราอย่างเข้มงวดหรือการตรวจตราที่ไม่
 ทั่วถึงด้วย จึงเกิดการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ขึ้นในที่สุด

2.6 วิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุฑาทิพย์ ต้นสุขชัย (2552) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับขยะ
 อิเล็กทรอนิกส์ตามอนุสัญญาบาเซล” โดยงานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัญหากฎหมาย
 เกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ ศึกษามาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามอนุสัญญาบา
 เซล ตลอดจนศึกษาแนวทางเกี่ยวกับมาตรการในการแก้ไข ปรับปรุงแนวทางการดำเนินการต่าง ๆ
 เพื่อสอดคล้องกับการดำเนินการตามอนุสัญญาบาเซล และความตกลงด้านสิ่งแวดล้อมระหว่าง
 ประเทศเกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยผลการศึกษาพบว่า มาตรการต่าง ๆ ตามอนุสัญญาบาเซล
 และการกำจัดยังมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ คือ ประการที่หนึ่ง ปัญหาความหมายหรือ
 นิยามของขยะอิเล็กทรอนิกส์ แม้ในอนุสัญญาบาเซลจะมีการกำหนดประเภทของขยะอิเล็กทรอนิกส์

รวมอยู่ แต่การที่ประเทศต่าง ๆ ยังไม่มีการให้ความหมายนั้น ทำให้ผู้ประกอบการบางรายไม่ปฏิบัติตามอนุสัญญาบาเซล และลักลอบนำขยะอิเล็กทรอนิกส์ไปทิ้งยังประเทศด้อยพัฒนา ประการที่สอง ปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากที่ในอนุสัญญาบาเซลมีผลบังคับใช้กับประเทศที่เป็นสมาชิกภาคี ก่อให้เกิดช่องว่างของกฎหมายโดยประเทศที่ไม่ใช่ประเทศ OECD จึงสามารถส่งของเสียอันตรายไปยังประเทศนอกเครือข่ายได้ ประการที่สาม ปัญหาเกี่ยวกับช่องว่างทางกฎหมายของการเป็นวัตถุดิบและสินค้ามือสองของอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ โดยผู้ประกอบการบางรายใช้วิธีการเก็บรวบรวมเครื่องใช้ไฟฟ้าที่กำลังจะหมดอายุออกไปประเทศด้อยพัฒนา ในรูปแบบของสินค้ามือสอง และประการสุดท้ายคือ ปัญหาเกี่ยวกับบทบัญญัติทางกฎหมายว่าด้วยขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยผู้ประกอบการใช้ความแตกต่างของอายุการใช้งานเป็นแนวทางในการเลี่ยงการเป็นขยะอันตรายตามอนุสัญญาบาเซล

จากปัญหาข้างต้น จึงมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาให้มีการกำหนดประเภทของขยะอิเล็กทรอนิกส์ให้ชัดเจน และแจ้งให้สำนักงานเลขาธิการบาเซลทราบ ใช้มาตรการทางกฎหมายด้านการจดทะเบียน ด้านฉลากระบุกำหนดอายุการใช้งานของอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ประกอบกับใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์อื่น ๆ เช่น มาตรการภาษี รวมถึงให้ทุกภาคส่วน เช่น ชุมชนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์

พีรนาฏ คิตติ และสุทธิพร บุญมาก (2559) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนและอุปสรรคของการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการขับเคลื่อนและอุปสรรคในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย และเพื่อวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย จากผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยจะมีปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์มากถึง 1,067,767 พันชิ้น ในปีพ.ศ. 2564 และมีอายุการใช้ประมาณ 3-7 ปี การขับเคลื่อนและอุปสรรคของกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยได้มีการวิเคราะห์ตามขั้นตอนวัฏจักรชีวิตของผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ แม้ว่า การขับเคลื่อนการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยได้มีร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์แต่ควรผลักดันให้มีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน อีกทั้งยังมีอุปสรรคทั้งในด้านการกำกับดูแลในการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานของรัฐ การออกแบบผลิตภัณฑ์ ระบบการถอดแยก การเก็บรวบรวม และการขนส่งที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องไม่ครอบคลุมถึงผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งลักลอบถอดแยกขยะอิเล็กทรอนิกส์เพื่อรีไซเคิลโดยไม่เป็นไปตามหลักวิชาการ

สุนนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง (2561) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินการต่อการป้องกันปราบปรามอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยและเพื่อศึกษาถึง

มาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่มีการนำเสนอมากที่สุดเรียงลำดับได้แก่ การค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การลักลอบทิ้งขยะของเสียอันตราย การทำลายบรรยากาศชั้นโอโซนและการประมงที่ผิดกฎหมาย สำหรับปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินคดีต่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรม เช่น ด้านการประสานงาน ปัญหาการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ เป็นต้น ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหรือบทลงโทษที่ได้รับไม่มีความทันสมัย ปัญหาเกี่ยวกับผู้กระทำผิดมักเป็นผู้มีอิทธิพล และปัญหาเกี่ยวกับเหยื่อ หรือประชาชนที่ขาดความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

เชาว์วิศ สุกุลวริทย์ (2565) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาการเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย ศึกษาการบังคับใช้กฎหมาย ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนแสวงหาข้อเสนอแนะต่อการป้องกันและปราบปรามการเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบของการเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทยที่พบมากที่สุด คือ การนำเข้าเศษพลาสติก โดยผู้กระทำผิดใช้วิธีการฉ้อฉลทางเอกสารเป็นหลัก และเป็นการกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ในขณะที่หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายก็เผชิญกับปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น ปัญหาช่องว่างของกฎหมายในเรื่องหลักเกณฑ์การเปรียบเทียบงดการฟ้องร้องตามกฎหมายศุลกากร เป็นต้น อันนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการงดการเปรียบเทียบงดการฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีผู้กระทำผิดในชั้นศาล การนำพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติพ.ศ. 2556 มาใช้ในการปราบปรามการเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย ตลอดจนการจัดการกับของเสียที่เป็นของกลางและของตกค้างด้วยการส่งกลับต้นทาง เป็นต้น

Lieselot Bisschop (2012) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “ทั้งหมดมันจะกลายเป็นขยะ? การขนหรือนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ผิดกฎหมายของศูนย์กลางการค้ายุโรป” มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาบทบาทในการตัดสินใจของผู้ที่ปฏิบัติตามกฎหมายและผู้ที่จะผิดกฎหมาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงการกระทำผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ และศึกษาแรงจูงใจ โอกาสที่เป็นตัวกำหนดทำให้เกิดกระแสของขยะอิเล็กทรอนิกส์ในสถานที่ขนส่งและปลายทาง โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interviews) ซึ่งทำการสัมภาษณ์หน่วยราชการ จำนวน 29 แห่งและภาคเอกชนจำนวน 19 แห่ง ภาคประชาสังคมจำนวน 14 คน ซึ่งผู้ที่มีบทบาทในภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ระดับชาติและระดับนานาชาติ หน่วยงานของรัฐ เช่น ศุลกากร เจ้าหน้าที่ตรวจสอบสิ่งแวดล้อม องค์กรตำรวจ การฟ้องร้องบริการ และการบริหาร จากการศึกษาพบว่า กรณีการขนส่งขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างผิดกฎหมายในศูนย์กลาง

การค้าของยุโรป มีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติ การวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กระแสขยะอิเล็กทรอนิกส์ รัฐบาลและองค์กร ตลอดจนบุคคลผู้บริโภคสามารถมีส่วนร่วมในการขนส่ง ขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างผิดกฎหมาย ผู้มีหน้าที่ในการเก็บขยะอิเล็กทรอนิกส์มีความสัมพันธ์กับการ กระทำผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่การขนส่งอยู่ระหว่างการปฏิบัติตามกฎหมายและการกระทำผิดกฎหมาย ได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยเป็นได้ทั้งการอำนวยความสะดวกการขนส่งขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างผิด กฎหมาย และการขนส่งที่ถูกกฎหมาย นอกจากนี้ การกระทำผิดกฎหมายยากที่จะแยกในประเทศ ปลายทางต่างๆ แม้ว่าผลกำไรหรือสิ่งล่อใจจะมีบทบาทสำคัญมาก แต่วิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจ และปัจจัยอำนวยความสะดวกในระดับบุคคล องค์กร และสังคม เป็นแรงจูงใจและสร้างโอกาสในการ ขนส่งขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างผิดกฎหมาย

J Baird, R Curry and P Cruz (2014) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาพรวมของอาชญากรรมจากของเสีย, คุณลักษณะ และจุดอ่อนของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับขยะในสหภาพยุโรป” มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาอาชญากรรม จากของเสีย ในมุมมองของขยะที่มักเกี่ยวข้องกับการขนส่งที่ผิดกฎหมายหรือผ่านการกำจัดอย่างผิด กฎหมาย โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากการศึกษาพบว่า สหภาพยุโรปมีการใช้การควบคุมที่เข้มงวดมากขึ้น เกี่ยวกับการรวบรวมการจัดเก็บและการกำจัดของเสีย ความซับซ้อนของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการ แอบซ่อนขยะมีความเกี่ยวข้องกับอาชญากรรมคอปกขาว (White-Collar Crime) โดยธรรมชาติแล้ว อาชญากรรมที่เกี่ยวกับของเสียส่วนใหญ่ยังคงไม่ได้รับการรายงาน แต่เมื่อมีการตรวจสอบตามกฎหมาย ข้อบังคับแล้ว ขอบเขตของอาชญากรรมขยะมีความสำคัญมาก ของเสียกลายเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ ระดับโลก นอกจากนี้ยังพบว่า การกำหนดราคาและการควบคุมด้านกฎระเบียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสหภาพยุโรปและประเทศที่มีความเสี่ยงมีความสัมพันธ์กับอาชญากรรมขยะที่ เกิดขึ้น ด้วยลักษณะที่เป็นอาชญากรรมคอปกขาว ทำให้เป็นเรื่องยากที่จะระบุว่าใครเป็นผู้กระทำผิด ในส่วนของผู้ผลิตขยะ ไม่เพียงแต่จ่ายเงินให้กับผู้รับเหมาของเสียเท่านั้นแต่ยังจัดหาวัสดุเหลือทิ้งให้อีก ด้วย และด้วยแรงกดดันทางเศรษฐกิจในการจัดหาบริการของเสียที่ถูกที่สุดทำให้เกิดเงื่อนไขสำหรับ ผู้ประกอบการที่ไม่ถูกต้อง การตระหนักถึงช่องโหว่ของอาชญากรรมด้านขยะ เป็นขั้นตอนแรกในการ ป้องกันการกระทำผิด ต้องมีการเสนอแนวทางเพื่อระบุว่าอาชญากรรมจากขยะมีโอกาสเกิดขึ้นที่ ไตบ้าง และจำเป็นต้องมีกฎหมายที่มีกรอบ และการจัดหาทรัพยากรที่เพียงพอในส่วนของหน่วยงาน กำกับดูแลเพื่อตรวจจับและป้องกันอาชญากรรมจากของเสีย

FX.Joko Priyono (2017) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการลักลอบขนซาก เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในเมืองบาตัม ประเทศอินโดนีเซีย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เชิงลึก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการทำ Focus Group Discussion (FGD) โดยเริ่มจากการหากรณีการลักลอบขนขยะอิเล็กทรอนิกส์

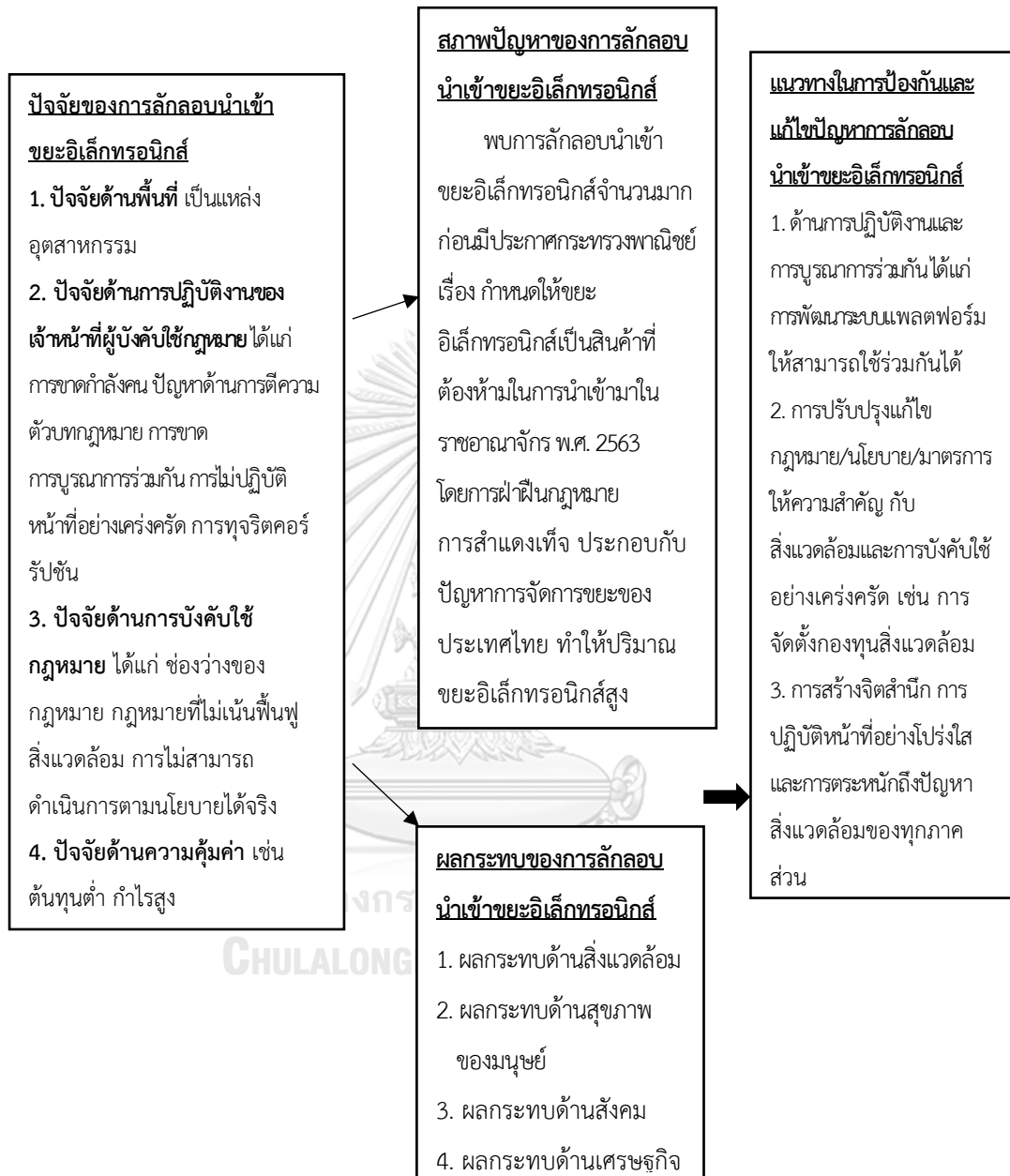
จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่รู้แนวทางการลักลอบนำเข้าของเมืองบาตัม ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำเข้ากองทัพ (TNI) ผู้ใช้ตัวกลาง และผู้จัดจำหน่าย และใช้เวลาในการทำสนทนากลุ่มทั้งหมด 2 วัน จากการศึกษาพบว่า ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนหนึ่งของขยะอันตราย การเคลื่อนย้ายขยะอิเล็กทรอนิกส์ไปยังประเทศอินโดนีเซียไม่สอดคล้องกับกฎระเบียบของรัฐบาล ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายฉบับที่ 18 ปี ค.ศ. 2009 เรื่องการจัดการของเสียกฎหมายฉบับที่ 32 ปี ค.ศ.2019 ทั้งนี้รัฐบาลได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาบาเซลแล้วมาตรการนี้สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศอินโดนีเซียมีเจตจำนงทางการเมืองในการปกป้องสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของมนุษย์ การไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับของเสียอันตราย ส่งผลให้มีการส่งเสริมการห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศอินโดนีเซีย โดยการออกกฎระเบียบของรัฐบาลฉบับที่ 101 ปี ค.ศ. 2014 เรื่องการจัดการของเสียอันตรายและสารพิษ มาตรา 175 กำหนดว่า “ห้ามมิให้บุคคลใดทิ้งขยะอันตรายและมีพิษลงในพื้นที่สิ่งแวดล้อม โดยไม่ได้รับอนุญาต” ซึ่งเมืองบาตัม ในฐานะเมืองอุตสาหกรรมส่งผลให้มีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันสิ่งแวดล้อม ผลกระทบของกิจกรรมในอุตสาหกรรม ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตของผู้คน รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้นและมีอิทธิพลต่อการเพิ่มขึ้นของความต้องการในการบริโภค หนึ่งในนั้นคืออุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์การสนองความต้องการอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่อาจนำเข้ามาจากประเทศสิงคโปร์ ประเทศมาเลเซีย ประเทศไทย ประเทศเวียดนาม และจากผู้ผลิตในประเทศเอง ปัญหาเกิดขึ้นเมื่ออายุการใช้งานของอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์สิ้นสุดลงแล้ว ขยะอิเล็กทรอนิกส์จึงเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ขยะอิเล็กทรอนิกส์ส่วนใหญ่มาจากประเทศสิงคโปร์ ขยะอิเล็กทรอนิกส์ถูกนำเข้าโดยไม่มีตู้คอนเทนเนอร์แต่ขนส่งทางเรือโดยตรง โดยทั่วไปแล้วเรือเป็นของบุคคล ซึ่งบุคคลนั้นยังเป็นผู้นำเข้าและผู้ขายเพื่อทำการแจกจ่ายให้กับผู้ค้าปลีก การเดินทางจากประเทศสิงคโปร์ไปเมืองบาตัม ได้รับการสนับสนุนโดยหนึ่งในกองทัพ (TNI) หรือมากกว่าหนึ่งคน และประชาชนบางคน การเดินเรือไม่ได้ผ่านท่าเรืออย่างเป็นทางการ แต่ไปโดยตรงในสถานที่ที่ไม่เป็นทางการเรียกว่า "pelabuhan rakyat" หรือ "jalan tikus"

Serena Favarin and Alberto Aziani (2020) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสัมพันธ์ของการค้าของเสียข้ามชาติ” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการค้าของเสียข้ามชาติในระดับโลก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Document Research) ผ่านการขอข้อมูลจากรายงานแห่งชาติของ Basel Convention อย่างเป็นทางการ จากการศึกษาพบว่า ประเทศที่อ่อนแอในการควบคุมการคอร์รัปชันมีความเสี่ยงมากขึ้นในการจ่ายเงินทุนจากการผลิตขยะอันตรายทั่วโลก ในทางกลับกันและค่อนข้างขัดแย้งกันประเทศที่มีการควบคุมการคอร์รัปชันที่เข้มแข็งกว่าและมีหลักนิติธรรมที่มั่นคงกว่า มีแนวโน้มที่จะส่งออกขยะที่ผิดกฎหมายมากขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการกำจัดการอย่างผิดกฎหมายในระดับชาติ ในขณะที่เดียวกันการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศและระดับชาติแบบเฉพาะกิจ แสดงให้เห็นว่าไม่มีประสิทธิผลในการควบคุมการค้า

ขยะที่ผิดกฎหมาย หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่สามารถบังคับใช้กฎหมายเหล่านี้ได้ การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าระบบการจัดการขยะทั่วโลกในปัจจุบันโดยปริยายและบางส่วนอาศัยการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้องของชุมชนที่อ่อนแอ สถานการณ์นี้เรียกร้องให้เข้าใจว่าการค้าขยะที่ผิดกฎหมาย เป็นปัญหาทั่วไปและข้ามชาติที่ต้องบังคับใช้ในระดับโลก นอกจากนี้ พบว่า ในปัจจุบันประเทศต่างๆ มักจำกัดการสอบสวน มีการสกัดกั้นการขนส่งของเสียที่ผิดกฎหมายไปยังพื้นที่ของตน ในขณะที่เดียวกันของเสียเหล่านี้ถูกส่งไปยังเขตอำนาจศาลที่อ่อนแอกว่า ในขณะที่จำเป็นต้องส่งเสริมและปรับปรุงความร่วมมือข้ามพรมแดน

So Sasaki (2020) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ผลกระทบของประเทศไทย จากมาตรการจำกัดการนำเข้าขยะของประเทศจีน : มาตรการและความท้าทายที่เกี่ยวข้องกับการรีไซเคิลขยะพลาสติกและขยะอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างประเทศ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของประเทศไทยจากการออกมาตรการห้ามนำเข้าขยะรีไซเคิลของประเทศจีน ซึ่งประเทศไทยได้รับความท้าทายโดยการถูกบังคับให้ต้องจัดการกับการนำเข้าขยะพลาสติกและขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เพิ่มขึ้น จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีการนำเข้าขยะรีไซเคิลมีมากกว่าการส่งออก ในปี พ.ศ. 2561 โดยมีการนำเข้าขยะพลาสติกจำนวน 553,000 ตัน ซึ่งมากกว่าปีที่แล้วหลายเท่า อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยได้มีการระงับการนำเข้าขยะพลาสติกในเวลาต่อมา แต่ส่งผลให้ธุรกิจรีไซเคิลที่มีใบอนุญาตนำเข้าสูญเสียโอกาส ในส่วนของปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 53,291 ตันในปี พ.ศ. 2560 คิดเป็น 5.7 เท่าของปีก่อน และมีการนำเข้าอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้แล้วจำนวน 30,745 ตัน ทั้งนี้ประเทศไทยปรับการห้ามนำเข้าขยะพลาสติกและขยะอิเล็กทรอนิกส์ และการห้ามใช้พลาสติกบางชนิดในระยะสั้น โดยคาดหวังว่าคุณภาพและปริมาณของวัสดุรีไซเคิลจะต้องดีขึ้นในระยะกลาง

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ระเบียบวิจัย

3.1 วิธีการศึกษา

งานวิจัยเรื่อง อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย เป็นการวิจัยที่ได้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อทราบถึงแนวคิดอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Crime) แนวคิดองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transitional Organized Crime) แนวคิดอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ (Transnational Economic Crime) แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม ทฤษฎีคิดก่อนกระทำ ความผิด (Rational Choice Theory) และทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) เพื่อนำมาวิเคราะห์ และใช้อธิบายสภาพปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตราย และการกำจัด (Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and their Disposal) พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 และพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 โดยผู้วิจัยดำเนินการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาด้านเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก (In-depth Information) จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการวิเคราะห์ (Analysis) และสังเคราะห์ (Synthesis) โดยอาศัยหลักการ แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญาวิทยา และเศรษฐศาสตร์ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซลในลำดับต่อไป

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้บังคับใช้กฎหมาย และกลุ่มองค์กรอิสระเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่จำกัด มีคุณสมบัติเฉพาะตัว โดยผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 ราย จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

กลุ่มผู้บังคับใช้กฎหมาย

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย การศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ และการศึกษาข้อเสนอแนะ แนวทาง หรือมาตรการในการป้องกันและแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention) โดยผู้วิจัยดำเนินการทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้หน่วยงานระบุตัวบุคคล หรือผู้แทนหน่วยงาน ได้แก่

1. ผู้แทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม 1 ราย
2. ผู้แทนจากกรมควบคุมมลพิษ 1 ราย
3. ผู้แทนจากกรมศุลกากร 3 ราย
4. ผู้แทนจากศาลปกครองเพชรบุรี 1 ราย
5. ผู้แทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด 1 ราย
6. ผู้แทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษ 2 ราย

กลุ่มองค์กรอิสระ

เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย การศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ และการศึกษาข้อเสนอแนะ แนวทาง หรือมาตรการในการป้องกันและแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention) ได้แก่ ผู้แทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ 1 ราย ซึ่งมูลนิธิบูรณะนิเวศ หรือ Ecological Alert and Recovery - Thailand (EARTH) เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนไม่แสวงผลกำไร ที่จดทะเบียนตามกฎหมายเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2552 หลังจากที่ได้ดำเนินกิจกรรมในชื่อ “กลุ่มศึกษาและรณรงค์มลภาวะอุตสาหกรรม” หรือ Campaign for Alternative Industry Network (CAIN) โดยมีภารกิจมุ่งเน้นงานวิชาการ และสนับสนุนชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษและสารอันตรายให้ได้รับความเป็นธรรม

3.3 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

จากกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มาออกแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ด้วยการตั้งคำถามปลายเปิด (Open-end Questions) โดยตั้งคำถามที่มีความยืดหยุ่นต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล และปรับคำถามให้สอดคล้องกับกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทำการสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้วิจัยจะต้องการให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก (In-depth Information) โดยเป็นคำถามวิจัยที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากการ

สอบถามเป็นปัจจุบัน เพื่อสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเสนอแนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซลได้ในลำดับต่อไป

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยต้องการข้อมูลที่ชัดเจน ลุ่มลึก และรอบด้าน จึงแบ่งกลุ่มคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1: สภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ สถานการณ์การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นอย่างไร การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นอย่างไร พบปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มาจากแหล่งใด อุปสรรคในการป้องกันและปราบปรามการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

ส่วนที่ 2: ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ สาเหตุที่บริเวณท่าเรือแหลมฉบังเป็นพื้นที่ที่มีการตรวจพบว่ามี การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มากกว่าที่อื่น ๆ สาเหตุของการที่ประเทศไทยเป็นประเทศปลายทางให้ต่างประเทศลักลอบนำขยะเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย และปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

ส่วนที่ 3: เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)

เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อเสนอแนะและแนวทางในการป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาการลักลอบการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

3.5 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และพรรณนาถึงประเด็นการวิจัย จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

3.5.1 ตรวจสอบและประเมินคุณภาพของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.5.2 จำแนกและจัดระเบียบข้อมูลออกเป็นชุดคำตอบที่ชัดเจน เพื่อตอบคำถามในแต่ละประเด็นของวัตถุประสงค์และคำถามในการวิจัย

3.5.3 ตรวจสอบความครบถ้วน ถูกต้องของคำตอบที่ได้รับมาเพื่อการวิเคราะห์และนำเสนอ ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ตรงตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัย

3.6 จริยธรรมในการวิจัย

ผู้วิจัยคำนึงถึงความระมัดระวังในการเก็บข้อมูลในเรื่องการขอความยินยอมโดยสมัครใจ และคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว (Privacy) ความเสี่ยง (Risk) และความยุติธรรม (Justice) ต่อผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญในสิทธิ์ต่าง ๆ โดยก่อนการตัดสินใจเข้าร่วมการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะของในการศึกษา รายละเอียดวัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ระยะเวลาการวิจัยโดยส่งแบบ การเก็บข้อมูลจะกระทำได้โดยต้องได้รับความยินยอมจากผู้ให้สัมภาษณ์ก่อน ผู้วิจัยได้มีการทำหนังสือ ขออนุญาตในการเก็บข้อมูล โดยแนบรายละเอียดเกี่ยวกับโครงร่างงานวิจัย และตัวอย่างแบบ สัมภาษณ์ เพื่อให้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาและตอบกลับ เพื่อดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกใน ลำดับต่อไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยคำนึงถึงความระมัดระวังในการเก็บข้อมูลในเรื่องการขอความยินยอมโดย สมัครใจ และคำนึงถึงความเป็นส่วนตัว โดยการไม่เปิดเผยชื่อนามสกุลของกลุ่มตัวอย่าง และใช้คำว่า “ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ” หรือ “ผู้แทนจากหน่วยงาน” แทน

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการอภิปรายผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย และเสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญรวมทั้งสิ้น 10 ราย มาวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ และข้อเสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในหน่วยงานรัฐบาลและภาคประชาสังคม จำนวน 10 ราย ได้แก่ กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ กรมศุลกากร ศาลปกครองเพชรบุรี สำนักงานอัยการสูงสุด กรมสอบสวนคดีพิเศษ และมูลนิธิบูรณะนิเวศ เพื่อนำมาสู่การสร้างข้อสรุปตลอดจนการตีความจากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษา

ทั้งนี้ ก่อนนำเสนอผลการศึกษา ผู้วิจัยขอกล่าวถึงสถานการณ์ของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบันก่อน เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์และการดำเนินคดี กรณีลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย เป็นผลสืบเนื่องมาจากที่ประเทศจีนมีการประกาศห้ามนำเข้าขยะอย่างเด็ดขาด ในปี พ.ศ. 2560 ทำให้ขยะดังกล่าวถูกย้ายเส้นทางมาสู่ประเทศอื่น ๆ รวมถึงประเทศไทย เช่น มีการก่อตั้งโรงงานรีไซเคิลโดยนายทุนจากประเทศจีน และมีการนำเข้าโดยนายทุนภายในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังพบการลักลอบการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยในปีพ.ศ. 2558-2565 ตรวจพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มากที่สุดคือ ช่วงปี พ.ศ. 2558-2563 แต่ภายหลังจากที่มีประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 และมีการบังคับใช้แล้วนั้น พบว่าจำนวนการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงจำนวนการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มีลดน้อยลง และไม่ปรากฏสถิติของการจับกุมตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2564-2565

นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ส่วนใหญ่ มีลักษณะเป็นการสำแดงเท็จเข้ามา กล่าวคือ การระบุสินค้าที่ขนเข้ามาไม่ตรงกับเอกสาร หรือใช้วิธีการเลี่ยงพิกัดศุลกากรให้สามารถนำเข้าได้อย่างถูกกฎหมาย หรือการแอบนำขยะอิเล็กทรอนิกส์ปะปนมากับ

สินค้าชนิดอื่น ๆ รวมถึงการนำเข้ามาในรูปแบบของสินค้ามือสอง ที่แม้จะสามารถนำเข้ามาได้ แต่ในเวลาต่อไปก็จะเปลี่ยนสภาพไปเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ภายใต้อนุสัญญาบาเซล ที่เห็นได้ชัด 2 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 จากการศึกษา พบว่านับตั้งแต่มีประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 ทำให้การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มีจำนวนลดน้อยลง แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกชนิดของขยะอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมด เนื่องจากเป็นการห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามรหัสสถิติ 899 เท่านั้น ซึ่งอาจเป็นช่องว่างให้ผู้กระทำความผิดกระทำการหลีกเลี่ยงพิกัดศุลกากรเป็นของอื่นที่ยังสามารถนำเข้ามาได้อยู่ ยกตัวอย่างเช่น ชิ้นส่วนรถยนต์ซึ่งมีวงจรอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

สำหรับการดำเนินคดีในกรณีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ การได้รับแจ้งเรื่องว่ามี การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้น พบว่า มาจาก 2 ช่องทาง ได้แก่ กรณีที่เจ้าพนักงานศุลกากรเป็นผู้ตรวจพบ และกรณีที่ประชาชนร้องเรียน โดยการดำเนินคดีสืบมาเนื่องจากพันธกรณีของอนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัดเกี่ยวกับข้อบัญญัติในกรณีการเคลื่อนย้ายข้ามแดนอย่างผิดกฎหมาย ตามข้อบทที่ 9 ของอนุสัญญาฯ กำหนดไว้ 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 เป็นผลเนื่องมาจากการกระทำในส่วนของผู้ส่งออกหรือผู้ก่อกำเนิด รัฐผู้ส่งออกต้องประกันว่าของเสียที่เป็นปัญหาต้อง ถูกนำกลับโดยผู้ส่งออก หรือถูกกำจัดตามบทบัญญัติของอนุสัญญาฯ ภายใน 30 วัน นับแต่เวลารัฐผู้ส่งออกได้รับแจ้ง หรือภายในระยะเวลาอื่นซึ่งรัฐที่เกี่ยวข้องอาจตกลงกัน

กรณีที่ 2 เป็นผลเนื่องมาจากการกระทำในส่วนของผู้นำเข้าหรือผู้กำจัด รัฐผู้นำเข้าต้องประกันว่าของเสียที่เป็นปัญหาได้รับการกำจัดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ภายใน 30 วัน นับแต่เวลาที่ การขนย้ายอย่างผิดกฎหมายเป็นที่ล่วงรู้ผู้นำเข้า หรือภายในระยะเวลาอื่นซึ่งรัฐที่เกี่ยวข้องอาจตกลงกัน

เพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีดังกล่าว กรมควบคุมมลพิษและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดทำ “แนวทางการนำกลับและส่งกลับของเสียอันตรายที่เคลื่อนย้ายข้ามแดนอย่างผิดกฎหมาย” โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 ขั้นตอนสำหรับแนวทางการนำกลับและส่งกลับของเสียอันตรายที่เคลื่อนย้ายข้ามแดนอย่างผิดกฎหมาย

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ, (2563)

การดำเนินคดีเมื่อได้รับแจ้งว่ามีการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมาย ต้องประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาทิ กรมควบคุมมลพิษ กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมศุลกากร การท่าเรือแห่งประเทศไทย กรมสอบสวนคดีพิเศษ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ สำหรับการตรวจสอบพิสูจน์ข้อเท็จจริง อาทิ การตรวจใบแจ้งใบกำกับกับการเคลื่อนย้าย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับศุลกากร และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรมโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อพิจารณาว่าเข้าข่ายการฝ่าฝืนข้อบัญญัติในอนุสัญญาบาเซลหรือไม่ หรืออาจมีการตรวจสอบพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษา พบว่า การดำเนินคดีในกรณีที่พบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย จะกระทำโดยศุลกากรเป็นหลักเนื่องจากเป็นด่านแรกของการตรวจสอบสินค้า หรือของที่นำเข้ามาภายในประเทศ โดยการดำเนินคดีพิจารณาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อาทิ พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 กรณีตรวจพบของที่เข้าข่ายเป็นของเสียอันตรายตามอนุสัญญาบาเซลหรือวัตถุอันตรายชนิดที่ 3 หรือชนิดที่ 4 ตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตรายฯ ที่มีลักษณะเป็นขยะ หรือขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรือเศษของใช้แล้วที่ปนเปื้อนวัตถุอันตรายตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้า

มาในราชอาณาจักร โดยการลักลอบหรือนำเข้าอย่างผิดกฎหมาย การพิจารณาสิ่งคดี กรณีที่พบว่าเป็น การกระทำความผิดหลายบท เช่น เป็นของเสียอันตรายตามอนุสัญญาบาเซลที่มีลักษณะเป็นขยะ อิเล็กทรอนิกส์ที่นำเข้าอย่างผิดกฎหมาย และพิจารณาเห็นว่าเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติการ ส่งออกและนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 บทหนึ่ง เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติ วัตถุอันตรายฯ บทหนึ่ง และยังเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากรฯ ด้วยอีกบทหนึ่ง ในกรณีนี้ การพิจารณาว่าบทความผิดใดเป็นบทหนักนั้น ต้องพิจารณารายกรณีความผิด เนื่องจากอัตราโทษใน แต่ละฐานความผิดมีความแตกต่างกัน การพิจารณาจึงต้องพิจารณาจากโทษจำคุกก่อน หากมีอัตรา โทษจำคุกที่เท่ากัน การพิจารณาโทษว่าบทไหนหนักกว่าต้องพิจารณาจากโทษปรับ โดยจะต้อง พิจารณาตามข้อเท็จจริงในแต่ละกรณีความผิด

สำหรับการพิจารณาว่าสามารถระงับคดีในชั้นศาลากรได้หรือไม่นั้น ให้พิจารณาว่าบทบัญญัติ ที่ให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษบทหนักเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติศุลกากรฯ หรือไม่ หากบท หนักสามารถระงับคดีได้ ให้นิติกรหรือพนักงานศาลากรผู้รับผิดชอบคดี ดำเนินการส่งคดีตามเกณฑ์ การเปรียบเทียบดพ้องร้องตามที่กฎหมายกำหนด หรือหากไม่สามารถระงับคดีในชั้นศาลากรได้ เนื่องจากผู้กระทำความผิดไม่ประสงค์ระงับคดี หรือกฎหมายอื่นมีอัตราโทษสูงกว่า ให้ส่งพนักงาน สอบสวนดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป (เดิมวงษ์ จันทรชุ่ม, 2564)

จากการศึกษาสถานการณ์ของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบัน และการศึกษา การดำเนินคดีในกรณีนี้ที่ตรวจพบว่ามี การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งจากการทบทวนเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการ ลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงข้อเสนอแนะ ในการป้องกันและแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้ โดยผู้วิจัยจักนำเสนอผลการศึกษา ตามลำดับดังต่อไปนี้

- 4.1 สภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย
- 4.2 ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย
- 4.3 เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้า ขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)
- 4.4 การอภิปรายผลการศึกษา

4.1 สภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ ผู้วิจัยสามารถแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ สภาพปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.1.1 สภาพปัญหาของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

สภาพปัญหาของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ผู้วิจัยสามารถแบ่งออกเป็นทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ สภาพปัญหาด้านกฎหมาย สภาพปัญหาด้านการดำเนินคดี และสภาพปัญหาด้านอื่น ๆ

4.1.1.1 สภาพปัญหาด้านกฎหมาย

จากการศึกษา พบว่า การมีกฎหมายห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย อันได้แก่ ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 นั้น ยังไม่ครอบคลุมขยะอิเล็กทรอนิกส์ทุกชนิด แม้กฎหมายดังกล่าวมีผลบังคับใช้และทำให้สถิติการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มีจำนวนลดน้อยลง หรือไม่พบการจับกุมดังกล่าวแล้วนั้น แต่ยังคงพบปัญหาเกี่ยวกับสินค้ามือสองที่จะกลายเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์ในอนาคตได้ เนื่องจากขยะอิเล็กทรอนิกส์บางชนิดสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในภาคอุตสาหกรรมได้ ทำให้เกิดการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศ และอาจพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในอนาคตได้ โดยผู้กระทำความผิดอาจใช้วิธีการเลี่ยงพิกัดศุลกากร

“รูปแบบในการนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้น อาจจะมาในรูปแบบของสินค้ามือสอง ในปัจจุบัน ยกตัวอย่าง กาดม่น้ำ เครื่องทำกาแฟ ที่อายุการใช้งานสิ้นสุดเรียบร้อยแล้ว”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมควบคุมมลพิษ, 2565)

“ประเด็นมันอยู่ตรงนี้ค่ะ มีแค่ตัว 428 เองที่ถูกห้ามนำเข้ามา ถูกกำหนดเลขพิกัดรหัสพิกัด 899 อีกันนะ รหัส 899 คือ ภายใต้อนุสัญญาบาเซล แต่ถ้าในรหัส 000 ก็อาจจะนำเข้าได้อยู่ เพราะมันไม่ได้อยู่ภายใต้อนุสัญญาบาเซล บางอันมันอาจจะไม่สำแดงเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์นะคะ แต่มันจะไปสำแดงว่าเป็นชิ้นส่วนโลหะอะไรก็ได้ที่นำเข้าได้อยู่”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

“ส่วนที่บอกว่ายังมีชนิดอื่น ๆ เหลืออีกไหม เข้าใจว่ายังไงก็ต้องมีครับ เนื่องจากว่าตอนนี้ อย่างเช่น รถยนต์ มีวงจรอิเล็กทรอนิกส์เยอะมาก แต่บางชนิดของมันก็ยังไม่ได้ครอบคลุมนะครับ ยิ่งผ่านไป 3 ปี ก็เร็วมาก ก็จะมีขยะของมัน ตรงนี้ก็ยังไม่ได้ครอบคลุม ถ้าเป็นในวงจร อะไรที่มีแผงวงจรเราก็จะตีได้ว่าเป็นอิเล็กทรอนิกส์ได้”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2565)

“...จริง ๆ แล้วลักษณะของสินค้าที่เข้ามามันจะมีความกำกวมกันหลาย คณะ ๆ กันไป บางคนก็จะแยกไม่ออกเรื่องขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือเศษพลาสติก...พบว่า การนำเข้าก็ใช้วิธีหลบเลี่ยงพิกัดศุลกากรที่ห้ามนำเข้าสินค้านั้น ๆ มันจะมีวิธี มันไม่มีใครโชว์หรอกว่าฉันเอาเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มา มันก็มีเอาเข้าเป็นเศษพลาสติกบ้างอะไรบ้าง...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่าวันที่ 2, 2565)

“บางทีเขาไม่จัดแจงในพิกัดที่ตรงกับพิกัดทางศุลกากร ก็เคยเข้าไปตรวจ บางอันเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์เลย พวกเศษเล็ก ๆ ค่ะ”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

4.1.1.2 สภาพปัญหาด้านการดำเนินคดี

จากการศึกษา พบว่า การดำเนินคดีในกรณีที่พบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยจะกระทำโดยศุลกากรเป็นหลัก บทลงโทษของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มีทั้งทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครอง ซึ่งต้องพิจารณารายกรณีไปว่าผิดตามกฎหมายใดบ้าง ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ไม่พบกรณีของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เข้าสู่กระบวนการทางอาญา ผู้กระทำความผิดมักยินยอมระงับคดีในชั้นศุลกากร และไม่มีคดีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ขึ้นสู่ศาลปกครอง และกรมสอบสวนคดีพิเศษ

“ยังไม่เคยมีคดีของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาเป็นคดีเลยนะ แต่เคยทำเรื่องของการเอาขยะปนเปื้อนมาอัดเป็นก้อน เป็นคดีพิเศษที่ดีเอสไอส่งสำนวนมา”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด, 2565)

“เท่าที่ได้ทำคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ยังไม่เจอคดีตรง ๆ เท่าไหร่เกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการที่หน่วยงานละเลยกฎหมาย... ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของของเสียอันตรายที่ไม่ใช่ขยะอิเล็กทรอนิกส์ ก็มีการฟ้องในลักษณะที่หน่วยงานละเลยหรือไม่ดำเนินการตามกฎหมาย อีกอันหนึ่งก็คือการออกใบอนุญาตโรงงานตามกฎหมายโรงงาน ซึ่งตรงนั้นก็จะมีประเด็นข้อจำกัดเหมือนกัน ในการที่ประสงค์ที่จะควบคุมการนำเข้าหรือส่งออก คดีที่ศาลปกครองมันจะเป็นที่ปลายเหตุ...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“กรมสอบสวนคดีพิเศษ ยังไม่เคยมีคดีกรณีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ แต่เคยทำคดีเกี่ยวกับพวกเศษเหล็ก แต่การนำเข้าเศษเหล็กนั้นไม่มีกฎหมายห้ามนำเข้า ยังสามารถนำเข้ามาได้อย่างถูกกฎหมาย...แต่ปัญหาเกิดขึ้นเมื่อตรวจพบสารปนเปื้อนวัตถุอันตรายคดีจึงเข้าสู่กรมสอบสวนคดีพิเศษ”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 1, 2565)

“การลงโทษ โดยมากจะไม่ลงโทษทางอาญา จะลงโทษทางแพ่ง แผลอ ๆ ปรับถูกกว่าสิ่งที่เขาทำอยู่ อย่าง พ.ร.บ.โรงงานปรับสองแสน เป็นคำสั่งปรับทางแพ่ง แล้วก็ส่วนใหญ่ทางเอกชนก็จะยอมจ่ายค่าปรับมากกว่าที่จะไปยอมเสียในคดี ยอมสู้ในคดี... ค่าปรับสูงสุดสองแสน จริง ๆ แล้วอาจจะปรับไม่ถึง แต่ถ้าไปสู้คดีถ้าไม่ยอมจ่ายค่าปรับเขาก็ต้องไปจำคุก”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

สำหรับวิธีการเพื่อความปลอดภัย ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 50⁵ โดยมีใจความสำคัญ คือ ถ้าศาลเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพ และเห็นว่าหากผู้ต้องหาประกอบอาชีพนั้นต่อไปอาจจะกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามการประกอบอาชีพนั้นมีกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันพ้นโทษไปแล้วก็ได้ และในกรณีของการสั่ง

⁵ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 50 “เมื่อศาลพิพากษาให้ลงโทษผู้ใด ถ้าศาลเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดโดยอาศัยโอกาสจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ หรือเนื่องจากการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพ และเห็นว่าหากผู้ต้องหาประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นต่อไปอาจจะกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ศาลจะสั่งไว้ในคำพิพากษาห้ามการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพนั้นมีกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันพ้นโทษไปแล้วก็ได้”

ห้ามประกอบกิจการ ปิดโรงงาน ตามพระราชบัญญัติโรงงาน มาตรา 37⁶ ที่มีใจความสำคัญว่า ผู้ประกอบกิจการโรงงานผู้ใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือการประกอบกิจการโรงงานมีสภาพที่อาจก่อให้เกิดอันตราย ความเสียหาย หรือความเดือดร้อน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นระงับการกระทำที่ฝ่าฝืน หรือแก้ไขหรือปรับปรุงหรือปฏิบัติให้ถูกต้องหรือเหมาะสมภายในระยะเวลาที่กำหนดได้นั้น จากการศึกษาพบว่า ในกรณีเมื่อพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ของโรงงานอุตสาหกรรม ยังไม่เคยมีการสั่งห้ามประกอบอาชีพตามมาตรา 50 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และไม่มีการสั่งปิดกิจการตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติโรงงานฯ แต่จะพบในรูปแบบของการสั่งให้มีการปรับปรุงแก้ไขโรงงานให้เป็นไปตามระเบียบ

“การยึดใบอนุญาตโรงงาน หากพบว่าโรงงานมีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ มันเป็นกลไกของ พ.ร.บ.โรงงาน การลักลอบนำเข้าเข้ามาในประเทศไทยไม่ผิด พ.ร.บ.โรงงาน จะมีประกาศของกรมโรงงานฯ ตัวนิ่งที่ออกมา 428 ชนิด ล็อกกันกับประกาศกระทรวงพาณิชย์ ก็คือว่าห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มาเป็นวัตถุอันตราย อันนี้เราประกาศเหมือนให้ลือคเฉย ๆ คือจริง ๆ คุณเข้าประเทศมาก็ผิดตามประกาศกระทรวงพาณิชย์อยู่แล้ว แต่มันจะต้องไปดูว่าโรงงานมีมาตรฐาน เป็นไปตามระเบียบกฎหมายถูกต้องหรือไม่ หากเป็นโรงงานเถื่อนเราจะใช้วิธีการสั่งปรับปรุงแก้ไข และดำเนินคดีเอา แต่ว่าขั้นตอนไปสู่การเพิกถอนยังไกลอยู่”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2565)

“สำหรับการดำเนินงานโดยปกติถ้ากรมโรงงานอุตสาหกรรมตรวจพบการไม่ได้มาตรฐานของโรงงาน ก็จะเป็นผู้มีอำนาจในการสั่งให้ปรับปรุง เมื่อโรงงานปรับปรุงเรียบร้อยแล้วก็สามารถยังเปิดต่อไปได้อยู่ อย่างไรก็ตามในส่วนนี้ต้องดูความร้ายแรงของลักษณะความผิดที่เกิดขึ้น ประกอบกันด้วย สำหรับปอ. มาตรา 50 ในเรื่องของการห้ามประกอบอาชีพนั้นอีก ยังไม่เคยมีสำหรับกรณีลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

⁶ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 มาตรา 37 “ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่พบว่า ผู้ประกอบกิจการโรงงานผู้ใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ หรือการประกอบกิจการโรงงานมีสภาพที่อาจก่อให้เกิดอันตราย ความเสียหาย หรือความเดือดร้อนแก่บุคคลหรือทรัพย์สินที่อยู่ในโรงงานหรือที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงงาน ในทห พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นระงับการกระทำที่ฝ่าฝืนหรือ ปรับปรุงหรือปฏิบัติให้ ถูกต้องหรือเหมาะสมภายในระยะเวลาที่กำหนดได้

ในกรณีที่เห็นสมควร เมื่อได้รับอนุมัติจากปลัดกระทรวง หรือผู้ซึ่งปลัดกระทรวงมอบหมาย ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจผูกมัดประทับตราเครื่องจักรเพื่อมิให้เครื่องจักรทำงานได้ ในระหว่างการ ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง”

4.1.1.3 สภาพปัญหาด้านอื่น ๆ

จากการศึกษา พบว่า ประเทศไทยยังคงมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ กล่าวคือ มีของเสียอันตรายชุมชน เช่น ขยะอิเล็กทรอนิกส์ แบตเตอรี่ ถ่านไฟฉาย ภาชนะบรรจุสารเคมี กระจกสเปร์ยต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยเฉลี่ยประมาณ 4 แสนตันต่อปี และมีการกำจัดด้วยวิธีที่ถูกต้องเพียงแค่ร้อยละ 20 เท่านั้น ส่วนหนึ่งเกิดการใช้ชีวิตของประชาชนที่มีแนวโน้มการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในระยะเวลาที่สั้นลง โดยเฉพาะในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 พบว่ามีการเปลี่ยนอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้ามากขึ้น ทำให้ปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น การจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ไม่ถูกต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องได้ นอกจากนี้ยังเป็นการสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ เนื่องจากตัวโลหะต่าง ๆ ที่อยู่ในขยะอิเล็กทรอนิกส์ถือว่าเป็นทรัพยากรที่มีค่า สามารถนำกลับมาใช้ในกระบวนการผลิตต่อไปได้ หากได้รับการจัดการหรือผ่านกระบวนการรีไซเคิลที่ถูกต้อง ปัจจุบันมี (ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ซึ่งมีเหตุผลความจำเป็นต้องมีการจัดเก็บรวบรวม คัดแยก ถอดชิ้นส่วน และกำจัดซากผลิตภัณฑ์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อให้มีระบบการจัดการซากขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความรับผิดชอบของผู้ผลิตและผู้นำเข้า อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการประกาศใช้ในปัจจุบัน เนื่องจากอยู่ในระหว่างขั้นตอนการดำเนินการพิจารณาร่าง (ชนิษฐา จันทรเจริญ, 2565)

“...อีกเรื่องคือ พ.ร.บ. เกี่ยวกับการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ คือมีการร่างพ.ร.บ. มาแล้ว แต่ยังไม่มีการประกาศใช้ พ.ร.บ. ฉบับนี้ผ่านได้ ยังไม่มีการประกาศใช้สักที”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

4.1.2 ผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลเสียอย่างกว้างขวางในทุกด้าน เนื่องจากขยะอิเล็กทรอนิกส์มีสารอันตรายเป็นส่วนประกอบ ในการลักลอบนำเข้าซึ่งเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายนั้น มักไม่ได้รับการกำจัดหรือจัดการกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวที่ถูกต้อง จากการศึกษาผู้วิจัยได้แบ่งผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

4.1.2.1 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

(1) สารพิษปนเปื้อนในดินและน้ำ ขั้นตอนการรื้อของเก่าบางประเภทจะมีการทิ้งเศษหรือสารอันตรายลงดิน เช่น การรื้อรถยนต์ต่าง ๆ จะมีน้ำมันเครื่องไหลลงพื้นดิน การเทน้ำกรดจากแบตเตอรี่รถยนต์ทิ้งลงดิน หรือการทิ้งเศษกระจกจากจอโทรทัศน์ ส่งผลทำให้สารตะกั่วที่อยู่ในจอภาพแพร่กระจายสู่ดินและน้ำ นอกจากนี้ยังพบการเผาเศษวัสดุที่เป็นสาเหตุทำให้สารพิษในเศษวัสดุปนเปื้อนอยู่ในขี้เถ้าที่

เหลืออยู่สะสมในดินและแพร่สู่แหล่งน้ำ ซึ่งสารเคมีอันตรายดังกล่าวจะสะสมผ่านห่วงโซ่อาหารและส่งต่อไปยังสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ในระบบนิเวศ ส่งผลทำให้ระบบนิเวศถูกทำลาย เสียสมดุล นำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ภาวะโลกร้อน ปัญหาภาวะแห้งแล้ง ปัญหาการพังทลายของดิน ปัญหาแม่น้ำเน่าเสีย เป็นต้น (สุจิตรา วาสนาดำรงดี และปเนต มโนมัยวิบูลย์, 2555)

(2) สารพิษปนเปื้อนในอากาศ ข้อเท็จจริงพบว่า ชุมชนมักใช้วิธีการเผาชิ้นส่วนขยะอิเล็กทรอนิกส์เพื่อแยกเอาวัสดุมีค่า เช่น การเผาสายไฟเพื่อเอาทองแดง การเผาชิ้นส่วนพลาสติกเพื่อเอาน้ำมันซึ่งเป็นโลหะ เป็นต้น การเผาชิ้นส่วนดังกล่าว ส่งผลทำให้เกิดควันพิษ กลิ่นเหม็นและขี้เถ้าที่สามารถฟุ้งกระจายไปได้ไกลตามกระแสลม และเกิดสารพิษต่าง ๆ ได้แก่ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ คาร์บอนมอนอกไซด์ สารอินทรีย์ระเหยง่าย โลหะหนักและสารไดออกซินและฟูแรน ซึ่งเป็นสารก่อมะเร็งที่ร้ายแรง และสามารถขยายผลกลายเป็น “หมอกควันข้ามพรมแดน” ได้ กล่าวคือ มลพิษทางอากาศไม่ได้เป็นภัยต่อผู้คนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีมลพิษสูงเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ในความเป็นจริงแล้ว มลพิษทางอากาศนั้นไม่มีขอบเขต เพราะมลพิษชนิดนี้สามารถแพร่ไปได้ไกลจากแหล่งกำเนิดได้ ส่งผลกระทบในวงกว้าง ไม่จำกัดพื้นที่ และทวีความรุนแรง นอกจากนี้ มีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) ไว้ว่า ความเป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การกระจายผลประโยชน์และภาระด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรม ซึ่งหากไม่สามารถจัดการกับมลพิษทางอากาศจากหมอกควันข้ามพรมแดนได้ จะเกิดความไม่เป็นธรรมด้านสิ่งแวดล้อมต่อประชาชนในประเทศ ดังนั้นรัฐบาลต้องแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน (กรีนพีซ, 2562)

(3) สารพิษทำลายชั้นโอโซน ที่เห็นได้ชัดคือ การนำวัสดุจากคอมเพรสเซอร์ของตู้เย็น และเครื่องปรับอากาศที่มีน้ำยาแอร์ หรือสารทำความเย็น โดยการเผาและผ่าคอมเพรสเซอร์แล้วเทสารทำความเย็นทิ้งนั้น ทำให้สารทำความเย็นในเครื่องรุ่นเก่าโดยเฉพาะ สารคลอโรฟลูออโรคาร์บอน (CFCs) ซึ่งเป็นสารที่ทำลายชั้นโอโซน ระเหยสู่ชั้นบรรยากาศและขึ้นไปทำลายชั้นโอโซนที่ป้องกันรังสีความร้อนแผ่เข้าสู่พื้นโลกมากขึ้น ส่งผลให้เกิดรูรั่วในชั้นโอโซน (สุจิตรา วาสนาดำรงดี และปเนต มโนมัยวิบูลย์, 2555)

“ต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมไม่เคยถูกคำนวณไปเป็นต้นทุนของเอกชน เขาเอาขยะที่เขาเอาเข้ามามันอาจจะเป็นของจากประเทศจีน เพราะเขาต้องการจำกัดขยะของเขา แต่พอมายอยู่ในประเทศเรา มาเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล แล้วเขามาทำจัดโดยการหลอม แล้วเขาได้ของมีค่า เพราะในขยะอิเล็กทรอนิกส์มีของมีค่าอยู่ แล้วเขาเอาของมีค่านั้นไปขาย แต่ขยะกากสุดท้ายที่ต้องเอาไปจำกัดมีราคาแพง เขาไม่เอาไปกำจัดแบบถูกต้อง แต่เขาทิ้งไว้ในโรงงาน ดังนั้น ถามว่าเขาคุ้มไหม เขาคู่ เพราะว่าความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมมันไม่เคยถูกเอาไปเป็นต้นทุนในการรีไซเคิล”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

“ผลกระทบจะไม่เกิดกับบุคคลโดยตรง แต่สิ่งแวดล้อมจะได้รับความเสียหายเต็ม ๆ จากสารพิษนั้น”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากสำนักงานัยการสูงสุด, 2565)

“...ส่งผลกับการทำอะไรทำนา การทำปุ๋ยคูล์ว กับทรัพย์สินของประชาชน รวมถึงสมบัติของแผ่นดินด้วย ระบบนิเวศทั้งหมด กระทบต่อสิ่งแวดล้อม...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“ผลกระทบเกิดกับสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ อย่างประชาชนกรณีหากมีการฟ้องร้อง และพิสูจน์ว่าโรงงานอุตสาหกรรมเป็นสาเหตุของความเสียหายนั้น ก็จะมีการฟ้องร้อง มีการลงโทษทางอาญาหรือจ่ายค่าสินไหมทดแทนในลำดับต่อไป แต่กรณีของสิ่งแวดล้อม หากเกิดความเสียหายต้องแยกออกจากกัน ไม่มีศูนย์รวมผู้รับผิดชอบส่วนนี้โดยตรงที่ชัดเจน...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหนึ่งราย พบว่า ต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม มักไม่ได้ถูกนำไปคำนวณกับต้นทุนของเอกชน ซึ่งต้นทุนสิ่งแวดล้อม (Environmental Costs) คือ ต้นทุนที่เกิดขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการดำเนินงานของกิจการส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อในการจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม และผู้ได้รับผลกระทบ เป็นต้น (วิริยา จงรัชชสิทธิ์, 2562) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผลกระทบที่เกิดจากการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ไม่ได้รับการดำเนินการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม เนื่องจากโรงงานรีไซเคิลไม่มีการบริหารจัดการ โดยนำความเสี่ยงที่คาดว่าสิ่งแวดล้อมจะได้รับความเสียหายจากกิจการของตนเองไปคิดคำนวณรวมอยู่ในต้นทุนด้วย

4.1.2.2 ผลกระทบด้านสุขภาพของมนุษย์

เครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์แต่ละประเภทมีส่วนประกอบเป็นสารอันตรายที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การปนเปื้อนของสารเคมีอันตรายในดิน น้ำ อากาศ ส่งผลต่อสุขภาพของมนุษย์โดยตรง แต่ผลเสียที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดโดยฉับพลัน แต่จะส่งผลในระยะยาว ยกตัวอย่างกรณีศึกษา ของชาวบ้านในพื้นที่ ตำบลน้ำพุ อำเภอเมือง และตำบลรางบัว อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ได้รับความเดือดร้อนมากกว่า 16 ปี จากปัญหาโรงงานรับกำจัดกากขยะทิ้งสารพิษ ทำให้น้ำใต้ดินปนเปื้อนสารเคมี และไม่มีการฟื้นฟูแหล่งน้ำใต้ดิน จากการตรวจสอบข้อมูลพบว่า เมื่อปีพ.ศ. 2560 ทางโรงพยาบาลศูนย์ราชบุรี มีผลการสุ่มตรวจสุขภาพชาวบ้านหมู่ 1 ตำบลน้ำพุ จำนวน 82 คน

เป็นชาย 26 คน และหญิง 56 คน โดยมีระยะห่างระหว่างบ้านไปยังโรงงานใกล้ที่สุด 0.5 กิโลเมตร และไกลที่สุด 6 กิโลเมตร พบปัญหาสุขภาพมากที่สุดได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง และระบบผิวหนัง รองลงมาเป็นระบบกระดูกและกล้ามเนื้อ อาการเวียนศีรษะมึนงง หลังจากมีการร้องเรียนบริษัท ที่ประกอบธุรกิจประเภทให้บริการเกี่ยวกับการบำบัดกำจัดวัสดุเหลือใช้กากของเสียจากโรงงาน อุตสาหกรรม โดยนำมาผ่านกระบวนการรีไซเคิลแบบครบวงจร รวมถึงการฝังกลบกากของเสีย ประเภทไม่เป็นอันตรายยังหลุมฝังกลบกากของเสียของบริษัทด้วย ซึ่งผลการคัดกรองในเบื้องต้น ได้คัดเลือกตัวแทนเข้ารับการตรวจคัดกรองหาสารโลหะหนักจำนวน 4 รายการ ได้แก่ แมงกานีส ตะกั่ว นิกเกิล และสารหนู โดยอ้างอิงจากผลการตรวจสิ่งแวดล้อมในน้ำและในดินของกรมโรงงาน อุตสาหกรรม และกรมควบคุมมลพิษที่คาดว่าจะปนเปื้อนสู่ร่างกายมนุษย์ได้ ซึ่งได้กลุ่มตัวแทน ทั้งหมด 26 คนในแต่ละช่วงอายุ ผลการตรวจจากห้องปฏิบัติการพบว่า ผลการตรวจจาก 4 รายการ พบว่า ค่าแมงกานีส มีค่าเกินมาตรฐาน จำนวน 25 คน (เดลินิวส์, 2561)

ตัวอย่างอีกกรณีหนึ่ง คือ โรงงานอุตสาหกรรมที่เทศบาลมาบตาพุด จากการศึกษา งานวิจัยเรื่อง ผลกระทบต่อชุมชนที่เกิดจากการตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดในโครงการพัฒนา พื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก: กรณีของเทศบาลเมืองมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีภาวะการเจ็บป่วยจากมลพิษของโรงงานอุตสาหกรรมมาบตาพุด จะเป็นโรค เกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ภูมิแพ้ ผื่นคัน ได้แก่ การแพ้ น้ำ และแพ้อากาศ เนื่องจากโรงงาน อุตสาหกรรมมาบตาพุดจะปล่อยสารเคมีต่าง ๆ ออกมา ซึ่งเป็นผลทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบต่อ สุขภาพ ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนที่อาศัยในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดเป็นผลกระทบโดยตรง เช่น ป่วยเรื้อรังด้วยไข้หวัด โรคระบบทางเดินหายใจ โรคภูมิแพ้ ผื่นคัน และโรคมะเร็ง ทำให้คนมี รายจ่ายเพิ่มขึ้น คือ ค่ารักษาพยาบาล เนื่องจากคนในชุมชนมีสุขภาพที่อ่อนแอและเจ็บป่วยมากขึ้น กว่าเดิม โดยเฉพาะคนงานจำนวนมากที่เจ็บป่วยด้วยโรคจากมลพิษทางอากาศและสารเคมีอันตราย จากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีแนวโน้มกระจายวงกว้าง และทวีความรุนแรงขึ้นในทุกภูมิภาค สารพิษที่ อยู่ในบรรยากาศส่งผลให้ประชาชนมีโอกาสเสี่ยงเกิดเป็นโรคมะเร็งได้ เนื่องจากสารมลพิษเหล่านี้เป็น สารก่อมะเร็งถึงแม้ว่าบางตัวจะไม่เกินค่ามาตรฐาน แต่เมื่อสารเหล่านี้ถูกปล่อยออกมาหลายตัวจะช่วย เสริมฤทธิ์กันทำปฏิกิริยาทางเคมี จะเกิดสารอันตรายมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีโอกาสเสี่ยงสูงที่ประชาชนที่ได้รับ สัมผัสสารเหล่านี้ อาจจะเป็นมะเร็งในอนาคตได้ (ศิริโชค ประทุมพิทักษ์, 2561)

นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ออกรายงานฉบับแรกเกี่ยวกับผลกระทบ ของขยะอิเล็กทรอนิกส์ต่อสุขภาพเด็ก (Children and Digital Dumpsites) และเรียกร้องให้มีการ ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีข้อมูลมากขึ้น เพื่อปกป้องดูแลเด็ก วัยรุ่น และสตรีมีครรภ์ หลายล้านคนทั่วโลกจากภัยคุกคามด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นเนื่องจากกระบวนการจัดการขยะอุปกรณ์ ไฟฟ้าหรืออิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ได้มาตรฐาน จากการรายงานพบว่า มีผู้หญิงถึง 12.9 ล้านคนที่ทำงานอยู่

ในภาคส่วนการจัดการขยะนอกระบบเศรษฐกิจ (informal sector) เช่น คนเก็บขยะ หรือ รถเร่รับซื้อของเก่า ซึ่งมีโอกาสต้องสัมผัสกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นพิษที่จะทำอันตรายต่อสุขภาพผู้หญิง และทำให้ทารกในครรภ์มีความเสี่ยงด้านสุขภาพและพัฒนาการไปตลอดชีวิต ผลกระทบด้านสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น ได้แก่ ทารกในครรภ์เสียชีวิต การคลอดก่อนกำหนด หรือทารกมีขนาดตัวเล็กผิดปกติ และเมื่อเติบโตขึ้นอาจมีปัญหาด้านพัฒนาทางสติปัญญาและอารมณ์ ในขณะเดียวกัน มีเด็กและวัยรุ่นมากกว่า 18 ล้านคน ซึ่งบางคนมีอายุไม่เกิน 5 ปี มีส่วนร่วมภาคอุตสาหกรรมแปรรูปขยะนอกระบบ เด็กมักได้รับหน้าที่ให้ช่วยพ่อแม่หรือผู้ดูแลในการรีไซเคิลขยะอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากมือของเด็กมีขนาดเล็กจึงสามารถจัดการกับชิ้นส่วนขนาดเล็กได้คล่องแคล่วกว่า และยังมีเด็กอีกจำนวนมากที่ดำเนินวิถีชีวิต เช่น ไปโรงเรียน และเล่นใกล้พื้นที่รีไซเคิลขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่มีการปนเปื้อนสารพิษปริมาณสูง โดยเฉพาะตะกั่วและปรอท ที่ส่งผลร้ายต่อร่างกายและระดับสติปัญญา โดยเฉพาะสมองของเด็กที่กำลังพัฒนา เด็กที่สัมผัสขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้นมีความเสี่ยงต่ออันตรายจากสารพิษมากกว่าผู้ใหญ่ เพราะร่างกายอ่อนแอกว่า ตัวเล็กกว่า และไม่สามารถกำจัดสารพิษออกจากร่างกายได้ดีเท่าผู้ใหญ่ (World Health Organization, 2021)

“ส่งผลกระทบต่อสุขภาพชีวิตอนามัยของประชาชนระยะยาวซึ่งพวกของเสียอันตราย โลหะหนักหรือสารปนเปื้อนในดิน มันก่อให้เกิดมลพิษในระยะยาว มันไม่เฉียบพลัน พอมันเกิดสารตกค้างในดินมันก็ส่งผลเสียอย่างน่าอัศจรรย์...”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

4.1.2.3 ผลกระทบด้านสังคม

สารพิษจากการทำลายหรือกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ปนเปื้อนในดิน น้ำ และอากาศ จะส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงนั้นโดยตรง กล่าวคือ สารเคมีอันตรายที่ปนเปื้อนในดิน น้ำ และอากาศ จะทำให้วิถีชีวิต และต้นทุนชีวิตของชุมชนบริเวณใกล้เคียงเปลี่ยนไป เช่น จากเดิมชุมชนดังกล่าวสามารถใช้น้ำอุปโภคบริโภคได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย แต่เมื่อเกิดการปนเปื้อนสารเคมี ทำให้ไม่สามารถอุปโภคบริโภคน้ำในพื้นที่นั้นได้อีก จำเป็นต้องซื้อน้ำจากที่อื่นมาเพื่อใช้ทดแทน เป็นต้น ในกรณีนี้สร้างความเสียหาย และส่งผลทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนต่ำลงด้วย ในขณะเดียวกันบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยปนเปื้อนไปด้วยสารเคมีอันตราย ซึ่งอาจก่อให้เกิดโรคร้ายแรงตามมา นอกจากนี้ สารเคมีอันตรายสามารถแพร่กระจายไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ได้อีกด้วย ทั้งทางอากาศและน้ำ ดังที่กล่าวไปในเบื้องต้นแล้วว่า การแพร่กระจายของสารเคมีมีลักษณะไร้พรมแดน

“สิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตของเขา ไม่ว่าจะเป็ น น้ำใช้ น้ำเกษตร อุปโภคบริโภค อย่ างไรก็ตามแต่ แหล่งน้ำเขาถูกทำลาย ด้วยการประกอบกิจการประเภ ทนี้ นั้นหมายถึง ชีวิตของคนในชุมชนนั้นเสียไปเลยนะ ต้นทุนที่เขาไม่เคยต้องซื้อน้ำมาอาบ เขาต้องซื้อน้ำ อาบ น้ำใช้ น้ำหุงข้าว มันคือต้นทุนที่เพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นความร้ายแรงที่เกิดขึ้นกับคนใน ชุมชน อันต่อมาก็คือว่า สมมุติว่าพ่อแม่ของเราพยายามจัดหาที่ดินแปลงหนึ่งส่งต่อให้เรา แต่ ที่ดินแปลงนั้นไปใกล้กับโรงงานที่ทำ ที่ดินของเราเสียหาย เราจะส่งที่ดินที่ปลอดภัยให้กับลูก ไม่ได้ เพราะมันถูกทำลายไปแล้ว เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ไม่เคยคิดว่าเป็นส่วนหนึ่งของความ เสียหายในอนาคตที่เกิดขึ้น”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

“ยกตัวอย่างในชุมชนหนึ่ง หากเกิดความเสียหายน้ำได้รับสารปนเปื้อน การที่จะ ปรับปรุงคุณภาพน้ำบริเวณนั้น ประชาชนในชุมชนต้องดำเนินการไปร้องเรียนหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องเอง ซึ่งค่อนข้างมีความยุ่งยากและใช้เวลานานกว่าจะพิสูจน์ได้ ความเสียหายที่ เกิดขึ้นอาจจะไม่มีอยู่แล้ว ที่สำคัญไม่ว่าจะเป็ นปัญหาโรงงานอุตสาหกรรมประเภทใด ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นผลคือจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนเปลี่ยนไป”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

4.1.2.4 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ

จากผลการศึกษาผลกระทบจากการนำเข้าขยะจากต่างประเทศ พบว่า ประเทศจีนมีการ ส่งออกขยะมายังประเทศไทยสูงที่สุด และภายหลังจากรัฐบาลประเทศจีนได้มีประกาศมาตรการห้าม นำเข้าขยะจากต่างประเทศ ทำให้ขยะไหลมาประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มขยะ อิเล็กทรอนิกส์ และขยะพลาสติก ซึ่งภาชี้นำเข้าเป็น 0% หลังจากที่มีการตกลงเปิดเขตการค้าเสรี ประเด็น ดังกล่าวส่งผลกระทบ 2 ด้าน คือ ทำให้ขยะในประเทศล้น ราคาขยะตก กำไรลดลง ไม่สามารถกระตุ้นให้มีการ ลงทุนธุรกิจรีไซเคิลเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งกระทบต่อการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาขยะในภาพรวม อีกทั้ง ยังไม่สามารถจูงใจให้ประชาชนแยกขยะไปขาย แต่ในทางกลับกัน เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้โรงงานรีไซเคิลนำเข้า ขยะแทน เพราะสะดวกต่อการใช้และมีราคาถูก ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งทิ้งขยะในที่สุด (ประชาชาติธุรกิจ, 2562)

สำหรับกรณีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ก็เช่นเดียวกัน จากการศึกษาพบว่า การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มานั้น ผู้นำเข้าจะมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการซื้อเศษวัสดุภายในประเทศ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการที่ประเทศต้นทางมีความต้องการที่จะทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวอยู่แล้ว จึงทำให้

ราคาถูก หรือไม่มีตั้งราคาขายแต่อย่างใด ผู้ลักลอบจึงลักลอบนำเข้ามาด้วยต้นทุนที่ต่ำส่งผลทำให้ธุรกิจรีไซเคิลในประเทศไทยมีรายได้ลดน้อยลง และกำไรลดน้อยลง

“การทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์มีค่าใช้จ่ายในการทิ้งทั้งสิ้น ดังนั้นหากประเทศปลายทางรับฟรี ประเทศต้นทางยิ่งยินดีที่จะนำมาทิ้ง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

“ถ้าถึงขั้นลักลอบมาแล้ว ของพวกนี้มีราคา ฝังกลบจะเป็นอีกมุมหนึ่งเลย คือเป็นขยะที่ไม่มีใครเอา ขยะอิเล็กทรอนิกส์คือมีราคา ทำยังไงถึงจะไปถึงปลายทางได้ถูกที่สุดเพื่อได้กำไรสูงสุด โดยที่ว่าต้นทุนสิ่งแวดล้อมเป็นต้นทุนทั้งหมด เพราะฉะนั้นเขาจะลดต้นทุนตรงนี้ให้ได้มากที่สุด”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2565)

“ก่อนที่จะมีการห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยส่วนมากสินค้าประเภทเศษขยะไม่ว่าจะเป็น แผงวงจร แผงทองแดงทั้งหลายนั้น ภาษีศุลกากรในปัจจุบัน 0 % เศษเหล็ก เศษทองแดง ทองเหลือง หรือแม้กระทั่ง ถ้ามองเป็นแผงวงจรเก่าที่ใช้แล้ว คือ 0%”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 1, 2565)

4.2 ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

จากการศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านดังต่อไปนี้

4.2.1 ปัจจัยด้านพื้นที่

จากการศึกษาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ พบว่า พื้นที่ในภาคตะวันออก โดยเฉพาะบริเวณท่าเรือแหลมฉบัง ที่มีมาตรการพบว่าการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มากกว่าที่อื่น ๆ เนื่องจาก ภาคตะวันออกเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม มีเขตปลอดอากร (Free Zone) กล่าวคือ เขตพื้นที่ที่กำหนดไว้ เพื่อประโยชน์ทางอากรศุลกากรในการประกอบอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรือกิจการอื่นที่เป็นประโยชน์แก่การเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อาทิ ได้รับยกเว้นภาษีขาเข้า และขาออก ประกอบกับท่าเรือแหลมฉบัง เป็นท่าเรือหลักในการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ จึงทำให้มีมาตรการพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์บริเวณดังกล่าวมากที่สุด

“ทำไม กทม. ผู้ป่วยติดโควิดเยอะที่สุด เพราะคนเยอะ ท่าเรือแหลมฉบังมีการนำเข้าส่งออกเยอะที่สุด เพราะฉะนั้นการตรวจเจออะไรพวกนี้มันต้องเยอะที่สุดเป็นเรื่องปกติ เคยไปดูงานมามันเป็นเมกะพอร์ต เมกะพอร์ตคือมีเครื่องตรวจจับทั้งนำเข้าและส่งออก มีการเอกซเรย์ที่เข้มข้น เป็นด่านที่ทำเรือใหญ่ เรือเข้าได้มากกว่า”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2565)

“เนื่องจากภาคตะวันออกเป็นภาคที่มีการส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรมตามนโยบายของรัฐบาลอยู่แล้ว และเป็นภาคที่มีเขต Free Zone ที่สามารถประกอบกิจการทางด้านอุตสาหกรรมโรงงานได้ ซึ่งเหตุผลดังกล่าวถือว่าเป็นหนึ่งในสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาอยู่แล้ว โดยเฉพาะท่าเรือแหลมฉบัง นับว่าเป็นท่าเรือใหญ่ ในด้านการนำเข้า ทำให้ในเรื่องของการก่อตั้งโรงงานหรือการเลือกเขตบริเวณเพื่อประกอบกิจการนั้น จะมีระยะระหว่างท่าเรือและโรงงานนั้น ไม่ห่างไกลกันนั่นเอง จะเห็นได้ว่าจากเหตุผลที่ว่าภาคตะวันออกนั้นได้รับการสนับสนุนในเรื่องของการลงทุนด้านอุตสาหกรรม และเป็นสถานที่ที่มีท่าเรือชั้นนำขนาดใหญ่ ทำให้บริเวณภาคตะวันออกเป็นพื้นที่ที่พบปัญหามากที่สุด”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมควบคุมมลพิษ, 2565)

“การพัฒนาเศรษฐกิจภาคตะวันออก ย้อนไป 30 ปี สมัยรัฐบาลพลเอกเปรมในการขยายผังเมืองโรงงานโครงการมาบตาพุด ก็มองเห็นว่าเรามีก๊าซธรรมชาติที่ค้นพบในอ่าวไทย เขามองไว้สองจุดก็คือที่ภาคตะวันออกกับภาคใต้เพราะว่าก๊าซธรรมชาติมันอยู่ในพื้นที่กลางอ่าวไทย โรงงานปิโตรทั้งหลายเกิดที่จังหวัดระยองหรือที่มาบตาพุด ภาคตะวันออกเป็นจุดยุทธศาสตร์ หนึ่งคือใกล้กรุงเทพฯที่สุด สองสามรถที่จะไปทางลาว เขมร จีนได้ สามคือใกล้ทะเล รองรับการนำเข้าส่งออกขนาดใหญ่ มาก ๆ ที่ชลบุรีแหลมฉบัง ท่าเรือแหลมฉบังมีศักยภาพในการรองรับจากตู้คอนเทนเนอร์ที่ใส่ขยะอิเล็กทรอนิกส์มากมาย พอขึ้นปุ๊บมันก็กระจายไปได้สะดวกเร็วมาก มีทางรถไฟด้วย ทางน้ำด้วย ทางแม่น้ำเจ้าพระยาได้ขนส่งทางน้ำถูกที่สุดอยู่แล้ว ทางอากาศก็มีสนามบินอู่ตะเภา ทางรถไฟ”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“ที่มันอยู่โซนภาคตะวันออกเพราะว่าท่าเรือแหลมฉบังเป็นท่าเรือที่ใหญ่ที่สุดของประเทศขณะนี้ ปริมาณของที่เข้ามาในประเทศหรือส่งออกจากในประเทศเนี่ย ตรงนั้นก็จะเป็นจุด Center”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 3, 2565)

4.2.2 ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย

4.2.2.1 การขาดกำลังคน

เนื่องจากท่าเรือแหลมฉบังเป็นท่าเรือสินค้าที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีปริมาณเรือขนส่งสินค้าที่เข้ามาเทียบท่าต่อวันจำนวนมาก ข้อมูลในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2565 สถิติผลการดำเนินงานท่าเรือแหลมฉบังมีจำนวนเรือเทียบท่ารวมทั้งสิ้น 3,818 ลำ ประกอบด้วย เรือตู้สินค้า เรือสินค้าทั่วไป เรือ RO-RO เรือสินค้าเทกอง เรือลำเลียง และเรืออื่น ๆ ทั้งนี้เมื่อเทียบกับปริมาณเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน มีสัดส่วน 100 ต่อ 10 เท่านั้น (สถิติผลการดำเนินงาน ท่าเรือแหลมฉบัง, 2565)

“ท่าเรือแหลมฉบังเองมีค่าเฉลี่ยในการนำเข้าสินค้าถึง 2,000 ชิกเมนต์ต่อวัน และ การส่งออกสินค้าจะเฉลี่ยอยู่ที่ 120,000 ชิกเมนต์ต่อเดือน ซึ่งอุปสรรคที่จะเห็นได้ชัดคือ จำนวนของบุคลากรที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินการตรวจสอบสินค้า ซึ่งเมื่อพูดถึงหน้าที่ของเจ้าหน้าที่เองนั้นไม่ได้มีหน้าที่เพียงแค่ตรวจสอบสินค้าเพียงเท่านั้นยังมีหน้าที่ที่หลากหลายไม่ว่าจะดูแลในเรื่องของภาษี หรือแม้แต่ต้องไปตรวจประจำโรงงานต่าง ๆ ซึ่งทำให้ในเรื่องของการตรวจสอบทางหน่วยงานจะไม่สามารถทำการสุ่มตรวจสอบได้ตลอดเวลา โดยอาจจะทำให้เกิดปัญหาการลักลอบหรือปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมาได้”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 1, 2565)

“ถ้าเปรียบเทียบกับปริมาณสินค้ากับปริมาณงานนำเข้า – ส่งออกที่ศุลกากรจะต้องดูแลกับทรัพยากรเช่นอัตรากำลังของเราเนี่ย เราไม่มีทางที่จะตรวจสอบสินค้าทั้ง 100% ได้ที่เป็นการนำเข้า ส่งออก เพราะฉะนั้นสิ่งที่ศุลกากรใช้ซึ่งเป็นมาตรฐานทั่วไปของมาตรฐานโลกคือเราใช้หลักการบริหารความเสี่ยง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 3, 2565)

นอกจากข้อจำกัดในด้านกำลังคนในการปฏิบัติงานที่ส่งผลให้การตรวจผู้สินค้าที่เข้ามาเทียบท่าบริเวณท่าเรือแหลมฉบังไม่ครอบคลุมทั้งหมดนั้น ในการตรวจสอบบางกรณีมีต้นทุนที่ผู้ประกอบการต้องเสียด้วย เช่น ต้นทุนด้านเวลา กรณีที่ต้องกักสินค้าไว้สำหรับตรวจสอบก่อน และการเสียค่าธรรมเนียมบางกรณี เป็นต้น ทำให้ในการปฏิบัติงานจำเป็นต้องคำนึงถึงผู้ประกอบการร่วมด้วย

“เราก็จะเลือกตรวจสินค้าที่มีความเสี่ยงนะครับ ก็จะต้องดูตามหลักเกณฑ์ ตามช่วงเวลาช่วงวัน มีการวิเคราะห์คำนวณประเมินความเสี่ยงว่าตรงนี้ สินค้าลักษณะไหนที่คุณจะเลือกตรวจบ้าง เพื่อให้กระทบกับผู้ประกอบการที่สุจริตน้อยที่สุด”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 3, 2565)

“เนื่องจากในการสุ่มตรวจต่าง ๆ เองนั้นก็ยังมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการด้วย อาจจะทำให้โรงงานที่ได้รับการสุ่มตรวจบ่อย ๆ ดำเนินการร้องเรียนตามหลังได้เช่นกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 1, 2565)

4.2.2.2 ปัญหาด้านการตีความตัวบทกฎหมาย

การตีความตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่เป็นอุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ จากการศึกษาพบว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานศุลกากร ผู้ซึ่งเป็นด่านหน้าในการตรวจตรา คัดกรองสินค้าที่เข้ามาเทียบท่าเรือ ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องศึกษากฎหมายหลายฉบับ เนื่องจากมีสินค้าจำนวนมากที่เข้ามาเทียบท่าเรือ จึงอาจทำให้ขาดความชำนาญเฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ประกอบกับผู้ปฏิบัติงานมีความสับสนในนิยามของคำว่าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ยกตัวอย่างเช่น กรณีของการนำเข้าขยะ ในการเอกซเรย์ตู้คอนเทนเนอร์จะมีเพียงภาพกลาง ๆ ซึ่งยากต่อการตรวจสอบด้วยตาเปล่า และผู้ปฏิบัติงานไม่ทราบว่าเป็นขยะพลาสติก ขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรือเศษวัสดุต่าง ๆ ไม่ทราบว่าจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือไม่ รวมถึงกรณีที่ไม่ทราบเรื่องการเก็บขยะอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นของกลางอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เป็นต้น

“ผู้ปฏิบัติเองเขาก็จะงงกับเรื่อง เศษพลาสติก เศษขยะอิเล็กทรอนิกส์ยังไง เจอเศษพลาสติกอันนี้ขยะหรือเปล่า ก็เลยสับสน ก็เลยต้องแยก เลยว่าต้องเขียนให้เขา อธิบายว่าถ้า เศษพลาสติกทำอย่างนั้นๆ ถ้าเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์ทำอย่างนั้นๆ วิธีการไม่เหมือนกันทางกฎหมายศุลกากร แต่สุดท้ายคุณต้องพิสูจน์ก่อนว่าคืออะไร ผู้นำเข้าคือผู้สำแดง ถ้าสำแดงเสร็จไม่ถูกต้องคือสำแดงเท็จ เพื่ออะไรก็ว่าไป เพื่อหลีกเลี่ยงภาษีอากร เพื่อหลีกเลี่ยงข้อห้ามข้อจำกัดก็มีโทษของเขาไป”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 2, 2565)

“ความท้าทายของในงานตรวจสอบในเรื่องพวกนี้คือว่า ลักษณะอย่างที่เรียนว่า คุณสมบัติตามภาคผนวก 3 ของอนุสัญญาบาเซล เราไม่สามารถตรวจได้ด้วยตาเปล่า มันไม่เหมือนกับงานอื่น ๆ ที่เป็นงานหลีกเลี่ยงอากร”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 3, 2565)

“ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับขยะพิษ อุปสรรคเป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ที่ไม่มี ความรู้เฉพาะด้าน เราพบการเก็บขยะนั้นไม่ถูกต้องตามวิชาการ ซึ่งอาจทำให้กลายเป็นข้อ ต่อสู้ในชั้นศาลได้”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด, 2565)

“ยกตัวอย่างกรณีมีการตีความว่าสินค้าตัวนี้มันไม่เป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์ ที่เป็นข่าว อยู่ว่ามันเป็นช่องว่างกฎหมายในการตีความต้องไปหารือกับทางกรมศุลกากรหรือหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ว่าอันนี้มันเป็นขยะ หรือของเสียอันตรายตามพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย แต่ ว่ากฎหมายที่กล่าวถึงก็คือกฎหมายการนำเข้า การส่งออก กฎหมายกำหนดพิกัดอัตรา ศุลกากรเนี่ย ก็ยังมีปัญหาในการตีความถึงกรณีปัญหาเครื่องใช้ไฟฟ้าใช้แล้ว”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

4.2.2.3 การขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

“การบูรณาการ” หมายถึง การทำงานร่วมกันภายในระบบราชการ เพื่อแก้ปัญหการ แยกส่วนในการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงาน รวมถึงการวางระบบความสัมพันธ์และประสานความ ร่วมมือระหว่างราชการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ในรูปแบบของการประสาน ความร่วมมือที่หลากหลาย (วิจิตรร์ แสงทองล้วน, 2561) การขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่าง หน่วยงาน เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ประเทศไทยยังต้องมีการพัฒนา และผลักดันการดำเนินงานร่วมกัน

มากขึ้น เนื่องจากปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน อาทิ กรมศุลกากร ผู้ทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบในส่วนของ การนำเข้าส่งออก กรมควบคุมมลพิษ ผู้ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงาน จัดทำแนวทางปฏิบัติสำหรับการจัดการของเสียอันตราย และจัดทำรายงานตามอนุสัญญาบาเซล กรมโรงงานอุตสาหกรรม ผู้มีอำนาจในการอนุญาตให้นำเข้าของเสียอันตรายตามที่กำหนดตามอนุสัญญาบาเซล ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ต้องมีการประสานงานและบูรณาการร่วมกัน แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีศูนย์รวมหรือองค์กรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ หรือไม่ได้มีระบบฐานข้อมูลที่ใช้เป็นระบบเดียวกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ทำให้การบูรณาการกันเป็นเพียงการติดต่อ และส่งมอบงานให้ระหว่างกันตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ส่งผลทำให้ขาดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เช่น การเกิดความล่าช้าในการดำเนินคดี

“ความไม่ชัดเจนของอำนาจหน้าที่ บางทีเขาคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ฉันคือความไม่เข้าใจในหน้าที่ของตัวเองก่อให้เกิดปัญหาในการกำกับดูแล เขาแบ่งแยกอำนาจกัน ไม่มีการบูรณาการกันจริง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

“หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายแยกส่วนกัน ต่างคนต่างทำ ประเทศไทยควรมีหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เหมือน USEPA หน่วยงานนี้จะเป็นหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนจับกุมฟ้องร้องบังคับคดีในขณะเดียวกันเลยไม่ต้องแยกส่วน”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“เรายังไม่ถึงกับมีระบบที่บูรณาการแต่ใช้การประสานงาน อย่างหน่วยงานที่เห็นอย่างแหลมฉบังก็ให้ชลบุรีดู ที่กรุงเทพฯก็อาจจะหน่วยงานกลางเข้าไปช่วยดูของให้ แต่ถึงกับว่าเป็นระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการแลกเปลี่ยนยังไม่มี ซึ่งผมเองคิดว่าน่าจะมีนะ ขออะไรไปทางนั้นมาส่งเข้าแลปหรือว่าแลปนี้เป็นแลปเอกชนได้มัย โดยให้ผู้ประกอบการออกค่าใช้จ่าย ถ้าหน่วยงานรัฐแลปไม่เพียงพอ

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 2, 2565)

“ปัญหาหลักคือเรื่องอำนาจของแต่ละหน่วยงานที่ไม่เท่ากัน อีกทั้งยังมีในเรื่องของ มุมมองของแต่ละหน่วยงานที่ไม่ตรงกัน ยกตัวอย่างเช่น บางหน่วยงานจะมองถึงผลกระทบ ด้านหนึ่งแต่อีกหน่วยก็มองอีกด้านหนึ่ง ซึ่งมันอาจจะมีการขัดแย้งกันได้ และในเรื่องของ การซ้อนทับในหน้าที่ทำให้การตัดสินใจหรือการดำเนินการบางอย่างที่ต้องบูรณาการร่วมกัน เกิดปัญหาได้”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมควบคุมมลพิษ, 2565)

4.2.2.4 การไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย มาจากการที่เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องไม่เคร่งครัดในการปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลทำให้ผู้กระทำความผิดอาศัยช่องว่างดังกล่าวทำการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาภายในประเทศได้

“อุปสรรคหลักในการป้องกันปัญหาข้างต้นนั้นคือ การบังคับกฎหมายในการนำเข้า และส่งออกที่ต้องมีการบังคับใช้ที่จริงจังและไม่หละหลวม แต่เนื่องจากในทางปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานนั้นมีหน้าที่ที่จำกัดเฉพาะในหน่วยงานไม่สามารถก้าวข้ามหน้าที่กันได้ ซึ่งหากหน่วยงานต้นทางมีการดำเนินการที่ไม่รัดกุมก็จะทำให้การส่งต่องานนั้นมีปัญหาได้เช่นกัน”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมควบคุมมลพิษ, 2565)

“จิตสำนึกเป็นเรื่องสำคัญ พุดตรง ๆ บางทีเจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้ใส่ใจอะไรมากมายหรอก เขาก็เฉย ๆ อ้าวขยะหรือเนี่ย เข้ามาก็เข้ามา ไปก็ไป อาจจะไม่ค่อยดูแล ถ้าพอเราสร้างจิตสำนึกแล้ว ตัวเองมุ่งมั่นที่จะไม่ให้เข้า เจ้าหน้าที่เขาก็กระตือรือร้น”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 2, 2565)

“ความไม่เข้มงวดของด่านแรกเป็นอุปสรรคในการป้องกันการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ประการหนึ่ง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

“เราพบว่าประชาชนร้องเรียน แล้วพอเราเข้าไปในแต่ละพื้นที่ที่เราร้องเรียน สิ่งทีตามมาก็คือเราพบว่า ข้าราชการที่มีส่วนรับผิดชอบไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองอย่างจริงจัง ถ้าปฏิบัติหน้าที่ของตัวเองอย่างจริงจัง ต้องไปกำกับโรงงานได้มาตรฐานตามใบอนุญาต เราพบว่าไม่มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขในใบอนุญาตเยอะมาก ทั้ง ๆ ที่บางโรงงานมีคำสั่งแล้ว 2 ครั้ง 3 ครั้ง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

4.2.2.5 ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน

จากการศึกษาพบว่า อุปสรรคใหญ่ของปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ดี หรือปัญหาสิ่งแวดล้อมรูปแบบอื่น ๆ ก็ดี อาจเกิดมาจากการทุจริตคอร์รัปชัน การแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมือง ผู้ประกอบการ หรือผู้มีอิทธิพลในพื้นที่นั้น ๆ

“มีการทุจริตใหญ่ที่เกิดขึ้นอยู่ มีการทุจริตแน่นอน การเอื้อประโยชน์ ผลประโยชน์ทับซ้อน”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

“หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายมันกระจัดกระจาย แล้วก็ปัญหาคอร์รัปชัน แม้บ้านเราจะมีกฎหมายดี ปัญหาคือการใช้อำนาจโดยบิดเบือน”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

4.2.3 ปัจจัยด้านการบังคับใช้กฎหมาย

4.2.3.1 ช่องว่างของกฎหมาย

กรณีของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ประเทศไทยได้มีประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ.2563 ซึ่งเป็นการห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จำนวน 428 ชนิด ซึ่งเป็นการห้ามนำเข้าชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์หรือเศษ (ไม่รวมเศษจากเครื่องกำเนิดไฟฟ้า) ซึ่งเป็นของเสียเคมีวัตถุตามบัญชี 5.2 ลำดับที่ 2.18 ของประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย พ.ศ. 2556 ตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย และห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามพิกัดอัตราศุลกากรตอนที่ 84 และตอนที่ 85 เฉพาะรหัสสถิติ 800 899 หากพบการลักลอบนำเข้าอย่างผิดกฎหมาย โทษสูงสุด คือ จำคุก 10 ปี และยึดของกลาง หรือปรับ 5 เท่าซึ่งตามกฎหมายการจำกัดการนำเข้าของ

เสียอันตราย และกฎหมายห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ข้างต้นนั้น อาจยังไม่ครอบคลุมทั้งหมดสำหรับของเสียหรือขยะอิเล็กทรอนิกส์ชนิดอื่น ๆ เนื่องจากขยะอิเล็กทรอนิกส์บางชนิด มีลักษณะหรือคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกันกับชิ้นส่วนหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ยังสามารถนำเข้ามาได้ อาจทำให้ผู้กระทำความผิดอาศัยช่องว่างดังกล่าว สำแดงขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นพิกัดของชิ้นส่วนอื่นที่สามารถนำเข้ามาอย่างถูกกฎหมายได้ ดังนั้น กฎหมายเกี่ยวกับนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ อาจกล่าวได้ว่ายังคงมีช่องว่างที่ทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถหลบเลี่ยงได้อยู่ ข้อสังเกตอีกหนึ่งประการคือ การที่ชิ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มือสองยังสามารถนำเข้ามาใช้สำหรับกระบวนการรีไซเคิลได้อยู่ นั่น ก็เป็นที่ต้องควรเฝ้าระวังและมีการพิจารณาในลำดับต่อไป เนื่องจากท้ายที่สุดแล้วชิ้นส่วนอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เหล่านี้ ก็จะกลายเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์ในอนาคต

“ในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ เรามองว่ากฎหมายเรายังไม่ครอบคลุม คือ 428 ชนิด ที่ทำก็คือทำตามพิกัด อิงพิกัดหมด ตามศุลกากรอย่างเดียว เพราะฉะนั้นเราแยกตามพิกัด คือ พิกัดที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ แล้วก็จะเป็นอย่างอื่น ๆ ขยะของมัน พวกนี้มันเป็นอิเล็กทรอนิกส์ พอสถิติย่อยของมันสุดท้ายเป็นขยะ ก็คือเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์ไป ส่วนที่บอกว่ายังมีเหลืออีกไหม เข้าใจว่ายังไงก็ต้องมีครับ เนื่องจากว่าตอนนี้อย่างเช่น รถยนต์ มีวงจรอิเล็กทรอนิกส์ เยอะมาก แต่บางชนิดของมันก็ยังไม่ได้ออกใบอนุญาตครบ ยิ่งผ่านไป 3 ปี ก็เร็วมาก ก็จะมีขยะของมัน ตรงนี้ก็ยังไม่ได้ออกใบอนุญาต ถ้าเป็นในวงจร อะไรที่มีแผงวงจรเราก็จะตีได้ว่าเป็นอิเล็กทรอนิกส์ได้”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2565)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ประเด็นมันอยู่ตรงนี้ค่ะ ตัว 428 เอง มันก็จะถูกกำหนดเลขพิกัด รหัสพิกัด 899 อีกนะ รหัส 899 คือ ภายใต้อาเซล ถ้าในรหัส 000 ก็อาจจะนำเข้าได้อยู่ เพราะมันไม่ได้อยู่ภายใต้อาเซล ในประกาศเองมันจะบอกเองว่าภายใต้อาเซล และก็ไม่ภายใต้อาเซล ถึงประกาศแล้วก็ยังได้ แล้วอีกอันนึงค่ะ บางอันมันอาจจะไม่สำแดงเป็นอิเล็กทรอนิกส์นะคะ เป็นอิเล็กทรอนิกส์แล้ว แต่มันจะไปสำแดงว่าเป็น ส่วนประกอบของโลหะอะไรก็ได้...อีกอันนึงก็คือว่าถ้าเราไปนิยมของมือสองของญี่ปุ่น สินค้ามือสองของญี่ปุ่นเนี่ยมันก็ไม่ใช่ว่าจะมีอิเล็กทรอนิกส์อย่างเดียวใช้ไหมคะ มันก็มีอย่างอื่นด้วยแต่ในประเด็นเดียวกัน ก็ต้องกลับมาคิดนะคะว่าของที่ขายไม่ได้ที่สำแดงว่าเป็นสินค้ามือสองก็เยอะนะคะ แล้วเราก็สืบค้นด้วยในส่วนนี้เราก็เห็นอยู่นะคะ สุดท้ายของมันก็ขายไม่ได้แล้วมันถูกไปทิ้งขยะ อย่างบางอันที่เป็นกระทะ หม้อ กะละมัง กระป๋องกระป๋องเนี่ย เราก็อาจจะถูกไปหลอมในโรงงานรีไซเคิล”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า กฎหมายเกี่ยวกับการกำกับ ดูแล ควบคุมเกี่ยวกับการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มีหลายฉบับ โดยมีการคาบเกี่ยวและทับซ้อนกัน จนเป็นสาเหตุทำให้ผู้บังคับใช้กฎหมายเกิดความสับสน อาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพในการปฏิบัติงานได้

“มองว่ากฎหมายที่มีอยู่ยังไม่เพียงพอช่วยยับยั้ง ยังมีช่องว่างทางกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายยังไม่รวมศูนย์กัน เช่น กรมโรงงานอุตสาหกรรมเป็นผู้ถือกฎหมายหลักในเรื่องโรงงานอุตสาหกรรม และมีกฎหมายหลายฉบับ หรือกรมควบคุมมลพิษเป็นหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อม แต่ไม่มีอำนาจในการจับกุม ทำให้ผู้ที่ใกล้ชิดปัญหาที่สุดไม่สามารถใช้กฎหมายได้อย่างเต็มที่ และบทลงโทษของกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมยังมีสถานเบา ยังไม่รุนแรงเพียงพอ เช่น ปัญหาเกิดขึ้นโรงงานอาจจะจ่ายค่าเสียหายให้รายบุคคล แล้วจบกันไป”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

“ต่อมาคือเรื่องของความคาบเกี่ยวของกฎหมายไทย ทำให้เกิดช่องว่างทางกฎหมายในเรื่องของการลักลอบนำเข้า ยกตัวอย่างเช่น ในเรื่องกฎหมายของการควบคุมมลพิษที่มีหน่วยงานดูแลหลายหน่วยงาน ทำให้การบังคับใช้ของไทยเองนั้นไม่ชัดเจน จนก่อให้เกิดปัญหาจากการที่ไม่ได้ถูกตรวจสอบ”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 1, 2565)

4.2.3.2 การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เน้นการแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม

ในการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยนั้น ถือว่ายังขาดการตระหนักถึงและการให้ความสำคัญกับการแก้ไขฟื้นฟูสภาพแวดล้อมเมื่อเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นมาเป็นอันดับแรก เนื่องจากกฎหมายภายในประเทศไทย ยังคงเน้นในเรื่องของการหารายได้เข้าสู่รัฐเป็นหลัก เช่น ในกรณีที่มีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ของโรงงานอุตสาหกรรม และทำให้เกิดผลเสียต่อสภาพแวดล้อมใกล้เคียง เมื่อมีการดำเนินคดี อาจมีการส่งขยะอิเล็กทรอนิกส์ดังกล่าวกลับไปยังประเทศต้นทาง หรือหากไม่สามารถส่งกลับได้ อาจมีการนำของกลางขายทอดตลาดเพื่อนำรายได้เข้าสู่รัฐ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการแก้ไข ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมจะถูกนำมาให้ความสำคัญเป็นเรื่องรอง ทำให้การปรับสภาพแวดล้อมที่เสียหายไม่ได้ประสิทธิภาพ ผู้เสียหายผู้ซึ่งอาจเป็นชุมชน บุคคล ไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสม จึงเป็นสาเหตุทำให้กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยยังไม่เข้มแข็งมากเพียงพอ

“การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันอุปสรรคก็คือ คดีสิ่งแวดล้อมมันเป็นเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ แล้วก็ระบบอีกอันคือประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ... อีกอุปสรรคที่สองก็คือเนื่องจากคดีสิ่งแวดล้อมเนี่ยมันเป็นปัญหาที่ต้องแสวงหาข้อเท็จจริงอะไรเยอะมาก เพราะฉะนั้นกระบวนการอีกอย่างนึงคือกฎหมายสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยเนี่ย มันมาแยกส่วนกันเยอะ”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“ถ้ามองในเรื่องของโทษที่มีการบังคับใช้อยู่แล้วนั้น จะเห็นว่าความรุนแรงของโทษอาจยังไม่เพียงพอ เนื่องด้วยตัวกฎหมายของไทยเองเป็นกฎหมายที่เน้นการหาผลประโยชน์เข้าสู่รัฐ ในเชิงของการสร้างมูลค่าให้รัฐ ซึ่งเห็นได้ชัดจากแนวทางการจัดการของกลางที่จะมีอยู่ 2 กรณีหลัก ๆ คือการส่งกลับประเทศต้นทาง หรือ การนำขายเพื่อนำเอารายได้เข้าสู่ภาครัฐ ซึ่งเมื่อจะกล่าวในมุมมองด้านอื่น ๆ อาจจะไม่ได้มีการให้ความสำคัญเท่ากับการหาผลประโยชน์เข้าสู่รัฐ เช่น ในเรื่องของผลประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม หากเรามีการพบการลักลอบการนำเข้าสิ่งทีควรกระทำคือการส่งสินค้ากลับเพื่อลดปัญหาการนำมาทำลายในประเทศที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม แต่ประเทศไทยเองก็ไม่ได้มีการให้ความสำคัญ หรือแม้แต่มีกฎหมายที่จะบังคับโทษของการลักลอบการนำเข้าที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่าวันที่ 1, 2565)

“อย่าง พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษาสีสิ่งแวดล้อมที่เป็น พ.ร.บ.หลักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม พ.ร.บ.ฉบับนี้มีมาตั้งแต่ปี 2535 ยังไม่มีอำนาจเข้าไปจัดการผู้ทำลายสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น จะมีการแก้ไขสำหรับปีนี้ แต่มันไม่ควรใช้คำว่าส่งเสริมอย่างเดียว มันต้องเป็น พ.ร.บ.ที่ควบคุมและจัดการสิ่งแวดล้อมได้เลย”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

“ประเทศไทยยังไม่มีต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity cost) หมายถึง การนำค่าเสียโอกาส ค่าเสียเวลามาคำนวณในความเสียหายที่เกิดขึ้น เช่น อากาศที่เคยดีแต่เกิดความเสียหายจนเปลี่ยนไป คือยังไม่มีหรือนำเหตุในส่วนนี้มาคำนวณความเสียหาย หรือกำหนดโทษ”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่าวันที่ 2, 2565)

4.2.3.3 การไม่สามารถดำเนินการตามมาตรการหรือนโยบายได้จริง

จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาใช้ ยกตัวอย่างเช่น หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) แนวคิดการดำเนิน ธุรกิจอย่างยั่งยืน (Environmental, Social, Governance: ESG) เป็นต้น แต่การนำหลักการหรือ แนวคิดดังกล่าวมาปฏิบัติ พบว่า ยังไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม และเคร่งครัดใน ปัจจุบัน

“มีหลายโมเดลมาก ได้ยินว่าที่จะใช้เร็วที่สุดคือ เรื่องน้ำเสีย บ้านเรือนอะไรสัก อย่าง สุดท้ายก็ไม่ได้มีการใช้ กรมโรงงานเราก็เคยทำโครงการลักษณะนี้นะครับ เป็น 10 ปี แล้ว แล้วก็หลายอันด้วย แต่ยังไม่มียอะไรที่ทำได้เป็นรูปธรรมชัดเจนนะครับ อาจเนื่องจาก ข้อจำกัดทางปฏิบัติ ซึ่งกำลังมีการปรับปรุง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2565)

“นโยบายของรัฐบาลเอง ทางรัฐบาลยังเปิดกว้างให้มีการนำขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามา...ประเทศไทยเราเสรีเกินไป ค่ากำจัดมันแพงมาก มันเลยแอบมีคนไปทิ้งขยะ ถึงแม้จะมี ถังแดง ในเรื่องนี้น่าจะนำระบบเศรษฐศาสตร์มาใช้จริงจัง ก็คือคนจะไปซื้อทีวีมาจาก ประเทศจีน เราต้องกำหนดให้ผู้ซื้อต้องมีใบค่ากำจัดด้วย แล้วก็ต้องไปที่ต้นทางด้วย ไป ควบคุมในต้นทางจากผู้ผลิตจากจีน โดยสรุปก็คือต้องนำหลักเศรษฐศาสตร์มาใช้ ทุกวันนี้ เราใช้หลัก PPP บิดเบือน เพราะรัฐเจอปัญหาที่เอาภาษีประชาชนมาใช้”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“การให้ผู้ก่อมลพิษรับผิดชอบ กว่าที่จะถึงวันนั้นผู้ก่อมลพิษก็ไปแล้ว ถ้าเราจะพูดกัน เรื่องขยะอิเล็กทรอนิกส์ เมื่อเขาเข้ามาแล้วเขาประกอบกิจการ เขาเช่าพื้นที่ ขยาย เสร็จแล้ว ส่งกลับไป แล้วเขาก็ทิ้งของตรงนั้นแล้วกลับไป เจ้าของโรงงานมีการเช่าที่และถือว่าเป็นผู้ ครอบครอง ตอนแรกเขาก็อยู่ตรงนั้น จนกว่าจะมีคนไปว่าเขา คนก่อมลพิษต้องเป็นผู้จ่าย ณ เวลานั้น เขาไปไหนแล้วไม่รู้ แล้วก็ไม่สามารถไปบอกได้ อันนี้อาจจะได้แต่ตามคนที่เป็นผู้ให้ เช่าแทน”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

“ประเทศไทยอาจจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ด้านมาตรการ นโยบายและการขับเคลื่อน ด้านสิ่งแวดล้อมอีกสักกระยะหนึ่ง เพื่อให้ผลของมาตรการ นโยบายนั้น ๆ ได้ผลมากขึ้นในอนาคต”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

4.2.4 ปัจจัยด้านความคุ้มค่า

ปัจจัยในการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์อีกหนึ่งประการคือ การตัดสินใจกระทำ ความผิดของผู้กระทำความผิด กล่าวคือ มีความต้องการที่จะลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามา หรือ ตั้งใจที่จะหลบเลี่ยงขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยการสำแดงเท็จว่าเป็นของชนิดอื่น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ อาทิ มูลค่าที่ได้รับจากขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้น หรือการที่จะได้รับกำไรสูงสุดโดยที่ต้นทุนต่ำที่สุด

“สิ่งสำคัญที่สุดคือการสำแดงเท็จ เพราะผู้นำเข้าทราบอยู่แล้วว่าอะไรสามารถนำเข้า ได้ หรือไม่สามารถนำเข้าได้ ดังนั้นหากลักลอบนำเข้ามาต้องเป็นการสำแดงเป็นอย่างอื่น ทั้งนี้ในการทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์มีค่าใช้จ่ายในการทิ้งทั้งสิ้น ดังนั้นหากประเทศปลายทาง รับผิดชอบ ประเทศต้นทางยิ่งยินดีที่จะนำมาทิ้ง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

“เหตุผลหลักที่ยังคงมีการลักลอบเข้ามาเนื่องจากผู้กระทำความผิดยังคงเห็นถึง ผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการกระทำอยู่ โดยคิดเพียงว่าเมื่อเสียแล้วคุ้มค่าก็ยังคงมีการ ดำเนินการต่อไป...และในเรื่องของมูลค่าที่ต่างกันของทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย ราคา สินค้าบางอย่างในต่างประเทศจัดว่าเป็นสินค้าที่ไม่มีมูลค่า และเมื่อต้องมีการเสาะหา วัตถุดิบในประเทศก็จะมีราคาที่สูง จึงทำให้เป็นเหตุผลหลัก ๆ ของการลักลอบ นำเข้ามา เนื่องจากคุ้มค่ากว่า”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 1, 2565)

“กระบวนการผมมองว่าเป็นกลไกทางการค้ามากกว่าครับ แต่ว่าผมก็เคยได้ยินคำนี้ นะจากหน่วยงานบางหน่วยงานเขาพูดถึงเป็นกลุ่มธุรกิจเพราะว่าพวกนี้เขาขายอะไรก็ได้ที่ มันไม่ผิดกฎหมาย อาจจะไม่ใช่ยาเสพติด แต่เป็นขยะที่มีราคา เขาซื้อขายกัน เช่น พลาสติก ขยะอิเล็กทรอนิกส์ พวกนี้มีราคา เท่าที่ทราบก็จะเป็นกลุ่มคนจีน”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2565)

“การนำเข้าวัตถุอันตรายบางอย่างที่ประเทศไทยนั้นไม่มีความสามารถในการผลิต จึงทำให้เกิดการนำเข้าขยะหรือสินค้าบางชนิด เพื่อมาสกัดให้ได้โลหะบางชนิด ประกอบกับปัจจัยส่วนบุคคลในการต้องการที่หลีกเลี่ยง ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมควบคุมมลพิษ, 2565)

4.3 เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะ

อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)

การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ สุขภาพของมนุษย์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการบำบัด แก้ไข พื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวให้กลับมามีคุณภาพดีดังเดิม จากการศึกษา พบว่า งบประมาณส่วนใหญ่ของกรมควบคุมมลพิษ เป็นการดำเนินงานรองรับภารกิจพื้นฐานของหน่วยงาน คือ ผลผลิตสนับสนุนการบริหารจัดการมลพิษและสิ่งแวดล้อม จำนวน 281.0073 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 53.26 ของวงเงินงบประมาณหน่วยงาน ซึ่งเป็นรายจ่ายลงทุนสูงถึง จำนวน 157.4347 ล้านบาท เป็นการจัดหาครุภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เช่น ครุภัณฑ์ตรวจวัดคุณภาพอากาศ และครุภัณฑ์ตรวจวัดคุณภาพน้ำอัตโนมัติ เป็นต้น การจัดหาครุภัณฑ์ดังกล่าว เป็นการจัดหาเพื่อทดแทนของเดิม หรือเป็นการจัดหาใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (สำนักงบประมาณของรัฐสภา, 2565) จะเห็นได้ว่า ในการจัดการมลพิษต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เนื่องจากมีเครื่องมือและอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่จำเป็นต่อการดำเนินงาน และมีราคาสูง ดังนั้น การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์อันเป็นสาเหตุในการเกิดมลพิษต่าง ๆ จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการป้องกันและแก้ไขไม่ให้เกิดขึ้น

จากการศึกษาโดยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกันและแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล จากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมควบคุมมลพิษ กรมศุลกากร กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาลปกครอง และภาคประชาสังคม ได้แก่ มูลนิธิบูรณะนิเวศ ได้มีข้อเสนอแนะแนวทางดังต่อไปนี้

4.3.1 ด้านการปฏิบัติงาน และการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ควรมีการพัฒนารูปแบบของการตรวจสอบและจัดการปัญหาการนำเข้าของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมายโดยภาคีเครือข่าย (ภาคผู้ประกอบการและประชาชน) โดยการพัฒนาระบบแพลตฟอร์ม (platform) เพื่อบูรณาการข้อมูลจากหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด อาทิ กรมศุลกากร กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับ

การตรวจสอบและจัดการปัญหาการนำเข้าอย่างผิดกฎหมาย และเพื่อปกป้องความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมในการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ด้วย เพื่อให้หน่วยงานดังกล่าว ใช้ระบบฐานข้อมูลเดียวกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงาน (เต็มวงษ์ จันทร์ชุ่ม, 2564)

“บูรณาการในการร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ อย่างที่บอก แต่ละคนมันเหมือนกับมีอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายไม่ต่าง แต่ที่กรมศุลกากรเนี่ยถามว่าถ้าเกิดไม่ได้กรมโรงงานมาบอกมันก็ไม่สามารถที่จะชี้ชัดได้ มันก็จะรวดเร็วและว่องไวขึ้น หรือเอาเอกชนมาร่วมด้วย”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 2, 2565)

“สิ่งที้อยากจะเสนอแนะแนวทางหลัก ๆ คือการบูรณาการกฎหมายเข้าด้วยกัน เพื่อง่ายต่อการบังคับใช้และป้องกันช่องโหว่ทางกฎหมายที่เกิดจากการทับซ้อนของกฎหมายในหลาย ๆ หน่วยงาน ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมที่มีหน่วยงานที่ดูแลหลายหน่วยงาน ทำให้การบังคับใช้ในบางครั้งก็ไม่ทั่วถึง และมีการบังคับใช้ที่ไม่ชัดเจน ซึ่งควรมีการปรับปรุงเพื่อที่จะมีกฎหมายกลางที่สามารถใช้ร่วมกันได้ โดยไม่ต้องแบ่งแยกแต่ละปัญหาไปแต่ละหน่วยงาน เป็นต้น”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 1, 2565)

“ประเทศไทยควรมีหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย USEPA หน่วยงานนี้จะเป็นหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนจับกุมฟ้องร้องบังคับคดีในขณะเดียวกันเลยไม่ต้องแยกส่วน เพราะปัจจุบันนี้เรามีนงบประมาณในแต่ละกระทรวงไม่ว่าจะเป็นท้องถิ่น กรมโรงงาน กรมควบคุมมลพิษ กรมเจ้าท่า ที่ระยองเนี่ย หน่วยงานที่มาเก็บมากกว่า 10 หน่วยงาน ถ้ามีหน่วยงานแค่หน่วยงานเดียวพอแล้วก็มีอำนาจในการสืบสวนจับกุมฟ้องร้อง USEPA หน่วยงานพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของอเมริกา ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ประจำรัฐบาลกลางสามารถที่จะไปใช้อำนาจกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมได้ทุกรัฐเลย มันจะมีเคสตัวอย่างจาก USEPA เยอะมาก ไทยไม่ยอมสูญเสียอำนาจของตัวเองมีแต่จะเพิ่มอำนาจ เหมือน DSI”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“ในภาพรวมข้อเสนอแนะของเราเชื่อว่าจะเป็นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 3, 2565)

ทั้งนี้ ข้อจำกัดในเรื่องของอัตรากำลังคนที่ไม่เพียงพอ นั้น ควรมีการเพิ่มศักยภาพในการตรวจตราของด่านแรก แต่การเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่อาจไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ทั้งหมด ควรมีการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการตรวจตรามากยิ่งขึ้น เช่น การเพิ่มเครื่องเอกซเรย์ (X-ray) ที่มีประสิทธิภาพสูง สามารถระบุสิ่งของที่ถูกรวจด่านในตู้คอนเทนเนอร์ได้อย่างละเอียดมากขึ้น เพื่อให้ด่านตรวจศุลกากรสามารถตรวจจับขชะอิล็กทรอนิกส์ผิดกฎหมายที่ปะปนมากับสิ่งของอื่น ๆ ได้มากขึ้น

“ถ้าเราจะเพิ่มกำลังคนอย่างเดียว มันก็ไม่ได้ช่วยอะไร ใช้งบประมาณมาก เราควรเอาเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพเข้าช่วย”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 2, 2565)

“นอกจากนี้ควรเพิ่มศักยภาพในการตรวจของด่านแรก เนื่องจากการลักลอบนำเข้ามา นั้นมักจะมาทางเรือ ถ้าด่านแรกมีความเข้มแข็งก็จะสามารถช่วยยับยั้งการกระทำ ความผิดได้”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

4.3.2 การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย/นโยบาย/มาตรการ และการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด

ควรมีการเสนอปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติม โดยเน้นให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เนื่องจากกฎหมายของประเทศไทย มีลักษณะที่เน้นการหาผลประโยชน์เข้าสู่รัฐ ในเชิงของการสร้างมูลค่าให้รัฐ ซึ่งเห็นได้ชัดจากแนวทางการจัดการของกลางที่จะมีอยู่สองกรณี คือ การส่งกลับประเทศต้นทาง หรือการนำมาขายเพื่อเอารายได้เข้าสู่รัฐ เมื่อก้าวถึงมุมมองด้านอื่น เช่น การแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม หรือการเยียวยาผู้เสียหายโดยตรงนั้น ต้องใช้กฎหมายอื่นประกอบ ทำให้เกิดความซับซ้อนในการใช้กฎหมาย และเกิดความล่าช้าในการดำเนินการ ดังนั้น นอกจากการให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมแล้วนั้น ควรให้มีการตรากฎหมายเฉพาะสำหรับปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยครอบคลุมทุกปัญหา เพื่อให้ผู้บังคับใช้กฎหมายยึดถือและปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากปัญหาการใช้อำนาจที่แบ่งแยกกัน ไม่มีความชัดเจน อันเป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการกำหนดอำนาจให้ผู้มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมก็จะทำให้มีประโยชน์กับการดำเนินคดีด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และที่สำคัญเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ควรปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดตามระเบียบ กฎหมาย มาตรการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“ถ้ามองในเรื่องของโทษที่มีการบังคับใช้อยู่แล้วนั้น จะเห็นว่าความรุนแรงของโทษ อาจยังไม่เพียงพอ เนื่องด้วยตัวกฎหมายของไทยเองเป็นกฎหมายที่เน้นการหาผลประโยชน์ เข้าสู่รัฐ ในเชิงของการสร้างมูลค่าให้รัฐ...เช่น ในเรื่องของผลประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม หากเรามีการพบการลักลอบการนำเข้าสิ่งทีควรกระทำคือการส่งสินค้ากลับเพื่อลดปัญหาการ นำมาทำลายในประเทศที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม แต่ประเทศไทยเองก็ไม่ได้มีการให้ ความสำคัญ หรือแม้แต่มีกฎหมายที่จะบังคับโทษของการลักลอบการนำเข้าที่ส่งผลต่อ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทำให้ผู้ประกอบการที่กระทำความผิดเองก็คิดว่าหากพบว่ามิปัญหา ก็ดำเนินการเสียค่าปรับ แต่ก็ไม่ได้สนใจในเรื่องของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ตามมา ไม่ได้มีการหาแนวทางเพื่อที่จะช่วยแก้ไขในปัญหาล้างแวดล้อมที่เกิดขึ้น เนื่องจาก ภาครัฐไม่ได้มีการให้ความสำคัญต่อเรื่องนี้เท่าที่ควร ซึ่งทำให้ในท้ายที่สุดรัฐเองก็ต้องมีการ มาดำเนินการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นเอง โดยที่ผู้กระทำผิดเองไม่ได้มีการมารับผิดชอบใน เรื่องที่เกิดขึ้น ส่งผลให้มีการดำเนินการที่ซ้ำซ้อนและเปลืองงบประมาณซึ่งหลักผู้กระทำ ความผิดต่อรัฐที่ผู้ประกอบการจะต้องมีการรับผิดชอบเนื่องจากสร้างความเสียหายให้รัฐไม่ ว่าจะเป็นปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาด้านอื่น ๆ ปัจจุบันจะมีเพียงกรมป่าไม้ที่เพิ่ง มีการพูดถึงในเรื่องดังกล่าว โดยยังไม่ได้มีการดำเนินที่หลากหลาย ดังนั้น ประเทศไทยเอง ควรให้ความสำคัญในเรื่องของการบังคับใช้กฎหมายในเชิงของคุณภาพด้วยไม่ใช่เน้นเฉพาะ ในเรื่องของการหาผลประโยชน์เข้าสู่รัฐแต่เพียงอย่างเดียว”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมศุลกากรท่านที่ 1, 2565)

“ขอให้ข้าราชการเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ปิดการนำเข้า หยุคสนับสนุนการรีไซเคิลจากการนำเข้า อีกเรื่องคือ พ.ร.บ.ขยะอิเล็กทรอนิกส์ มีการร่าง พ.ร.บ.มา แต่ยังไม่มีการทำให้ พ.ร.บ.นี้ผ่านได้”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ, 2565)

“อย่างที่ได้อธิบายในเบื้องต้นว่า ‘ผู้รู้ดีไม่มีอำนาจ’ อาจจะต้องมีการกำหนดกฎหมาย ให้อำนาจแก่หน่วยงานที่ใกล้ชิดและมีความชำนาญเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ อย่างกรมสอบสวนคดีพิเศษ ตำรวจ อาจจะไม่มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมไปมากกว่าหน่วยงาน ด้านสิ่งแวดล้อม เพราะคดีหนึ่งใช้เวลานานในการสืบคดี ทำให้คดีล่าช้า ถ้าแก้ตรงนี้ได้ก็ อาจจะทำให้การดำเนินคดีด้านสิ่งแวดล้อมมีความรวดเร็วมากขึ้น”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

“ข้อเสนอแนะหลักที่ต้องให้ความสำคัญนั้นคือ การบังคับใช้กฎหมายที่จริงจัง ผู้ปฏิบัติไม่หละหลวมในการดำเนินการ มีการดำเนินการตามขั้นตอนที่ถูกต้องและสามารถตรวจสอบได้ เช่น เราสามารถตรวจสอบขั้นตอนในการส่งออก ประเทศปลายทางสามารถตรวจสอบขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ ได้ ว่ามีการดำเนินการตามกฎหมายครบทุกขั้นตอนหรือไม่ มีการดำเนินการหรือขั้นตอนการดำเนินการอย่างไรแล้วบ้าง”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมควบคุมมลพิษ, 2565)

นอกจากนี้ หากจัดตั้งกองทุนด้านสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้ประกอบการ ก็จะสามารถเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผู้ประกอบการรับผิดชอบความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม และไม่ล่าช้า กรณีที่ศึกษาที่น่าสนใจคือ Superfund: CERCLA ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อรองรับปัญหามลพิษที่เกิดจากกรณีฉุกเฉิน หรือการทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง Superfund จะเป็นระบบกองทุนซึ่งเก็บเงินมาจากโรงงานอุตสาหกรรมที่เกิดปัญหา เมื่อเกิดปัญหาต่อชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะสามารถเบิกเงินค่าสินไหมทดแทนจากกองทุนนี้ได้ เบื้องต้น ส่วนทางกองทุนจะดำเนินการฟ้องโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อไล่เบี่ยค่าสินไหมทดแทนอีกทอดหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่ามีความคล้ายคลึงกับระบบประกันภัย (United States Environmental Protection Agency (EPA), n.d.)

“ควรนำหลักเศรษฐศาสตร์มาแก้ปัญหา ใช้เศรษฐศาสตร์ทางสิ่งแวดล้อมให้ถึงขนาดเรามีการแก้ไขกฎหมาย ให้ผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรมมากที่สุด นอกจากการเยียวยาความเสียหายอย่างให้ลองไปดู กฎหมาย CERCLA 1982 แปลเป็นไทยคือพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการชดเชยหรือความผิดทางแพ่งในการตอบสนองเรื่องสิ่งแวดล้อมของอเมริกา ปี 1982 ในอเมริกาเป็นระบบ common law ก็จริง แต่ก็มีกรออกกฎหมายให้มันชัดเจนขึ้น ซึ่งอันนี้จะเป็นกฎหมายของรัฐบาลกลาง เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้โดยเฉพาะเลย ไปดู superfund กฎหมาย CERCLA ออกมาเพื่อรองรับปัญหาเรื่องของมลพิษเกิดจากกรณีฉุกเฉินหรือการทิ้งขยะอิเล็กทรอนิกส์โดยตรง superfund จะเป็นระบบกองทุน เก็บจากโรงงานที่เกิดปัญหา เมื่อเกิดปัญหาต่อชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเบิกจากกองทุนนี้ได้ เบื้องต้น แล้วกองทุนจะไปฟ้องกลับอีกทีนี้คล้ายระบบประกันภัย 2 ตัวที่อยากเสนอแนะ คือมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อเยียวยาปัญหาเกี่ยวกับความเสียหาย ร่าง พ.ร.บ. ระบบประกันภัยสิ่งแวดล้อมเข้ามาด้วย ในกรณีที่เกิดปัญหาโรงงานระเบิดขึ้นมา แต่มีระบบประกันภัยขึ้นมา ถึงแม้โรงงานจะล้มละลายเขาส่งเงินกองทุนไปแล้ว”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

นอกจากนี้ ภาครัฐ และภาคเอกชน ควรมีการนำมาตรการทางเศรษฐกิจ อาทิ หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) แนวคิดการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน (Environmental, Social, Governance: ESG) และภาษีสิ่งแวดล้อม มาใช้ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น รวมถึงควรมีมาตรการด้านสิทธิประโยชน์มาใช้ในการสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการ หรือโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และป้องกันการเกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อม

“จริง ๆ คดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีบทลงโทษเป็นคดีทางอาญาได้ แต่ผู้เสียหายส่วนใหญ่เป็นสิ่งแวดล้อม อาจไม่ใช่ตัวบุคคลโดยตรง ดังนั้นควรเน้นที่มาตรการป้องกันมากกว่า ผมมองว่ามาตรการสิทธิประโยชน์ให้แก่ภาคเอกชนเนี่ย จะสร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนประกอบกิจการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และตามกฎหมายด้วย เพราะเขาได้รับรางวัลได้รับสิทธิพิเศษตอบแทน มาตรการป้องกันนี้น่าจะเห็นผลได้ดีกว่าการเพิ่มโทษทางอาญา”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด, 2565)

“อย่างที่บอก กรณีตัวอย่างกองทุน superfund เนี่ยนะครับ ตรงหลัก PPP ที่สุดแล้ว กองทุนไปเยียวยาได้โดยไม่ต้องเบิกจากเงินงบประมาณจากภาษีประชาชน”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“ควรมีการนำค่าเสียโอกาส ค่าเสียเวลามาคำนวณในความเสียหายที่เกิดขึ้น เช่น อากาศเป็นมลพิษจากการกระทำความผิด ให้นำเหตุในส่วนนี้มาคำนวณความเสียหาย หรือกำหนดโทษ”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

4.3.3 การสร้างจิตสำนึก และการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม

ทุกภาคส่วนควรตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ประชาชนควรมีส่วนร่วมในการดูแลสอดส่อง หากพบเห็นพฤติกรรมอันเป็นที่สงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ก็จะช่วยทำให้สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน หรือผู้ประกอบการควรได้รับการปลูกฝัง หรือการเพิ่มจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่ และในเรื่องของการทุจริตคอร์รัปชัน ปฏิบัติงานอย่างสุจริต มุ่งมั่น มองเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

“ควรให้ความสำคัญด้านการป้องกันมากกว่าการปราบปราม เนื่องจากผลกระทบของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมักเกิดในระยะยาว บางกรณีไม่อาจเห็นผลของการกระทำทันที ทำให้ยากต่อการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดี การรวบรวมพยานหลักฐานทำได้ยาก ดังนั้นควรมีการปลูกจิตสำนึกทุกภาคส่วนให้ตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมให้มากกว่าเดิม”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษท่านที่ 2, 2565)

“ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบ เช่น การให้สินบนนำจับ รวมถึงภาคประชาชนเป็นเครือข่ายในการให้ประชาชนแจ้งเบาะแสมายังหน่วยงาน โดยตั้งเป็นตัวแทนชุมชน คุ่มครองพยานด้วย”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากศาลปกครองเพชรบุรี, 2565)

“เป็น Awareness ของเจ้าหน้าที่ด้วย อยู่ที่ด้าน เหตุเกิดที่ด้าน เข้าใจหน้าด่านดู พ.ร.บ. เป็นร้อยฉบับ อาจมีหลุดบ้าง ไม่สามารถดูแลเฝ้าได้ แนวทางป้องกันได้ทำไปแล้ว ตอนในมุมมองโรงงาน จริง ๆ เราก็อาจจะไปกำกับดูแลโรงงานลักษณะที่เป็น process พวกนี้ให้มากขึ้น”

(ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม, 2565)

4.4 การอภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ปรากฏผลการศึกษาซึ่งผู้วิจัยสามารถอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 สภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถแบ่งประเด็นออกเป็น 2 ประเด็นได้แก่ สภาพปัญหาของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีข้อสรุปดังนี้

สภาพปัญหาของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ สภาพปัญหาด้านกฎหมาย ได้แก่ กฎหมายห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ยังไม่ครอบคลุมขยะอิเล็กทรอนิกส์ทุกชนิด สภาพปัญหาด้านการดำเนินคดี ได้แก่ การดำเนินคดีในกรณีที่เกิดการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยมักกระบังคดีในชั้นศาลากลาง ไม่มีการใช้บทลงโทษที่รุนแรงมาก

เพียงพอ และสภาพปัญหาด้านอื่น ๆ อันได้แก่ ปัญหาการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทย กล่าวคือ ประเทศไทยเดิมประสบปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการซากขยะอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากมีโรงงานกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ต้องตามมาตราฐานน้อย ประกอบกับประชาชนไม่ตระหนักถึงการแยกขยะ ทำให้ประสบปัญหาเกี่ยวกับการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ผิดวิธี และทำให้จำนวนขยะอิเล็กทรอนิกส์สูงขึ้นด้วย เนื่องจากไม่ได้รับการกำจัดที่ถูกต้อง และยังไม่มีการประกาศใช้(ร่าง)พระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ.

จากสภาพปัญหาของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ข้างต้น ทำให้ประเทศไทยได้รับผลกระทบ คือ มีปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์สูงในช่วงปีพ.ศ. 2560 เป็นต้นมา โดยมีความสอดคล้องกับ พิรณภู คิตติ และสุทธิพร บุญมาก (2559) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนและอุปสรรคของการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย” และพบว่า การลักลอบถอดแยกขยะอิเล็กทรอนิกส์เพื่อรีไซเคิลไม่เป็นไปตามหลักวิชาการ แม้ว่าประเทศไทยจะมีการขับเคลื่อนการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีร่างพระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ แต่ยังไม่มีการรองรับอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ ในการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมักจะมีรูปแบบโดยการ “สำแดงเท็จ” หรือ การเลี่ยงพิกัดศุลกากรเป็นสินค้าอื่นที่ยังสามารถนำเข้ามาได้ ที่ตรวจพบมักเป็นโรงงานอุตสาหกรรมรีไซเคิล หรืออาจเป็นได้ทั้งรายย่อย จึงสอดคล้องกับแนวคิดองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transitional Organized Crime) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า อาชญากรรมข้ามชาติ คือ กิจกรรมผิดกฎหมายที่เกิดขึ้นระหว่างสอง ประเทศ หรือส่งผลกระทบต่อข้ามชาติได้ โดยองค์การตำรวจสากล (Interpol) ได้จัดให้อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นหนึ่งในประเภทของอาชญากรรมข้ามชาติด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติ (Transnational Economic Crime) ซึ่งได้อธิบายถึงลักษณะอาชญากรรมเศรษฐกิจข้ามชาติไว้ว่า มีลักษณะเป็นบุคคล บริษัทข้ามชาติ หรือเครือข่ายที่มีความรอบรู้ และเข้าใจในระบบธุรกิจการค้า โดยเป็นการกระทำผิดกฎหมาย หรือการแฝงเร้นการกระทำผิดกฎหมายไว้ในกิจการที่ถูกกฎหมาย หนึ่งในรูปแบบการกระทำผิดคือ ความผิดเกี่ยวกับศุลกากร เช่น การหลบหนีศุลกากร การหลีกเลี่ยงภาษี เป็นต้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ เชาววิศ สุกุลวรรวิทย์ (2565) ที่ได้ทำการศึกษาและพบว่าผู้กระทำผิดใช้วิธีการฉ้อฉลทางเอกสารเป็นหลักในการลักลอบ และเป็นการกระทำโดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ

ผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ จากการศึกษาพบว่า มักปรากฏผลเมื่อมีการกำจัด ทำลายขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างผิดวิธี หรือไม่เป็นไปตามมาตรการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยสารพิษในขยะอิเล็กทรอนิกส์จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพของมนุษย์ สังคม และเศรษฐกิจใน

ประเทศ แม้จะใช้เวลานานจึงจะปรากฏผล แต่เป็นผลกระทบที่ร้ายแรงและเป็นผลกระทบในวงกว้าง ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สารพิษจากขยะอิเล็กทรอนิกส์จะปนเปื้อนในดินและน้ำ สารเคมีอันตรายดังกล่าวจะสะสมผ่านห่วงโซ่อาหารและส่งต่อไปยังสิ่งมีชีวิตชนิดต่าง ๆ ในระบบนิเวศ ส่งผลทำให้ระบบนิเวศถูกทำลาย นอกจากนี้สารพิษจะปนเปื้อนในอากาศ จากการเผาทำลายขยะอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้เกิดควันพิษ กลิ่นเหม็นไปไกลตามกระแสลม และเกิดสารพิษต่าง ๆ อันเป็นสารก่อมะเร็งที่ร้ายแรง และขยายผลกลายเป็น “หมอกควันข้ามพรมแดน” ได้ เนื่องจากมลพิษทางอากาศนั้นไม่มีขอบเขต ส่งผลกระทบในวงกว้างไม่จำกัดพื้นที่ ทำลายชั้นโอโซน

ผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ เมื่อสารพิษในขยะอิเล็กทรอนิกส์ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การปนเปื้อนของสารเคมีอันตรายในดิน น้ำ อากาศ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์โดยตรง แต่ผลเสียที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดโดยฉับพลัน แต่จะส่งผลในระยะยาว เช่น พบค่าแมงกานีสในร่างกายที่มีเกินมาตรฐาน เป็นโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ ภูมิแพ้ ผื่นคัน และโรคมะเร็ง เป็นต้น

ผลกระทบต่อสังคม สารพิษจากการทำลายหรือกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ปนเปื้อนในดิน น้ำ และอากาศ จะส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงนั้น ทำให้วิถีชีวิต และต้นทุนชีวิตของชุมชนบริเวณใกล้เคียงเปลี่ยนไป ทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนต่ำลง

ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ เนื่องจากกลุ่มขยะอิเล็กทรอนิกส์ และขยะพลาสติก ภาชนะนำเข้า 0% จึงเป็นสาเหตุทำให้ราคาขยะในประเทศตก กำไรน้อย และไม่สามารถกระตุ้นให้มีการลงทุนธุรกิจรีไซเคิลเพิ่มขึ้นได้ โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามา ผู้นำเข้าจะมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการซื้อเศษวัสดุภายในประเทศ ส่งผลทำให้ธุรกิจรีไซเคิลในประเทศไทยมีรายได้ลดน้อยลง และกำไรลดน้อยลง

จากผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จะสอดคล้องกับ UNICRI (2015) ที่ได้กล่าวไว้ว่า อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดผลกระทบที่มีความรุนแรงต่อประชาชนในสังคม ประกอบด้วยปัญหาสุขภาพ และความมั่นคงปลอดภัยในคุณภาพชีวิต รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติที่ควรจะได้รับ การจัดการที่มีความเหมาะสม พิรณานุกิตติ และสุทธิพร บุญมาก (2559) กล่าวว่า การแยกชิ้นส่วนอย่างไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการนั้นอาจเป็นอันตรายต่อผู้ปฏิบัติงาน และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ส่งผลเสียต่อสุขภาพ และก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ ทางดิน และทางอากาศได้ นอกจากนี้ FX.Joko Priyono (2017) ได้อธิบายไว้ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และวิถีชีวิตของคน รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น

การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (Environment Crime) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากอาชญากรรมประเภทอื่น ๆ เช่น การปล้น ชิงทรัพย์ การทำร้ายร่างกาย การข่มขืน เป็นต้น ซึ่งอาชญากรรมเหล่านี้จะปรากฏผลแห่งการกระทำทันทีที่เกิด แต่การลักลอบนำเข้า

ขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้น ไม่แสดงผลกระทบทันทีหลังจากที่มีการกระทำเกิดขึ้น แต่จะใช้เวลานานจึงจะปรากฏผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และสุขภาพของมนุษย์ จึงทำให้การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่ยากต่อการสืบหาความจริงเพื่อดำเนินคดี ยกตัวอย่างเช่น กรณีของการเยียวยารักษาผู้เสียหาย ต้องมีการนำสืบว่าสุขภาพหรือโรคของบุคคลนั้น มีสาเหตุเกิดมาจากการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ของโรงงานรีไซเคิลหรือไม่ นอกจากนี้ ยังเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมข้ามชาติ (Transitional Environment Crime) เนื่องจากมีพฤติการณ์เป็นการขนขยะอิเล็กทรอนิกส์มาจากประเทศอื่น เพื่อลักลอบนำเข้ามาประกอบกิจการรีไซเคิล นำมาทิ้ง หรือนำมากำจัดในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมาย อันก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เนื่องจากขยะอิเล็กทรอนิกส์จะจัดอยู่ประเภทของเสียอันตราย (Hazardous Waste) มีส่วนประกอบหรือชิ้นส่วนที่เป็นอันตราย และในกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์จะส่งผลให้เกิดสารพิษที่ทำลายสภาพแวดล้อม และชั้นโอโซน รวมถึงส่งผลต่อสุขภาพ สุขอนามัยของประชาชนภายในประเทศ

ส่วนที่ 2 ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย จากการศึกษาพบว่ามีปัจจัยหลายประการที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย โดยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ปัจจัยด้านพื้นที่ จากผลการศึกษาพบว่า การที่ภาคตะวันออก โดยเฉพาะบริเวณท่าเรือแหลมฉบังที่มักตรวจพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้น เนื่องมาจากภาคตะวันออกมีนิคมอุตสาหกรรม และท่าเรือแหลมฉบังเป็นท่าเรือขนส่งสินค้าหลักของประเทศไทย มีขนาดใหญ่ มีการรองรับเรือขนส่งสินค้าที่เข้ามาเทียบท่าจำนวนมากต่อวัน และเมื่อมีการสุ่มเปิดตรวจของจึงพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ FX.Joko Priyono (2017) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการลักลอบขนซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในเมืองบาตัม ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเมืองบาตัม เป็นเมืองอุตสาหกรรม ส่งผลให้มีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันสิ่งแวดล้อม ผลกระทบของกิจกรรมในอุตสาหกรรม

ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย พบว่า อุปสรรคของการป้องกันการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ มาจากข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง อันได้แก่ การขาดกำลังคน ปัญหาด้านการตีความตัวบทกฎหมาย กล่าวคือ มีความสับสนในการตีความว่าเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือไม่ และยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสอดคล้องกับ จุฑาทิพย์ ต้นสุขชัย (2552) ได้อธิบายไว้ว่าปัญหากฎหมายเกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามอนุสัญญาบาเซลประการหนึ่งคือ ปัญหาความหมายหรือคำนิยามของขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ไม่ชัดเจน และไม่ครอบคลุม การขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ปฏิบัติงานแยกส่วนกัน การ

ไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด และปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งอาจพบได้ในรูปแบบของการจ่ายเงินเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการอนุญาตให้สามารถนำเข้ามาโดยง่าย เช่น การขอละเว้นการเปิดตรวจ การฝ่าฝืนกฎหมายนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้รับการยกเว้นการตรวจ เป็นต้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการละเว้นไม่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับตนเอง ผลกระทบที่สำคัญคือ เมื่อผู้ปฏิบัติหน้าที่อันเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายหลักไม่มีความสุจริต หรือไม่มีความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่ ก็จะทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถกระทำความผิดได้โดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย อาจกล่าวได้ว่า “รั้วกำแพงป้องกันของประเทศไม่มีความแข็งแรง นำไปสู่ผลเสียที่ไม่อาจวัดมูลค่าได้” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดอาชญากรรมเศรษฐกิจ (Economics Crime) หรือที่รู้จักกันในนาม อาชญากรรมคอปกขาว (White collar crimes) อีกด้วย โดยได้นิยามอาชญากรรมประเภทนี้ไว้ว่า เป็นผู้กระทำความผิดที่เป็นกลุ่มคนทำงานดี แต่งตัวด้วยการใส่เสื้อเชิ้ตคอปกสีขาว หรือเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถ การกระทำ ความผิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไร หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยเป็นการกระทำความผิดกฎหมายที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการพาณิชย์ อันส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สุมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง (2561) ซึ่งพบว่า ปัญหาและอุปสรรคของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการดำเนินคดีต่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรม เช่น ด้านการประสานงาน ปัญหาการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ และสอดคล้องกับ J Baird, R Curry and P Cruz (2014) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า สถานการณ์การกระทำความผิดเกี่ยวกับของเสียในสหภาพยุโรป มีความซับซ้อนของกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแอบซ่อนขยะ และมีความเกี่ยวข้อง กับอาชญากรรมคอปกขาว (White-Collar Crime) ทำให้เป็นเรื่องยากที่จะระบุว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด

ปัจจัยด้านการบังคับใช้กฎหมาย พบว่า อุปสรรคจากการบังคับใช้กฎหมาย หรือข้อกฎหมาย เป็นหนึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้ อันได้แก่ ช่องว่างของกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับเชาว์วัศ สุกุลวิทย์ (2565) ที่อภิปรายผลการศึกษาไว้ว่า หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น ปัญหาช่องว่างของกฎหมายในเรื่องหลักเกณฑ์การเปรียบเทียบงดการฟ้องร้องตามกฎหมายศุลกากร และสอดคล้องกับจุฑาทิพย์ ต้นสุขชัย (2552) ซึ่งอธิบายไว้ว่า ปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ คือ ปัญหาช่องว่างทางกฎหมายของการเป็นวัตถุดิบและสินค้ามือสองของอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ โดยผู้ประกอบการบางรายใช้วิธีการเก็บรวบรวมเครื่องใช้ไฟฟ้าที่กำลังจะหมดอายุออกไปประเทศด้อยพัฒนาในรูปแบบของสินค้ามือสอง และพบปัญหาเกี่ยวกับบทบัญญัติทางกฎหมายว่าด้วยขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยผู้ประกอบการใช้ความแตกต่างของอายุการใช้งานเป็นแนวทางในการเลี่ยงการเป็นขยะอันตรายตามอนุสัญญาบาเซลอีกด้วย นอกจากนี้ ปัญหาที่พบคือการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เน้นการแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมแต่เน้นการสร้างรายได้ให้กับรัฐเป็นหลัก และการไม่สามารถดำเนินการตามมาตรการหรือนโยบายได้จริง เช่น การปฏิบัติตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP)

ปัจจัยด้านความคุ้มค่า พบว่า แรงจูงใจในการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิด ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งรายบุคคล ผู้ประกอบการรายย่อยหรือรายใหญ่ อาจมีแรงจูงใจมาจากค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการดำเนินการกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ กล่าวคือ ในการดำเนินการกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ ล้วนมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นค่าขนส่ง ค่าใช้จ่ายในการทำลายหรือกำจัดอย่างถูกวิธี รวมถึงราคาขยะอิเล็กทรอนิกส์บางชนิดภายในประเทศไทยมีราคาสูงมากกว่าการนำเข้า ดังนั้น หากพิจารณาตามหลักการดำเนินธุรกิจ คือ การลดต้นทุนแต่ได้กำไรสูงจึงจะคุ้มค่า กระทำการใดที่เป็นการลดต้นทุน ลดภาระของผู้ประกอบการ ย่อมเป็นแรงจูงใจในการตัดสินใจให้ผู้ประกอบการกระทำการนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีคิดก่อนกระทำความผิด (Rational Choice Theory) ซึ่งอธิบายสาเหตุของการกระทำความผิดไว้ว่า อาชญากรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อผู้กระทำผิดได้มีการชั่งใจไตร่ตรองถึงผลได้และผลเสีย กำไรหรือขาดทุนที่ตนจะได้รับจากการกระทำผิดในขนาดนั้น ดังนั้น คนที่ตัดสินใจกระทำความผิด ก็เพื่อที่จะให้ตนเองได้รับผลประโยชน์สูงสุด และในขณะเดียวกันก็ให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุดจากการกระทำนั้น และสอดคล้องกับ Lieselot Bisschop (2012) ที่พบว่า กระแสขยะอิเล็กทรอนิกส์ รัฐบาลและองค์กร ตลอดจนบุคคลผู้บริโภครวมมีส่วนร่วมในการขนขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างผิดกฎหมาย โดยแรงจูงใจและปัจจัยเพื่ออำนวยความสะดวกในระดับบุคคล องค์กร และสังคม

นอกจากนี้ ปัจจัยทั้ง 4 ประการข้างต้น ซึ่งได้แก่ ปัจจัยด้านพื้นที่ ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย ปัจจัยด้านการบังคับใช้กฎหมาย ปัจจัยด้านความคุ้มค่า มีความสอดคล้องกับทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) กล่าวคือ อาชญากรรมจะเกิดขึ้นเมื่อองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านมาบรรจบกัน อันได้แก่ แรงจูงใจของผู้กระทำความผิด เป้าหมายที่เหมาะสม และการขาดการดูแลตรวจตรา ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ผู้ลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มีแรงจูงใจในการที่จะนำขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาในประเทศไทยอย่างผิดกฎหมายโดยผ่านการพิจารณาแล้วว่ามีการคุ้มค่า ประกอบกับประเทศไทยเป็นเป้าหมายที่เหมาะสมในการนำขยะเหล่านั้นเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย ด้วยการที่ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา จึงเป็นเป้าหมายของประเทศที่พัฒนาแล้วในการนำขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาทิ้ง อีกทั้งยังขาดการตรวจตราอย่างเข้มงวดในการตรวจสอบสินค้าหรือสิ่งของที่นำเข้ามาทางท่าเรือโดยตู้คอนเทนเนอร์ กล่าวได้ว่าขาดผู้ดูแลหรือตรวจตราที่เหมาะสม รวมถึงช่องว่างทางกฎหมาย การขาดการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงาน ประกอบกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เปิดช่องโอกาสในการกระทำความผิดมากขึ้น

ส่วนที่ 3 เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)

ด้านการปฏิบัติงาน และการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีแนวทางในการพัฒนารูปแบบของการตรวจสอบและจัดการปัญหาการนำเข้าของเสียอันตราย

อย่างผิดกฎหมายโดยภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคผู้ประกอบการ และภาคประชาชน โดยการพัฒนา ระบบ แพลตฟอร์ม (platform) เพื่อบูรณาการข้อมูลจากหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่าง เบ็ดเสร็จ ไม่แยกส่วน สำหรับการตรวจสอบและจัดการปัญหาการนำเข้าอย่างผิดกฎหมาย และเพื่อ ปกป้องความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมในการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ด้วย ทั้งนี้ ข้อจำกัดใน เรื่องของอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ นั้น การเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่อาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ทั้งหมด แต่ควรมีการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการตรวจตรามากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ J Baird, R Curry and P Cruz (2014) ที่มีการเสนอแนวทางว่า ควรมีแนวทางในการระบุ ว่า อาชญากรรมจากของเสียหรือขยะ มีโอกาสเกิดขึ้นที่ใดบ้าง และจำเป็นต้องมีกฎหมายที่มีกรอบ และ การจัดหาทรัพยากรที่เพียงพอ เพิ่มศักยภาพในส่วนของหน่วยงานกำกับดูแลเพื่อตรวจจับและป้องกัน อาชญากรรมจากของเสีย หรือขยะนั้น

การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย/นโยบาย/มาตรการ และการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด
มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติม โดยเน้นให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อม เป็นหลัก ควรให้มีการตรากฎหมายเฉพาะสำหรับปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยครอบคลุมทุกปัญหา เพื่อให้ผู้ บังคับใช้กฎหมายยึดถือและปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ หากจัดตั้งกองทุนด้าน สิ่งแวดล้อม โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้ประกอบการ ก็จะสามารถเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผู้ประกอบการ รับผิดชอบความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม และไม่ล่าช้าเช่น ผู้ประกอบการที่ประกอบธุรกิจอันอาจจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จะต้องเข้าร่วมส่งเงินเข้ากองทุน เพื่อเป็นหลักประกันว่า หากเกิดความเสียหาย ผู้เสียหายก็จะได้รับเงินเยียวยาจากกองทุนดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันสหรัฐอเมริกาได้มีการใช้รูปแบบการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมนี้เช่นเดียวกัน คือ superfund: CERCLA ทั้งนี้ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายอย่างถูกต้องโปร่งใส ภาครัฐ และภาคเอกชน ควรมีการนำมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ อาทิ หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) แนวคิดการดำเนินธุรกิจอย่าง ยั่งยืน (Environmental, Social, Governance: ESG) และภาษีสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เป็นรูปธรรมมาก ขึ้น รวมถึงควรมีมาตรการสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่ผู้ประกอบการ เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการ ดำเนินธุรกิจอย่างถูกต้องตามหลักกฎหมายและหลักวิชาการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ จุฑาทิพย์ ต้นสุข ชัย (2552) ที่มีข้อเสนอแนะจากการศึกษาให้ใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์อื่น ๆ เช่น มาตรการภาษี รวมถึงให้ทุกภาคส่วน เช่น ชุมชน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ และสอดคล้องกับ แนวคิด ทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้มีการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Instruments) มาใช้สนับสนุนมาตรการกำกับและควบคุมดูแลในการบริหารจัดการปัญหามลพิษ สิ่งแวดล้อมมากขึ้นหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP)

การสร้างจิตสำนึก และการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม มีข้อเสนอแนะว่า ทุกภาคส่วนควรตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการออกนโยบาย มาตรการกฎหมายต่าง ๆ โดยนำต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมไปคำนวณด้วย ภาคเอกชน ผู้ประกอบกิจการควรมีการคำนึงถึงการรักษาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และแนวทางในการแก้ไขหากเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นจากผลประกอบการนั้น และภาคประชาชนควรมีส่วนร่วมในการดูแลสอดส่อง หากพบเห็นพฤติกรรมอันเป็นที่สงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ก็จะช่วยทำให้สามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม รวมถึงการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้ นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการควรมีได้รับการปลูกฝังหรือการเพิ่มจิตสำนึกในเรื่องของการทุจริตคอร์รัปชัน ปฏิบัติงานและประกอบการอย่างสุจริต และมุ่งมั่น มองเห็นประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลักมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เพื่อลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน

ข้อเสนอแนะ แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยทั้ง 3 ประการดังกล่าว มีความสอดคล้องกับทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle Theory) ซึ่งอธิบายไว้ว่า อาชญากรรมจะไม่เกิดขึ้นหากทำให้องค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งของสามเหลี่ยมอาชญากรรมหายไป อันได้แก่ ผู้กระทำความผิดที่มีความต้องการจะก่อเหตุ เป้าหมายที่เหมาะสมและโอกาส ดังนั้นถ้าองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งหายไปอาชญากรรมจะไม่เกิดขึ้น ทฤษฎีดังกล่าวจึงได้ถูกนำมาเสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม หรือการป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรม อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาศักยภาพด้านการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติงานอย่างเคร่งคัดเข้มงวด การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายโดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมโดยการนำหลักเศรษฐศาสตร์มาประยุกต์ใช้ และการปลูกฝัง สร้างจิตสำนึกอันดีให้กับทุกภาคส่วน ล้วนเป็นการ “ตัดโอกาส” ในการเกิดอาชญากรรม เป็นการสร้างรั้วกำแพงป้องกันที่เข้มแข็ง เข้มงวด และเป็นการลดแรงจูงใจให้ผู้กระทำความผิดเลือกที่จะกระทำความผิดอีกด้วย เนื่องจากไม่มีความคุ้มค่าที่จะเสี่ยงกระทำความผิด หรือลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย และเสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention) โดยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 10 ราย อันได้แก่ ผู้แทนจากกรมโรงงานอุตสาหกรรม 1 ราย ผู้แทนจากกรมควบคุมมลพิษ 1 ราย ผู้แทนจากกรมศุลกากร 3 ราย ผู้แทนจากศาลปกครองเพชรบุรี 1 ราย ผู้แทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด 1 ราย ผู้แทนจากกรมสอบสวนคดีพิเศษ 2 ราย และผู้แทนจากมูลนิธิบูรณะนิเวศ 1 ราย เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก (In-depth Information) จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการวิเคราะห์ (Analysis) และสังเคราะห์ (Synthesis) โดยอาศัยหลักการ แนวคิดและทฤษฎีทางอาชญวิทยา และเศรษฐศาสตร์ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่ออธิบายปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซลในลำดับต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านขยะอันตรายจากชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม โรงงานรีไซเคิล ส่งผลทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ รวมถึงสารปนเปื้อนสู่ดินและน้ำ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ตามลำดับ โดยสาเหตุของการเกิดมลพิษดังกล่าวในงานวิจัยฉบับนี้จะกล่าวเน้นถึงสาเหตุที่เกิดจากการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากการที่ประเทศจีนมีประกาศห้ามนำเข้าขยะรีไซเคิลอย่างเด็ดขาดในปี พ.ศ. 2560 ทำให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศมีปลายทางมาสู่ประเทศไทย รวมถึงประเทศอื่น ๆ ด้วย ผนวกกับปัญหาการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยที่มีอยู่เดิม การกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างไม่ได้มาตรฐาน อันส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และทำให้ประเทศไทยมีปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์เพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่ได้รับการกำจัดที่ถูกต้อง นอกจากนี้ยังพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีลักษณะเป็นการสำแดงเท็จเข้ามาอย่างผิดกฎหมาย กล่าวคือ การสำแดงใด ๆ เกี่ยวกับการนำเข้าหรือส่งออกสินค้าไม่ตรงกับหลักฐานเอกสารและข้อเท็จจริงในการนำเข้าและส่งออก ตาม

พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 เช่น ในเอกสารการนำเข้าระบุเป็นขยะพลาสติก แต่มีขยะอิเล็กทรอนิกส์ปะปนมาด้วย เป็นต้น ซึ่งตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้มีการกำหนดโทษไว้ทั้งทางแพ่งและทางอาญา โดยการดำเนินคดีจะพิจารณาเป็นรายกรณีว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายฉบับใดบ้าง เนื่องจากอาจเป็นความผิดได้ทั้งตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2560 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 หรือกฎหมายอื่น ๆ ถ้ากระทำความผิดหลายกรรม ฝ่าฝืนกฎหมายหลายฉบับ ให้พิจารณาดำเนินคดีตามกฎหมายที่มีบทกำหนดโทษสูงที่สุด แต่ในทางปฏิบัติพบว่า คดีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ไม่พบกรณีที่เข้าสู่กระบวนการทางอาญา เนื่องจากผู้กระทำความผิดมักยอม ระวังคดีในชั้นศุลกากร กล่าวคือ การยินยอมจ่ายค่าปรับ และถูกริบของกลาง

ประเทศไทยตรวจพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์สูงในปี พ.ศ. 2558 จนถึง พ.ศ. 2561 ซึ่งจะมีความชุกของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์สูง แต่ภายหลังปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันจำนวนการจับกุมกรณีลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ลดน้อยลง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการบังคับใช้กฎหมายตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 โดยมีผลลัพท์ไปในทางที่ดี กล่าวคือ จำนวนการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ลดน้อยลง หรือไม่ตรวจพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในช่วงเวลาหลังจากมีประกาศฯ ดังกล่าว

5.1.1 สภาพปัญหา และ ผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

ในประเทศไทย

สภาพปัญหาของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ จากการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

(1) **สภาพปัญหาด้านกฎหมาย** กล่าวคือ กฎหมายเกี่ยวกับการห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยยังไม่ครอบคลุมทุกชนิดของขยะอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้ผู้กระทำความผิดอาศัยช่องว่างทางกฎหมายลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาภายในประเทศ หรืออาจใช้วิธีการหลีกเลี่ยงพิกัดศุลกากรเพื่อนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

(2) **สภาพปัญหาด้านการดำเนินคดี** การดำเนินคดีในกรณีที่มีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย พบว่า คดีมักถูกระงับที่ชั้นศุลกากร และไม่มีคดีเกี่ยวกับการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่กระบวนการทางอาญาในปัจจุบัน กรณีนี้อาจทำให้ไม่สามารถข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำความผิดได้ และการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่รุนแรงมากเพียงพอ

(3) **สภาพปัญหาด้านอื่น ๆ** กล่าวคือ ปัญหาการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยที่ยังไม่มีประสิทธิภาพมากเพียงพอ การกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกวิธีนั้นมีจำนวนน้อย และยังไม่มีการประกาศใช้(ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ทำให้ประเทศไทยประสบปัญหาเรื่องการจัดการขยะ

อิเล็กทรอนิกส์อย่างมีระบบ หรือดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญ ประกอบกับปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่เริ่มมีการตรวจพบในช่วงปี พ.ศ. 2558 จึงทำให้จำนวนของขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยมีจำนวนสูงมากกว่าปีก่อน ๆ

สำหรับผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ จะเกิดในขั้นตอนของการกำจัดหรือทำลาย เนื่องจากขยะอิเล็กทรอนิกส์มีสารอันตรายหรือสารพิษที่ส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ รวมถึงสุขภาพของมนุษย์ในระยะยาว เช่น สารพิษปนเปื้อนในดิน น้ำ และอากาศ ซึ่งส่งผลเสียอย่างไร้ขอบเขต นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อสังคม ชุมชน และเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย กล่าวคือ จะทำให้วิถีชีวิตและต้นทุนชีวิตของชุมชนบริเวณใกล้เคียงเปลี่ยนแปลงไป ขยะในประเทศสิ้น ราคาขยะตก กำไรลดลง ไม่สามารถกระตุ้นให้มีการลงทุนธุรกิจรีไซเคิลเพิ่มขึ้น แต่ในทางกลับกันจะกระตุ้นให้โรงงานรีไซเคิลนำเข้าขยะแทน

5.1.2 ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านพื้นที่ ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย ปัจจัยด้านการบังคับใช้กฎหมาย และปัจจัยด้านความคุ้มค่า ดังนี้

ปัจจัยด้านพื้นที่ พบว่า บริเวณท่าเรือแหลมฉบัง และเขตพื้นที่ในภาคตะวันออกอื่น ๆ มักตรวจพบที่มีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์นั้น เนื่องจากเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม และมีเขตปลอดอากร (Free Zone) ประกอบกับท่าเรือแหลมฉบัง เป็นท่าเรือหลักในการขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ มีปริมาณเรือขนส่งสินค้าที่เข้ามาเทียบท่าจำนวนมากต่อวัน มีการตรวจตราโดยเจ้าหน้าที่และระบบเอกซเรย์ (X-ray) จึงทำให้มักตรวจพบการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์บริเวณดังกล่าวมากที่สุด

ปัจจัยด้านการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย พบว่า มีปัญหาด้านการขาดกำลังคนในการตรวจตราของด่านหน้า ประกอบกับการไม่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด และปัญหาด้านการตีความตามตัวบทกฎหมายของเจ้าหน้าที่ยังมีความสับสนในการตีความว่าเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือไม่ รวมถึงการขาดความรู้เฉพาะด้านเกี่ยวกับการจัดการกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงาน การปฏิบัติงานที่แยกส่วนกันส่งผลทำให้การดำเนินคดีมีความล่าช้า รวมถึงปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นผลทำให้ผู้กระทำความผิดสามารถกระทำความผิดได้โดยไม่เกรงกลัวกฎหมาย

ปัจจัยด้านการบังคับใช้กฎหมาย พบปัญหาเกี่ยวกับการมีช่องว่างของกฎหมาย และเกี่ยวกับสินค้ามือสองของอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ กล่าวคือ แม้จะมีประกาศห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ.2563 แต่ยังไม่ครอบคลุมทุกชนิดของชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์

จึงเป็นช่องว่างทำให้ผู้ประกอบการหลีกเลี่ยงสำแดงเป็นพิกัดอื่นที่ยังสามารถนำเข้ามาได้ เช่น การใช้ความแตกต่างของอายุการใช้งานเป็นแนวทางในการเลี่ยงการเป็นขยะอันตรายตามอนุสัญญาบาเซลสำหรับสินค้ามือสองที่ยังสามารถนำเข้ามาภายในประเทศไทยได้นั้น หากนำมาใช้ประโยชน์ได้ก็จะสร้างคุณค่า แต่หากไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ก็จะแปรเปลี่ยนเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์ในอนาคต ก็จะทำให้ประเทศไทยต้องดำเนินการกับขยะอิเล็กทรอนิกส์จากสินค้ามือสองเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบปัญหาเกี่ยวกับบทบัญญัติทางกฎหมายว่าด้วยขยะอิเล็กทรอนิกส์ โดยปัญหาที่พบคือ การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เน้นการแก้ไขฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม และการไม่สามารถดำเนินการตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) ได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

ปัจจัยด้านความคุ้มค่า พบว่า ในการดำเนินการกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ส่วนมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นค่าขนส่ง ค่าใช้จ่ายในการทำลายหรือกำจัดอย่างถูกวิธี อีกประการคือราคาขยะอิเล็กทรอนิกส์บางชนิดภายในประเทศไทยมีราคาสูงมากกว่าการนำเข้า ดังนั้น หากพิจารณาตามหลักการทั่วไปในการประกอบธุรกิจ กระทำการใดที่เป็นการลดต้นทุน ลดภาระของผู้ประกอบการย่อมเป็นแรงจูงใจในการตัดสินใจให้ผู้ประกอบการกระทำการนั้น ๆ ดังนั้น จึงอาจเป็นแรงจูงใจให้รายบุคคล ผู้ประกอบการรายย่อย หรือรายใหญ่ ตัดสินใจลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้

5.1.3 เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)

จากการศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ แนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติงาน และการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย/นโยบาย/มาตรการ และการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด และการสร้างจิตสำนึก และการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ด้านการปฏิบัติงาน และการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีข้อเสนอแนะว่าควรมีแนวทางในการพัฒนารูปแบบของการตรวจสอบและจัดการปัญหาการนำเข้าของเสียอันตรายอย่างผิดกฎหมายโดยภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคผู้ประกอบการ และภาคประชาชน โดยการพัฒนาระบบ แพลตฟอร์ม (platform) เพื่อบูรณาการข้อมูลจากหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่างเบ็ดเสร็จ ไม่แยกส่วน สำหรับการตรวจสอบและจัดการปัญหาการนำเข้าอย่างผิดกฎหมาย

การปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย/นโยบาย/มาตรการ และการบังคับใช้อย่างเคร่งครัด มีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายเพิ่มเติม หรือการตรากฎหมายเฉพาะสำหรับปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยครอบคลุมทุกปัญหา โดยเน้นให้ความสำคัญแก่สิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เพื่อให้ผู้บังคับใช้กฎหมายยึดถือและปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เสนอแนะให้มีการจัดตั้งกองทุนด้านสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้ประกอบการ เพื่อให้ผู้ประกอบการรับผิดชอบความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นได้ และผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม ไม่ล่าช้า นอกจากนี้ ผู้ปฏิบัติงานที่

เกี่ยวข้องต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เป็นไปตามระเบียบ กฎหมายอย่างถูกต้องโปร่งใส ภาครัฐ และภาคเอกชน ควรมีการนำมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ อาทิ หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) แนวคิดการดำเนินธุรกิจอย่างยั่งยืน (Environmental, Social, Governance: ESG) และภาษีสิ่งแวดล้อมมาใช้ให้เป็นรูปธรรม รวมถึงการมีมาตรการสิทธิประโยชน์ให้แก่ผู้ประกอบการ เพื่อเป็นแรงจูงใจในการประกอบธุรกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และสามารถป้องกันอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมได้

การสร้างจิตสำนึก และการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม มีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการออกนโยบาย มาตรการ กฎหมายต่าง ๆ โดยนำต้นทุนทางสิ่งแวดล้อมไปคำนวณในบทกำหนดโทษด้วย ในส่วนของภาคเอกชน ผู้ประกอบการควรคำนึงถึงการรักษาฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม พร้อมรับมือกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นจากผลประกอบการนั้นได้อย่างทันท่วงที และภาคประชาชนควรมีส่วนร่วมในการดูแลสอดส่องในชุมชนของตนเอง หากพบเห็นพฤติกรรมอันเป็นที่สงสัยว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก็สามารถแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาตรวจสอบได้ ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐ และผู้ประกอบการควรมีได้รับการปลูกฝัง และเพิ่มจิตสำนึกในเรื่องของการปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริต คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลักมากกว่าประโยชน์ส่วนตน เพื่อลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศ

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย” ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะจากการศึกษา โดยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบ กฎหมาย มาตรการ หรือนโยบายที่เกี่ยวข้องเพื่อกำกับดูแลปัญหาลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งควรครอบคลุมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมรูปแบบอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้ระเบียบ กฎหมาย มาตรการ และนโยบายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยเข้มแข็งและเป็นรูปธรรมมากขึ้น

5.2.1.1 ควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยมีการนำ “ต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม” มาใช้ในการกำหนดโทษ คำนึงถึงการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เพื่อให้กฎหมายสิ่งแวดล้อมภายในประเทศไทยมีความเข้มแข็ง จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยมีกฎหมายสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ มีการบังคับใช้ที่แยกออกจากกัน ทำให้ผู้บังคับใช้กฎหมายเกิดความสับสน หรือมีปัญหาในการพิจารณาความผิดที่เกิดขึ้น อีกทั้งบทกำหนดโทษยังไม่เพียงพอข่มขู่ยับยั้งการกระทำความผิด ดังนั้น เสนอแนะให้มีการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมทุกปัญหา

ที่อาจเกิดขึ้นได้ ทันเหตุการณ์ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงมีบทกำหนดโทษที่รุนแรงเพียงพอข่มขู่ยับยั้ง บังคับใช้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5.2.1.2 ควรผลักดัน (ร่าง) พระราชบัญญัติการจัดการซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์และซากผลิตภัณฑ์อื่น พ.ศ. ให้มีการประกาศใช้โดยเร็ว เนื่องจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากขยะอิเล็กทรอนิกส์มักเกิดขึ้นในขั้นตอนของการกำจัด และทำลาย การประกาศใช้ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว จะทำให้สามารถกำกับควบคุมการจัดการกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ภายในประเทศให้เป็นไปตามมาตรฐานในการรักษาสิ่งแวดล้อม

5.2.1.3 ควรมีการห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างเด็ดขาด ประเทศไทยมีการห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 แต่ไม่ได้ครอบคลุมทั้งหมดของขยะอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้ประเทศไทยควรห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างเด็ดขาดเช่นเดียวกับกรณีของประเทศจีน โดยการห้ามนำเข้าอย่างเด็ดขาดจะสามารถช่วยผลักดันให้ธุรกิจรีไซเคิลในประเทศมีความคล่องตัวมากขึ้น เป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการหันมาใช้เศษวัสดุจากชิ้นส่วนเครื่องใช้ไฟฟ้าหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ภายในประเทศ ทำให้ลดปัญหาขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้ และสามารถลดปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศได้

5.2.1.4 ควรมีการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เหยื่อหรือผู้เสียหายจากปัญหาสิ่งแวดล้อมได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสม ไม่ล่าช้า รวมถึงสิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมบริเวณที่พบปัญหาดังกล่าว จะได้รับการแก้ไขฟื้นฟูให้กลับมาดังเดิมมากที่สุด ทั้งนี้ ยังเป็นการประกันความรับผิดชอบของโรงงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ประชาชนหรือสังคมมั่นใจว่า หากโรงงานอุตสาหกรรมดังกล่าวสร้างความเสียหายให้แก่ชุมชนและสิ่งแวดล้อม ก็จะสามารถได้รับการเยียวยาฟื้นฟูอย่างแน่ชัด เป็นไปตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP) และสามารถตัดช่องโอกาสในการตัดสินใจกระทำความผิดของโรงงานอุตสาหกรรมได้ เนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมต้องมีความระมัดระวังมากขึ้นอีกด้วย

5.2.1.5 ควรมีมาตรการด้านสิทธิประโยชน์ ซึ่งเป็นมาตรการเชิงป้องกัน เพื่อใช้ในการป้องกันการกระทำความผิดของผู้ประกอบการธุรกิจอันอาจก่อผลเสียให้แก่สิ่งแวดล้อม หากมีการนำสิทธิประโยชน์ในด้านต่าง ๆ มาบังคับใช้อย่างเป็นทางการ มีมาตรการหรือนโยบาย ก็จะสามารถเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ หรือการดำเนินงานเป็นไปอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้

5.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ภายในประเทศไทยนั้น ในการดำเนินการจะเกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน อาทิ กรมศุลกากร กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมควบคุมมลพิษ และภาคเอกชน

หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติงานที่ยังมีการแยกส่วนกันอย่างชัดเจน เป็นอุปสรรคทำให้การดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพ เกิดความล่าช้า หละหลวม ทำให้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดเลือกที่จะนำขยะอิเล็กทรอนิกส์มาทิ้งที่ประเทศไทยได้ ดังนั้น ควรมีการบูรณาการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและมีความยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2.2.1 ควรมีการพัฒนาฐานข้อมูล (Big Data) สำหรับดำเนินการเกี่ยวกับ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย สืบเนื่องจากการที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรือปัญหาสิ่งแวดล้อมรูปแบบอื่น ๆ ต้องมีหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน จึงควรมีการพัฒนาฐานข้อมูลขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมข้อมูลต่าง ๆ และให้สามารถประสานงานผ่านระบบแพลตฟอร์ม (platform) เดียวกันได้ ก็จะช่วยให้การบูรณาการร่วมกันเป็นรูปธรรมมากขึ้น การดำเนินการต่าง ๆ จะมีความรวดเร็ว ไม่ล่าช้า นอกจากนี้ **ควรให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วม** กล่าวคือ ในการตรวจสอบว่าสิ่งของต้องสงสัยที่นำเข้ามาในประเทศไทยว่าเป็นขยะอิเล็กทรอนิกส์หรือไม่นั้น บางกรณีไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยตาเปล่าว่ามีสารที่เป็นอันตรายอันเป็นส่วนประกอบในขยะอิเล็กทรอนิกส์ จำเป็นต้องมีการติดต่อประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือบริษัทเอกชนที่สามารถตรวจสอบได้ให้ทำการตรวจสอบ เช่น การต้องตรวจสอบโดยใช้ห้องปฏิบัติการ (laboratory) เป็นต้น กรณีนี้ทำให้มีความล่าช้าในการดำเนินงาน และมีค่าใช้จ่าย ดังนั้น ควรให้หน่วยงาน หรือบริษัทเอกชนดังกล่าวที่เกี่ยวข้อง สามารถใช้ระบบแพลตฟอร์ม (platform) ได้ด้วย เพื่อให้ง่ายต่อการติดต่อประสานงาน แต่ในขณะเดียวกันก็พัฒนาระบบให้จำกัดการเข้าถึงข้อมูลบางส่วน เพื่อป้องกัน และรักษาข้อมูลความลับทางราชการได้

5.2.2.2 ให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการรายย่อย และรายใหญ่ เกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบของสารอันตรายในขยะอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการยับยั้งและสร้างความตระหนักถึงผลกระทบอันอาจเกิดขึ้นได้จากการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ และการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่ผิดวิธี รวมถึงให้ความรู้เกี่ยวกับโทษทางกฎหมาย เพื่อเป็นการข่มขู่ยับยั้ง ป้องกันการกระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นได้

5.2.2.3 ให้ความรู้แก่ประชาชน โดยประชาชนมีส่วนสำคัญในป้องกันปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ได้ โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่เขตอุตสาหกรรมที่อาจได้รับผลกระทบโดยตรง ซึ่งให้ประชาชนได้ทราบว่า การนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และให้ได้ทราบถึงผลกระทบจากขยะอิเล็กทรอนิกส์ต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของมนุษย์ เพื่อให้ประชาชนดูแลสอดส่อง หากพบการกระทำความผิดสามารถแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทันที

5.2.2.4 ผลักดันสื่อให้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ในปัจจุบันทิศทางเกี่ยวกับการตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในประเทศมีทิศทางที่พัฒนามากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ควรมีการผลักดันประเด็นทางสิ่งแวดล้อมต่อไป โดยใช้ช่องทางสื่อต่าง ๆ เช่น ทางช่องทาง

โซเชียลมีเดีย (Social media) สถานีโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนภายในประเทศตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นได้

5.2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

5.2.3.1 ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบันพบว่า ปัญหาเกี่ยวกับขยะพลาสติกในประเทศไทยยังคงเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมใหญ่ ที่ควรได้รับการแก้ไขปัญหาต่อไป จึงควรศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะพลาสติกร่วมด้วย

5.2.3.2 ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับนโยบายภาษีสิ่งแวดล้อม โดยการเก็บข้อมูลเชิงลึกกับผู้แทนจากกระทรวงการคลัง กรมสรรพสามิต

5.2.3.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นรูปแบบในการจัดตั้งกองทุนสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย เพื่อเป็นการยกระดับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

E.H. Sutherland. (1961). White Collar Crime, N.Y. Holt, Rinehart and Winton. 9-10.

Eileen Skinner. (2011). Victims of Environmental Crime - Mapping the Issues. The International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Policy. Vancouver, Canada.

European Commission. (2012). Directive 2012/19/EU of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on waste electrical and electronic equipment (WEEE).

Forti V., Baldé C.P., Kuehr R., Bel G. (2020). The Global E-waste Monitor 2020 : Quantities, flows and the circular economy potential. United Nations University (UNU)/United Nations Institute for Training and Research (UNITAR) – co-hosted SCYCLE Programme, International Telecommunication Union (ITU) & International Solid Waste Association (ISWA), Bonn/Geneva/Rotterdam.

FX.Joko Priyono. (2017). Law Enforcement of Electrical and Electronic Waste Smuggling in Batam, Indonesia. Diponegoro Law Review, vol. 2, no. 1, 40-56.

Herbert Edelhertz. (1970). The nature, impact, and prosecution of white-collar crime. Washington: National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice.

J Baird, R Curry and P Cruz. (2014). An overview of waste crime, its characteristics, and the vulnerability of the EU waste sector. Waste Manag Res. 97-105.

Lieselot Bisschop. (2012). Is it all going to waste? Illegal transports of e-waste in a European trade hub. Crime Law Soc Change 58, 221–249. .

Office on Drugs and Crime. (2018). United Nations Convention against Transnational Organized Crime 2000. .

Robinson, B. H. (2009). *E-waste: An assessment of global production and environmental impacts*. *Science of the Total Environment*, 408, 183-191.

Serena Favarin and Alberto Aziani. (2020). *The Global Waste Trafficking and Its Correlates*. *Journal of Contemporary Criminal Justice*. 351-383.

So Sasaki, (2020), *The effects on Thailand of China's import restrictions on waste: measures and challenges related to the international recycling of waste plastic and e-waste*. Chuo University. Japan.

The United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. (2015). *Environmental crimes* [Online]. Available: <http://www.unicri.it/topics/environmental/> retrieved: 5 November 2021.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2018). *United Nations Convention against Transnational Organized Crime 2000*. .

United States Environmental Protection Agency (EPA). (n.d.). *What is Superfund?*. <https://www.epa.gov/superfund/what-superfund>. retrieved: 25 April 2022.

World Health Organization. (2021). *Children and digital dumpsites: e-waste exposure and child health*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240023901> retrieved: 20 April 2022.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาษาไทย

เชาว์วิศ สกุลวรวิทย์ (2565). การศึกษาการเคลื่อนย้ายของเสียข้ามแดนอย่างผิดกฎหมายในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดลินิวส์. (2561). ขยะสารพิษส่งผลกระทบต่อ! คนราชบุรีป่วยค่าแอมกานีสสูง. <https://d.dailynews.co.th/regional/651993/> สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565.

- เต็มวงษ์ จันทร์ชุ่ม. (2564). บทบาทศุลกากรในการปกป้องประเทศไทยจากขยะ หรือขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรือเศษของที่ใช้แล้วที่ปนเปื้อนวัตถุอันตรายที่นำเข้าหรือลักลอบนำเข้าอย่างผิดกฎหมาย (ปี พ.ศ. 2564). กองกฎหมาย กรมศุลกากร.
- ไทยโพสต์. (2564). กรมศุลกาเปิดตัวเลขจับกุมสินค้าหนีภาษีปีงบ64 เจอกว่า 26,304 คดี มูลค่ารวม 3.2 พันล้านบาท. <https://www.thaipost.net/main/detail/119482> สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2564.
- กรมโรงงานอุตสาหกรรม. (2562). พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. <https://www.diw.go.th/webdiw/law-haz/> สืบค้นเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2565.
- กรมโรงงานอุตสาหกรรม. (ม.ป.ป.). อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดน ของของเสียอันตรายและการกำจัด. <http://www2.diw.go.th/treaty/basel/basal.html> สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2564.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2553). อันตรายจากซากโทรศัพท์มือถือ-แบตเตอรี่ และแนวทางการจัดการในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท ฮีทซ์ จำกัด.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2559). แผนการดำเนินงานการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อ การจัดการมลพิษ พ.ศ. 2559- 2562. https://intranet2.pcd.go.th/wp-content/uploads/2021/06/2021-06-28_07-00-22_623934.pdf สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2564.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2563). แนวทางการนำกลับส่งกลับของเสียอันตรายที่เคลื่อนย้ายข้ามแดนอย่างผิดกฎหมาย. สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ. กรุงเทพฯ.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2563). อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสีย อันตรายและการกำจัด. <https://www.pcd.go.th/publication/5254/> สืบค้นเมื่อ 21 มกราคม 2565.
- กรมศุลกากร. (2560). พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ.2560. http://www.customs.go.th/data_files/ceb80cc6dd718c73b5a44daf60a1efe3.PF สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2564.

กรมศุลกากร. (2560). พิธีการนำเข้าสินค้า. http://th.customs.go.th/content_with_menu_1.php?ini_menu=menu_business_160421_02_160421_01&ini_content=business_160426_02_160914_01_160929_01_160929_01&left_menu=menu_business_160421_02_160421_01_160914_03 สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2564.

กรมศุลกากร. (2565). สถิติการจับกุมขยะอิเล็กทรอนิกส์ พิกัด 84 85 รหัสสถิติ 800 899 ปี พ.ศ. 2558-2565. ระบบงานป้องกันและปราบปราม (149).

กรมอนามัย สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม. (2558). คู่มือประชาชนขยะอิเล็กทรอนิกส์...ของเสียที่มาพร้อมเทคโนโลยี. โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กรีนเน็ตเวิร์ค. (2561). เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม. <https://www.greennetworkthailand.com/environment-economic/> สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2564.

กรีนพีซ. (2562). เอเชียรวมใจแต่ทำไมจัดการมลพิษทางอากาศจากหมอกควันข้ามแดนไม่ได้สักที? <https://www.greenpeace.org/thailand/story/9597/asean-haze-problem/>. สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม 2565.

ขนิษฐา จันทร์เจริญ. (2565). “ขยะอิเล็กทรอนิกส์” กำจัดอย่างถูกวิธี ลดผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว. <https://www.chula.ac.th/news/73022/> สืบค้นเมื่อ 24 มิถุนายน 2565.

ข่าวไทยพีบีเอส. 2561. ยังลึกลอบขน "ขยะอิเล็กทรอนิกส์" เข้าไทย ใช้วิธีสำแดงเท็จ. <https://news.thaipbs.or.th/content/272497> สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2565.

จุฑาทิพย์ ต้นสุขชัย. (2552). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับขยะอิเล็กทรอนิกส์ตามอนุสัญญาบาเซล. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จุฑารัตน์ จิโน. (2561). *Antimony*. หนังสือพิษวิทยาอาชีพ (พิมพ์ครั้งที่ 5).

ชนิด ศุทธยาลัย. (2555). ความผิดทางศุลกากร. http://chanidservice.com/index.php?option=com_content&view=article&id=426%3A2012-08-19-09-44-09&catid=15%3A2012-06-22-05-30-35&Itemid=21&showall=1 สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2564.

ชาญคณิต กฤตยา สุริยะมณี. (2554). ทฤษฎีอาชญาวิทยาร่วมสมัยกับการวิจัยทางด้านอาชญาวิทยาในปัจจุบัน. นนทบุรี: หินหยางการพิมพ์.

- ชิตพล กาญจนกิจ. (2559). ความท้าทายของรัฐอาเซียนในการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ. วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ ปีที่ 46 ฉบับที่ 1 : 51-77 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐานันท์ วรรณโกวิท. (2554). ประสบการณ์จากการฝึกอบรมเส้นทางคอร์รัปชัน. ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตอนที่ 2. ข่าวเนติบัณฑิตยสภา.
- ฐิติพันธ์ พัฒนมงคล. (2564). 20 อันดับประเทศที่ไทยนำเข้า “ขยะอิเล็กทรอนิกส์” และ “เศษพลาสติก” มากที่สุด ช่วง 4 เดือนแรกของปี 2564. <https://www.sarakadee.com/2021/06/21/ขยะอิเล็กทรอนิกส์/ สืบค้นเมื่อ 4 ตุลาคม 2564>.
- ณิชา บุณยสิงห์. (2559). ขยะอิเล็กทรอนิกส์. เอกสารข้อมูลพื้นฐาน (*Background Note*) กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ.
- ธนิตา ตันติเจริญ. (2557). อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม (ข้ามชาติ) ทางแก้ที่ไม่ใช่แค่บังคับใช้กฎหมาย. <http://oknation.nationtv.tv/blog/LittleLee/2014/09/24/entry-1> สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2564.
- นพดล น้อยจ้อย. (2550). อาชญากรรมทางเศรษฐกิจข้ามชาติ (*Transnational Economic Crime*). พิมพ์ครั้งที่ 1 สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- นवलนดา สงวนวงษ์ทอง. (2558). ขยะอิเล็กทรอนิกส์ e-waste. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม หน้าที่ 93 – 108.
- นัทมน คงเจริญ. (2561). บทที่ 3 หลักการที่สำคัญในการจัดการสิ่งแวดล้อม. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิติ วิทยาเต็ม. (2561). อนุสัญญาบาเซลฯ และกลไกการควบคุมการส่งออกของเสียอันตราย. *CPMU Customs Policy Monitoring Unit* ปีที่ 3 ฉบับที่ 6 ประจำเดือนมิถุนายน 2561. สำนักงานที่ปรึกษาศุลกากร ณ กรุงบรัสเซลส์.
- ประชาธุรกิจ. (2562). สกัดขยะอิเล็กทรอนิกส์เงินทะเลลัก พาณิชย์ออกประกาศห้ามนำเข้า. <https://www.prachachat.net/economy/news-404099>. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565.

- ปราโมทย์ บุญมาตา. (2559). ภาษีศุลกากร. <https://www.excise.go.th/cs/groups/public/documents/document/mjaw/mti1/~edisp/webportal16200125791.pdf> สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2564.
- พรชัย ชันดี. (2558). ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการ งานวิจัย และนโยบายประยุกต์ (*Criminological Theory : Principle, Research and Policy Implication*). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรังสิต.
- พีชนิจ เนาวพันธ์ และอนุสรฯ ชาวตร. (2563). การจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในระบบนิเวศโดยธุรกิจรับซื้อของเก่า กรณีศึกษา : การจัดการขยะซีพียูของ สหพันธ์การค้า จังหวัดปราจีนบุรี. วารสารบัณฑิตศึกษาปีที่ 17 ฉบับที่ 76.
- พิมพ์พร เนตรพุกกณะ. (ม.ป.ป.). อาชญาวิทยาสีเขียว (*A GREEN CRIMINOLOGY*). <http://www.nathee-chitsawang.com/อาชญาวิทยาสีเขียว-a-green-criminology> สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2564.
- พีรนาฏ คิตดี และสุทธิพร บุญมาก. (2559). การขับเคลื่อนและอุปสรรคของการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย. วารสารวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 8 มกราคม 2559 - ธันวาคม 2559.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2563). ประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563.
- วันสนันท์ กันทะวงศ์. (2562). อาชญากรรมเศรษฐกิจ : ศึกษากรณีการตกเป็นเหยื่อการแก๊งค์กำไรอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร แสงทองล้วน. (2561). แนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัด. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร (วปอ.) รุ่นที่ 60.
- วิริยา จงรักษ์สัตย์. (2562). การจัดสรรต้นทุนสิ่งแวดล้อมไปยังต้นทุนผลิตภัณฑ์. วารสารมหาวิทยาลัยศรีเตียน ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 เมษายน – มิถุนายน 2562.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส. (2544). อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.

- ศรียวราห์ รังสีพรหมณกุล และชยพล ฉัตรชัยเดช. (2558). การป้องกันอาชญากรรมเชิงรุก โดยทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม (*Proactive Crime Prevention by Crime Triangle Theory*). กรุงเทพฯ: กองบัญชาการตำรวจนครบาล.
- ศิริโชค ประทุมพิทักษ์. (2561). ผลกระทบต่อชุมชนที่เกิดจากการตั้งนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดในโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก : กรณีของเทศบาลเมืองมาบตาพุด อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี ปีที่ 10 ฉบับที่ 2.
- ศูนย์พิษวิทยารามาธิบดี. (ม.ป.ป.). ภาวะเป็นพิษจากสารตะกั่ว. <https://med.mahidol.ac.th/poisoncenter/th/pois-cov/Lead> สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2564.
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.). องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ. https://www.tijthailand.org/th/area_of_work/detail/2 สืบค้นเมื่อ 3 พฤศจิกายน 2564.
- สมิตานัน หยงสตาร์. (2563). ขยะพลาสติก: เกิดอะไรขึ้นเมื่อไทยยกเลิกการนำเข้าขยะจากต่างประเทศ. <https://www.bbc.com/thai/thailand-54445023> สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2564.
- สำนักงบประมาณ ของรัฐสภา. (2565). รายงานการวิเคราะห์งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565. https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parbud_get/download/article/article_20210813152606.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. (ม.ป.ป.). การทุจริตคอร์รัปชัน (*Anti-corruption*). <https://www.sec.or.th/cgthailand/TH/Pages/corruption.aspx> สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2565.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 - 2564. หน้า 107.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564). แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2560 - 2564. https://www.mot.go.th/file_upload/2560/environment_plan2560-2564.pdf สืบค้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2564.

สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2564). *E-Waste* ปัญหาขยะที่เป็นภาระสิ่งแวดล้อม. <https://www.okmd.or.th/okmd-kratooktomkit/4287/> สืบค้นเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2564.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2564. (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. <https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/2021/plan13.pdf> สืบค้นเมื่อ 22 มิถุนายน 2565.

สุจิตรา วาสนาดำรงดี และปเนต มโนมัยวิบูลย์. (2555). ชุดความรู้เรื่อง “การจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ (E-waste)”. สืบค้นจาก http://www.hsm.chula.ac.th/research/paper/ewate_management/ewate_management1.pdf. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2564.

สุจิตรา วาสนาดำรงดี และปเนต มโนมัยวิบูลย์. (2557). ขยะอิเล็กทรอนิกส์ภัยร้ายไกลตัวในยุคไฮเทค. วารสารแพทยนาวิ. ปีที่ 41 ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม 2557.

สุจิตรา วาสนาดำรงดี, (2558), เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการ เรื่อง “ขยะอิเล็กทรอนิกส์ : จัดการอย่างไรให้ปลอดภัย?”. สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง. (2561). ปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ก. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก: สำหรับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคม

แบบสัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไป

ชื่องานวิจัย	อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมกรณีศึกษา : ผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย
วัตถุประสงค์งานวิจัย	1. ศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย 2. ศึกษาปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย 3. เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)
ผู้ทำการสัมภาษณ์	นภัสสร เปียจันทร์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ให้สัมภาษณ์
ตำแหน่ง
หน่วยงาน
วันที่สัมภาษณ์ เวลา
สถานที่สัมภาษณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

คำถามในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 : สภาพปัญหา และผลกระทบของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

- 1.1 ปัจจุบันสถานการณ์การลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นอย่างไร / มีการจับกุม หรือตรวจพบเพิ่มหรือไม่ / สถิติเป็นอย่างไร (อาจขอข้อมูลสถิติเพิ่มเติม)
- 1.2 ปัจจุบันประเทศไทยห้ามนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จำนวน 428 ชนิด ตามประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่อง กำหนดให้ขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นสินค้าที่ต้องห้ามในการนำเข้ามาในราชอาณาจักร พ.ศ. 2563 เหตุใดจึงมีการห้ามนำเข้าประเภทดังกล่าว
- 1.3 ขยะอิเล็กทรอนิกส์ชนิดอื่น ๆ ที่ยังสามารถนำเข้ามาในประเทศไทยนั้น เหตุใดจึงสามารถนำเข้ามาได้ หรือมีการมาใช้ประโยชน์ในด้านใด
- 1.4 ท่านคิดว่าเป็นการคุ้มค่าหรือไม่ ที่ประเทศไทยนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศ

1.5 ประเทศไทยได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างไรบ้าง และที่ร้ายแรงที่สุดคืออะไร เพราะอะไร

1.6 การบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์เป็นอย่างไร ในทางปฏิบัติมีการลงโทษทางอาญาหรือไม่ หรือใช้โทษทางปกครองเพียงอย่างเดียว

1.7 ส่วนใหญ่ที่เจ้าหน้าที่ทราบหรือพบปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์มาจากแหล่งใด (มาจากการปฏิบัติหน้าที่ / ประชาชนร้องเรียน)

ส่วนที่ 2 : ปัจจัยของการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย

2.1 จากการสืบค้นข้อมูล พบว่าบริเวณภาคตะวันออก เช่น ท่าเรือแหลมฉบัง มักตรวจพบโรงงานที่มีการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ หรือการกำจัดที่ผิดวิธี เหตุใดบริเวณดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ที่มีการตรวจพบปัญหามากกว่าที่อื่น ๆ

2.2 เหตุใดประเทศไทยจึงเป็นประเทศที่เป็นปลายทางให้ต่างประเทศนำขยะเข้ามา (หมายรวมถึงการลักลอบนำเข้าด้วย)

2.3 ท่านคิดว่าปัจจัยใดบ้างที่ทำให้เกิดการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย พร้อมยกตัวอย่าง (เช่น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการบังคับใช้กฎหมาย ปัจจัยด้านการปฏิบัติงาน ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้กระทำผิด)

ส่วนที่ 3 เสนอแนะแนวทาง และมาตรการในการป้องกัน และแก้ไขการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับอนุสัญญาบาเซล (Basel Convention)

3.1 หน่วยงานของท่านมีบทบาทสำคัญอย่างไรในการบังคับใช้กฎหมายอันเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

3.2 ท่านคิดว่าปัจจุบันประเทศไทยมีการนำข้อตกลงในอนุสัญญาบาเซลฯ มาบังคับใช้ หรือออกมาตรการ นโยบายต่าง ๆ ครบถ้วนหรือไม่

3.3 ผลการบังคับใช้กฎหมายตามอนุสัญญาบาเซลฯ เป็นอย่างไรบ้าง ในทางปฏิบัติเป็นไปตามมาตรฐานสากลหรือไม่ (จุดอ่อน/จุดแข็ง)

3.4 ท่านคิดว่าอะไรเป็นอุปสรรคในการป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์

3.5 ในทัศนคติของท่าน ท่านจะเสนอแนะแนวทางในการป้องกัน หรือแก้ไขปัญหาการลักลอบนำเข้าขยะอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทยอย่างไร

3.6 ภาครัฐมีการเยียวยาผู้เสียหาย หรือเหยื่อจากปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างไรบ้าง

ข. พิกัดศุลกากร 8548

รหัส / code	คำอธิบาย / code name
8548	เศษและของที่ใช้ไม่ได้ของเซลล์ปรุณภูมิแบตเตอรี่ปรุณภูมิและหม้อสะสมไฟฟ้า เซลล์ปรุณภูมิที่ใช้แล้ว แบตเตอรี่ปรุณภูมิที่ใช้แล้ว และหม้อสะสมไฟฟ้าที่ใช้แล้ว รวมทั้งส่วนประกอบทาง ไฟฟ้าของเครื่องจักรหรือเครื่องอุปกรณ์ที่ไม่ได้ระบุ หรือรวมไว้ในที่อื่นในตอนนั้
854810	เศษและของที่ใช้ไม่ได้ ของเซลล์ปรุณภูมิ แบตเตอรี่ปรุณภูมิ และหม้อสะสม ไฟฟ้า เซลล์ปรุณภูมิที่ใช้แล้ว แบตเตอรี่ปรุณภูมิที่ใช้แล้วและหม้อสะสมไฟฟ้าที่ ใช้แล้ว
85481013	หม้อสะสมไฟฟ้าขนาด 6 โวลต์ และ 12 โวลต์ มีความสูง (ไม่รวมขั้วและหู) ไม่เกิน 23 เซนติเมตร
85481013000	หม้อสะสมไฟฟ้าขนาด 6 โวลต์ และ 12 โวลต์ มีความสูง (ไม่รวมขั้วและหู) ไม่เกิน 23 เซนติเมตร
85481019	อื่น ๆ
85481019000	อื่น ๆ
85481020	เศษและของที่ใช้ไม่ได้ที่มีเหล็กเป็นส่วนใหญ่
85481020000	เศษและของที่ใช้ไม่ได้ที่มีเหล็กเป็นส่วนใหญ่
85481030	เศษและของที่ใช้ไม่ได้ที่มีทองแดงเป็นส่วนใหญ่
85481030000	เศษและของที่ใช้ไม่ได้ที่มีทองแดงเป็นส่วนใหญ่
85481091	ของเซลล์ปรุณภูมิและแบตเตอรี่ปรุณภูมิ
85481091000	ของเซลล์ปรุณภูมิและแบตเตอรี่ปรุณภูมิ
85481092	ของหม้อสะสมไฟฟ้าชนิดที่ใช้ในอากาศยาน
85481092000	ของหม้อสะสมไฟฟ้าชนิดที่ใช้ในอากาศยาน
85481099	อื่น ๆ
85481099000	อื่น ๆ
854890	อื่น ๆ

รหัส / code	คำอธิบาย / code name
85489010	อิมเมจเซนเซอร์แบบทาบติด (คอนแทกต์) ประกอบด้วย ชั้นส่วนเซนเซอร์ ตัวนำแสง คอนเดนเซอร์สำหรับเก็บ ประจุไฟฟ้า แหล่งกำเนิดแสงที่เป็น ไดโอดเปล่งแสง (แอลอีดี) ทรานซิสเตอร์เมทริกซ์แบบฟิล์มบาง (ทีเอฟที) และคอนเดนเซอร์กวาดตรวจที่สามารถกวาดตรวจ ข้อความ
85489010000	อิมเมจเซนเซอร์แบบทาบติด (คอนแทกต์) ประกอบด้วย ชั้นส่วนเซนเซอร์ ตัวนำแสง คอนเดนเซอร์สำหรับเก็บ ประจุไฟฟ้า แหล่งกำเนิดแสงที่เป็น ไดโอดเปล่งแสง (แอลอีดี) ทรานซิสเตอร์เมทริกซ์แบบฟิล์มบาง (ทีเอฟที) และคอนเดนเซอร์กวาดตรวจที่สามารถกวาดตรวจ ข้อความ
85489020	แผงวงจรไฟฟ้า (พีซีเอ) รวมถึงแผงวงจรไฟฟ้า (พีซีเอ) ดังกล่าวสำหรับการ เชื่อมต่อภายนอก
85489020000	แผงวงจรไฟฟ้า (พีซีเอ) รวมถึงแผงวงจรไฟฟ้า (พีซีเอ) ดังกล่าวสำหรับการ เชื่อมต่อภายนอก
85489090	อื่น ๆ
85489090000	อื่น ๆ

ที่มา: มาตรฐานข้อมูลกระทรวงพาณิชย์ ข้อมูลพิกัดศุลกากร. (ข้อมูล ณ วันที่ 18 พฤษภาคม 2565)

ค. บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย แบบท้ายประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย พ.ศ. 2556 บัญชี

5.2 ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical waste)

บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย แบบท้ายประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม เรื่อง บัญชีรายชื่อวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๕๖
 บัญชี ๕ ที่กรมโรงงานอุตสาหกรรมรับผิดชอบ

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียน ซีเอส (CAS No.)	ชนิดของ วัตถุอันตราย	เงื่อนไข
1	น้ำมันหล่อลื่นที่ใช้แล้ว (Used Lubricating oil)	-	3	เฉพาะที่มีปริมาณเกินกว่า 20 กิโลกรัมหรือ 20 ลิตร โดยไม่รวมถังวัตถุที่อยู่ในสถานประกอบการที่มีกฎหมายเฉพาะควบคุม ซึ่งได้กำหนดกรรมวิธีบำบัดหรือกำจัดวัตถุนั้นแล้ว
2	ของเสียประเภทโลหะ และที่มีโลหะเป็นองค์ประกอบ (Metal and metal-bearing wastes)			
2.1	ของเสียประเภทโลหะ และของเสียที่ประกอบด้วยโลหะผสม ดังต่อไปนี้ : พลาสติก สารหนู เบริลเลียม แคดเมียม ตะกั่ว ปรัอท ซีลีเนียม เทลลูเรียม แคดเมียม (Metal wastes and waste consisting of alloys of any of the following : Antimony, Arsenic, Beryllium, Cadmium, Lead, Mercury, Selenium, Tellurium, Thallium)	-	3	
2.2	ของเสียที่มีองค์ประกอบหรือสารปนเปื้อน ดังต่อไปนี้ : พลาสติกและสารประกอบพอลิเมอร์ เบริลเลียม และสารประกอบแบริลเลียม แคดเมียมและสารประกอบแคดเมียม ตะกั่วและสารประกอบตะกั่ว ซีลีเนียมและสารประกอบซีลีเนียม เทลลูเรียมและสารประกอบเทลลูเรียม (ไม่รวมของเสียในรูปก้อนโลหะ) [Wastes having as constituents or contaminants any of the following : Antimony, Arsenic compounds, Beryllium, Beryllium compounds, cadmium, Cadmium compounds Lead, Lead compounds, Selenium, Selenium compounds, Tellurium, Tellurium compounds (not included metal waste in massive form)]	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียน ซีเอส (CAS No.)	ชนิดของ วัตถุอันตราย	เงื่อนไข
2.3	ของเสียที่มีองค์ประกอบและสารปนเปื้อนดังต่อไปนี้ สารหนูและสารประกอบสารหนู ปรอทและสารประกอบปรอท แพลเลียมและสารประกอบแพลเลียม (Wastes having as constituents or contaminants any of the following : Arsenic, Arsenic compounds, Mercury, Mercury compounds, Thallium, Thallium compounds)	-	3	
2.4	ของเสียที่มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ : โลหะคาร์บอนิล สารประกอบโครเมียมเฮกซะวาเลนต์ (Wastes having as constituents any of the following : Metal carbonyls, Hexavalent chromium compounds)	-	3	
2.5	กากตะกอนจากการชุบโลหะ (Galvanic sludges)	-	3	
2.6	ของเสียที่เป็นของเหลวที่เกิดจากการทำความสะอาดโลหะด้วยกรด (Waste liquors from the pickling of metals)	-	3	
2.7	ของเสียจากกระบวนการผลิตสังกะสี ผุ่น และตะกอน เช่น จาโรไซต์ เหมงาไทท์ ฯลฯ (Leaching residues from zinc processing, dust and sludges such as jarosite, hematite, etc.)	-	3	
2.8	ของเสียประเภทกัลกิงกะสีที่มีสารตะกั่วและแคดเมียม (Waste zinc residues containing lead and cadmium)	-	3	
2.9	ถ้าจากการเผาสายนวนหุ้มเส้นลวดทองแดง (Ashes from the incineration of insulated copper wire)	-	3	
2.10	ฝุ่นและกากจากระบบกรองก๊าซในโรงหลอมทองแดง (Dusts and residues from gas cleaning systems of copper smelters)	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียนซีเอส (CAS No.)	ชนิดของวัตถุอันตราย	เงื่อนไข
2.11	สารละลายน้ำไฟฟ้าที่ใช้แล้วจากกระบวนการแยกทองแดงให้บริสุทธิ์ด้วยไฟฟ้า (Spent electrolytic solutions from copper electrorefining and electrowinning operations)	-	3	
2.12	กากตะกอนจากกระบวนการแยกทองแดงให้บริสุทธิ์ด้วยไฟฟ้า ยกเว้น อานโอดสไลม์ (Waste Sludges from electrolyte purification systems in copper electrorefining and electrowinning operations excluding anode slimes)	-	3	
2.13	สารละลายใช้แล้วที่มีองค์ประกอบของทองแดง (Spent solutions containing dissolved copper)	-	3	
2.14	ของเสียสารเร่งปฏิกิริยา ประเภททองแดงไซยาไนด์ และ/หรือ คิวปริกคลอไรด์ (Waste copper cyanide catalysts and/or cupric chloride)	-	3	
2.15	เถ้าโลหะมีค่า เช่น ทอง เงิน ทองคำขาว พลาตียม อิริเดียม ออสเมียม โรเดียม รูเทเนียม ที่ได้จากการเผาแผงวงจรอิเล็กทรอนิกส์ (Precious metal ash such as Gold, Silver, Platinum, Palladium, Iridium, Osmium, Rhodium, Ruthenium, etc. from incineration of printed circuit boards)	-	3	
2.16	แบตเตอรี่ชนิดตะกั่ว-กรด ที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์และแยกส่วน (Waste lead-acid batteries, whole or crushed)	-	3	
2.17	ของเสียประเภทแบตเตอรี่ซึ่งไม่ได้แยกประเภท (Unsorted waste batteries)	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียนซีเอส (CAS No.)	ชนิดของวัตถุอันตราย	เงื่อนไข
2.18	ชิ้นส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์หรือเศษ (ไม่รวมเศษจากเครื่องกำเนิดไฟฟ้า) ที่มีส่วนประกอบ ซึ่งได้แก่ ตัวเก็บประจุไฟฟ้า และแบตเตอรี่อื่นๆ สวิตช์ที่มีปรอทเป็นองค์ประกอบในการทำงาน เศษแก้วจากหลอดรังสีแคโทด และแอกติเวเตดกลาสอื่นๆ ตัวเก็บประจุไฟฟ้าที่มีสารพิษ หรือที่เป็นอันตรายด้วยแคดเมียม ปรอท ตะกั่ว โพลีคลอริเนตเตดไบฟีนิล [Electrical and electronic assemblies or scrap (not included scrap from electric power generation) containing such as accumulators and other batteries, mercury-switches, glass from cathode-ray tubes and other activated glasses and PCB-capacitors, or contaminated with Cadmium, Mercury, Lead Polychlorinated Biphenyl]	-	3	
3	ของเสียที่มีสารอินทรีย์เป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งอาจมีโลหะและสารอินทรีย์ (Wastes containing principally inorganic constituents, which may contain metals and organic materials)			
3.1	ของเสียแก้วจากหลอดรังสีแคโทด และแอกติเวเตดกลาส อื่นๆ (Glass waste from cathode-ray tubes and other activated glasses)	-	3	
3.2	ของเสียประเภทสารประกอบฟลูออรีนอินทรีย์ ในรูปของเหลวหรือกากตะกอน (Waste inorganic fluorine compounds in the form of liquids or sludges)	-	3	
3.3	ของเสียประเภทตะกั่ว (Waste catalysts)	-	3	
3.4	ของเสียประเภทยิบซั่มที่เกิดจากกระบวนการทางอุตสาหกรรมเคมี (Waste gypsum from chemical industry processes)	-	3	
3.5	ของเสียแอสเบสเทอซ ในรูปฝุ่นและเส้นใย (Waste asbestos in the form of dust and fibres)	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียน ซีเอส (CAS No.)	ชนิดของ วัตถุอันตราย	เงื่อนไข
3.6	เถ้าลอยจากโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าจากถ่านหิน (Coal-fired power plant fly-ash)	-	3	
4	ของเสียที่มีสารอินทรีย์เป็นองค์ประกอบหลัก ซึ่งอาจมีโลหะและสารอนินทรีย์ (Wastes containing principally organic constituents, which may contain metals and inorganic materials)			
4.1	ของเสียจากการผลิตหรือกระบวนการผลิตปิโตรเลียมโค้ก และ/หรือ บิทูเมน (Wastes from production of petroleum coke and/or bitumen)	-	3	
4.2	ของเสียประเภทน้ำมันแร่ที่มีสภาพไม่เหมาะสมสำหรับการใช้งานตามวัตถุประสงค์เดิม (Waste mineral oils unfit for their originally intended use)	-	3	
4.3	ของเสียที่ประกอบหรือปนเปื้อนด้วยกากตะกอนสารประกอบที่ใช้ป้องกันเครื่องยนต์ ที่มีตะกั่วเป็นองค์ประกอบ (Wastes that consist of or are contaminated with leaded anti-knock compound sludges)	-	3	
4.4	ของเสียประเภทของเหลวที่เป็นตัวถ่ายเทความร้อน [Waste thermal (heat transfer) fluids]	-	3	
4.5	ของเสียจากการผลิต การผสม และการใช้เรซิน ลาเท็กซ์ พลาสติไซเซอร์ กาว และผลิตภัณฑ์ ประสมกาว (Wastes from production, formulation and use of resins, latex, plasticizers and glues/adhesives)	-	3	
4.6	ของเสียประเภทไนโตรเซลลูโลส (Waste nitrocellulose)	-	3	
4.7	ของเสียประเภทฟีนอล สารประกอบฟีนอล รวมทั้งคลอโรฟีนอล ในรูปของเหลวหรือกากตะกอน (Waste phenols, phenol compounds including chlorophenol in the form of liquids or sludges)	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียน ซีไอเอส (CAS No.)	ชนิดของ วัตถุอันตราย	เงื่อนไข
4.8	ของเสียประเภทอีเทอร์ (Waste ethers)	-	3	
4.9	ของเสียที่เกิดจากฝุ่นผง เถ้า กากตะกอน และแป้ง ที่มีสารประกอบโครเมียมเฮกซาวาเลนท์ หรือสารทำลายสิ่งมีชีวิต (Waste leather dust, ash, sludges and flours when containing hexavalent chromium compounds or biocides)	-	3	
4.10	ของเสียที่เป็นเศษหนังหรือส่วนของหนังที่ไม่เหมาะสำหรับการผลิตหนังที่มีสารประกอบโครเมียมเฮกซาวาเลนท์หรือสารทำลายสิ่งมีชีวิต (Waste of leather or of composition leather not suitable for the manufacture of leather articles containing hexavalent chromium compounds or biocides)	-	3	
4.11	ของเสียจากการผลิตหนังแกะ ที่มีสารประกอบโครเมียมเฮกซาวาเลนท์ หรือสารทำลายสิ่งมีชีวิตหรือสารติดเชื้อ (Fellmongery wastes containing hexavalent chromium compounds or biocides or infectious substances)	-	3	
4.12	ปุ๋ยขนาดเล็กที่เกิดจากการตัด หั่น ขอย (Fluff-light fraction from shredding)	-	3	
4.13	ของเสียประเภทสารประกอบฟอสฟอรัสอินทรีย์ (Waste organic phosphorous compounds)	-	3	
4.14	ของเสียประเภทตัวทำละลายอินทรีย์ที่ไม่มีฮาโลเจนเป็นองค์ประกอบ (Waste non-halogenated organic solvents)	-	3	
4.15	ของเสียประเภทตัวทำละลายอินทรีย์ที่มีฮาโลเจนเป็นองค์ประกอบ (Waste halogenated organic solvents)	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียน ซีเอส (CAS No.)	ชนิดของ วัตถุอันตราย	เงื่อนไข
4.16	กากของเสียจากการกลั่นของเหลวที่ไม่ละลายน้ำที่มีฮาโลเจนและที่ไม่มีฮาโลเจนเป็นองค์ประกอบในกระบวนการนำตัวทำละลายอินทรีย์กลับมาใช้ใหม่ (Waste halogenated or unhalogenated non-aqueous distillation residues from organic solvent recovery operations)	-	3	
4.17	ของเสียจากการผลิตอะซิฟลาติกไฮโดรคาร์บอนที่มีฮาโลเจนเป็นองค์ประกอบ ได้แก่ คลอโรมีเทน ไดคลอโรเอเทน ไวนิลคลอไรด์ ไวนิลดีนคลอไรด์ อัลลิลคลอไรด์ และอีพิคลอไฮดริน (Wastes from the production of aliphatic halogenated hydrocarbons such as chloromethane, dichloro-ethane, vinyl chloride, vinylidene chloride, allyl chloride and epichlorhydrin)	-	3	
4.18	ของเสียและชิ้นส่วนที่ประกอบหรือเป็นอันด้วยโพลีคลอรีเนเตดไบฟีนิล โพลีคลอรีเนเตดเทอร์ฟีนิล โพลีคลอรีเนเตดแนฟทาลีน หรือโพลีโบรมิเนเตดไบฟีนิล หรือโพลีโบรมิเนเตดอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันที่ระดับความเข้มข้นไม่น้อยกว่า 50 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม [Wastes, substances and articles containing, consisting of or contaminated with polychlorinated biphenyl (PCB), polychlorinated terphenyl (PCT), polychlorinated naphthalene (PCN) or polybrominated biphenyl (PBB), or any other polybrominated analogues of these compounds, at a concentration level of 50 mg/kg or more]	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียนซีเอส (CAS No.)	ชนิดของวัตถุอันตราย	เงื่อนไข
4.19	กากน้ำมันดิน ที่เกิดจากโรงกลั่นน้ำมัน และกระบวนการกลั่น หรือการบำบัดอินทรีย์วัตถุด้วยวิธีไพโรไลติก (ยกเว้นแอสฟัลต์ซีเมนต์) [Waste tarry residues from refining, distillation and any pyrolytic treatment of organic materials (excluding asphalt cements)]	-	3	
5	ของเสียที่มีองค์ประกอบอินทรีย์หรืออินทรีย์ (Wastes which may contain either inorganic or organic constituents)			
5.1	ของเสียจากการผลิต และการใช้ผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (Wastes from the production and use of pharmaceutical products)	-	3	
5.2	ของเสียจากการรักษาพยาบาลหรือโครงการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทางการแพทย์ พยาบาลทันตกรรม การรักษาสัตว์ และที่เกิดจากโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลอื่นๆ (Wastes from medical, nursing, dental, veterinary, or similar practices, and wastes generated in hospitals or other facilities during the investigation or treatment of patients, or research projects)	-	3	
5.3	ของเสียจากการผลิต การผสม และการใช้สารทำลายสิ่งมีชีวิตและไฟโตฟามาซูติคอล รวมถึงของเสียประเภทยาปราบศัตรูพืช และยาปราบวัชพืช ซึ่งไม่ได้คุณภาพตามกำหนดหรือหมดอายุหรือไม่เหมาะสมสำหรับการใช้งานตามวัตถุประสงค์เดิม (Wastes from the production, formulation and use of biocides and phytopharmaceuticals, including waste pesticides and herbicides which are off-specification, outdated, or unfit for their originally intended use)	-	3	
5.4	ของเสียจากการผลิต การผสมและการใช้สารเคมีรักษาเนื้อไม้ แต่ไม่รวมไม้ที่ใช้สารเคมีในการรักษาเนื้อไม้ (Wastes from the manufacture, formulation and use of wood-preserving chemicals excluding chemical-preserved wood)	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียน ซีไอเอส (CAS No.)	ชนิดของ วัตถุอันตราย	เงื่อนไข
5.5	ของเสียที่ประกอบด้วยสาร ดังต่อไปนี้ - ไซยาไนด์อินทรีย์ - ไซยาไนด์อินทรีย์ ยกเว้น กากโลหะมีค่า เช่น ทอง เงิน ทองคำขาว พลาตียม อิริเดียม ออกสเมียม โรเดียม รูทีเนียม ที่เป็นของแข็งซึ่งสารไซยาไนด์อินทรีย์ในปริมาณน้อย (Wastes that contain, consist of or are contaminated with any of the following : - Organic cyanides - Inorganic cyanides excepting precious-metal-bearing residues such as Gold, Silver, Platinum, Palladium, Iridium, Osmium, Rhodium, Ruthenium in solid form containing traces of inorganic cyanides)	-	3	
5.6	ของเสียผสมระหว่างน้ำมัน/น้ำ หรือไฮโดรคาร์บอน/น้ำ หรืออยู่ในรูปอิมัลชัน (Waste oils/water, hydrocarbons/water mixtures and emulsions)	-	3	
5.7	ของเสียจากการผลิต การผสมและการใช้หมึก สีย้อม สารสี สี น้ำมันครี และน้ำมันชักเงา (Wastes from the production, formulation and use of inks, dyes, pigments, paints, lacquers and varnishes)	-	3	
5.8	ของเสียที่สามารถระเบิดได้ (Wastes of an explosive nature)	-	3	
5.9	ของเสียประเภทสารละลายกรดหรือด่าง ที่มี pH ต่ำกว่า 2 หรือสูงกว่า 11.5 (Wastes acidic or basic solutions with pH less than 2 or greater than 11.5)	-	3	
5.10	ของเสียจากอุปกรณ์ควบคุมมลพิษสำหรับการบำบัดก๊าซเสียจากอุตสาหกรรม (Wastes from industrial pollution control devices for cleaning of industrial off-gases)	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียน ซีเอส (CAS No.)	ชนิดของ วัตถุอันตราย	เงื่อนไข
5.11	ของเสียที่ประกอบหรือปนเปื้อนด้วยสารใด ๆ ดังต่อไปนี้ : - อนุพันธ์ใด ๆ ของสารโพสคลอรีนที่แตกตัวเบนโซไซ-ฟิวแรน - อนุพันธ์ใด ๆ ของสารโพสคลอรีนที่แตกตัวเบนโซไซได-ออกซิน (Wastes that contain, consist of or are contaminated with any of the following: - Cogenor of Polychlorinated dibenzo-furan - Cogenor of Polychlorinated dibenzo-dioxin)	-	3	
5.12	ของเสียที่ประกอบหรือปนเปื้อนด้วยเพอร์ออกไซด์ (Wastes that contain, consist of or are contaminated with peroxides)	-	3	
5.13	ของเสียบรรจุภัณฑ์ หรือภาชนะบรรจุที่เป็นเบื้อนด้วยของเสียเคมีวัตถุทุกประเภท ยกเว้น น้ำมันหล่อลื่นที่ใช้แล้ว (Waste packages and containers contaminated with any Chemical Wastes excepting used lubricating oil)	-	3	
5.14	ของเสียที่มีสารเคมีที่ไม่ได้คุณภาพตามที่กำหนด หรือหมดอายุ (Waste consisting of or containing off specification or outdated chemicals)	-	3	
5.15	ของเสียประเภทสารเคมีที่เกิดจากการวิจัย และพัฒนา หรือกิจกรรมการกรองที่ยังไม่ได้จำแนก ชนิด และ/หรือ เป็นสารใหม่ หรือยังไม่เคยพบในสิ่งแวดล้อม แต่มีผลต่อสุขภาพอนามัยของ มนุษย์ (Waste chemical substances from research and development or teaching activities which are not indentified and/or are new and whose effects on human health and/or the environment are not known)	-	3	
5.16	ถ่านกัมมันต์ที่ใช้แล้ว (Spent activated carbon)	-	3	

บัญชี ๕.๒ ของเสียเคมีวัตถุ (Chemical Wastes)

ลำดับที่	ชื่อวัตถุอันตราย	เลขทะเบียน ซีเอส (CAS No.)	ชนิดของ วัตถุอันตราย	เงื่อนไข
5.17	บิทูมินัส (ของเสียขางมะตอย) จากการก่อสร้างและบำรุงรักษาถนน ซึ่งมีน้ำมันดินเป็นองค์ประกอบ [Bituminous (asphalt waste) from road construction and maintenance which constituent of tar]		3	
6	ของเสียสายเคเบิลโลหะที่เคลือบ หรือหุ้มด้วยพลาสติก ซึ่งมีหรือปนเปื้อนด้วยน้ำมันดินจากถ่านหิน สารโพลีคลอริเนตเตดีโอบีพีซีที่ระดับความเข้มข้นน้อยกว่า 50 มิลลิกรัมต่อกรัม ตะกั่ว แคดเมียม และสารประกอบฮาโลเจนอินทรีย์ [Waste metal cables coated or insulated with plastic, containing or contaminated with coal tar, polychlorinated biphenyl (at concentration level of 50 mg/kg or more), lead, cadmium, and other organohalogen compounds]	-	3	

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นภัสสร เปียจันทร์
วัน เดือน ปี เกิด	6 พฤศจิกายน 2539
สถานที่เกิด	จังหวัดนนทบุรี
วุฒิการศึกษา	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์)
ที่อยู่ปัจจุบัน	21 ติวานนท์ 43 ถ.ติวานนท์ ต.ท่าทราย อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY